

Eriksson tillhör den kategori landsbygdsarbetare, som inte riktigt kunnat rota sig i arbetslivet sedan det manuella skogsarbetet upphört. Han prövar sig fram i flera yrken utan att känna sig hemma i någon bransch. Anlagstest och yrkesrådgivning leder honom ständigt vilse. Han gröper sig inåt och isoleras. Utanförskapet för honom så småningom till ett mentalsjukhus, där han i flera omgångar vårdas för långa depressioner. Någonting har gått snett. Eriksson har tappat modet. Han har blivit en främling i folkhemmet.

Inte ens efter giftermålet ordnar det upp sig. Han vantrivs och misstolkas. Han skriver i smyg och får texter publicerade. Efter kortare anställningar som lokalredaktör vänder han också den fasta anställningen ryggen. Han ”arbetsmarknadsutbildas” vid ett AMU-center. Här möter han utslagna, vilsekomna och dagsländor men även socialt och yrkesmässigt medvetna. De tio veckorna växer och sammantaget blir barackliv och utbildningstid för Erikssons del ett helt år. Ändå får han inget arbete efter utbildningen. Den visar sig i stället vara en black om foten.

Eriksson är en av samhällets många förlorare. Han lever i folkhemmet utan riktig kontakt med det. Hans vändor delas av många. Här möter man en lång rad kurskamrater, som Eero, Dryparn, Hilding, Russinet, Slaktarn, Småland och många andra profiler, som befolkar denna omskolningskurs i en liten svensk inlandsstad.

Omskolad

Oscar Stoor

Pseudonym för
Erik Yvell

Roman

- Du misslyckas då med allting, sa farsan en gång då jag slutat ett arbete.

Det var inte elakt tänkt eller menat. Farsan hade rätt helt enkelt. Allt gick mig emot efter militärtjänsten, som hade slutat med en frisedel. Att jag var fjärde man på första terränglöpningen hörde inte dit. Skubba kunde jag nog. Seg var jag som en råtta i godiskiosken.

Något oförlöst och obearbetat inom mig gjorde att allt jag företog mig misslyckades.

Likafullt hade jag livhanken i behåll. Åren av studier hade inte lett in mig i någon slutgiltig yrkesfälla. Det var något som hela tiden bredbent ställde sig i vägen. Jag kom inte förbi, jag slank inte emellan. Mitt liv ställde sig i vägen för mig själv. Utsikterna blev efter någon tid utsiktslösa.

Bittert hade det känts inom mig många gånger. För att, som jag gjorde, samla erfarenheter från olika gebit och verksamheter, fick arbetsgivarna att fatta misstankar. Att jag tappat tråden visste jag. Ändå hade jag tills nu behållt livhanken. Fast jag, då för 12 år sen, tänkte låta mitt unga liv upphöra; hängande i en grov tallgren skulle livslågan fly ur min kropp.

Jag hittade bara inte grenen. Bland alla skogens furor, fann jag inte den rätta grenen.

Jag var en förlorare. En person som inte fann sig till rätta i arbetslivet och samhället.

I folkskolan hade mina betyg varit måttliga. Utom i gymnastik, där jag fått ett litet a. I de utbildningar jag hamnade efter folk-

skolan, steg betygen rätt upp. Jag hade inte lätt för mig, var ingen studiebegåvning. Med energi och läsning på helgerna klarade jag mig lika bra och bättre än mina kurskamrater.

Här står jag nu med min kropp och min resväska.

Det är en sliten resväska i grågul, spräcklig kartong. Hörnen har fått törnar.

Jag var bara en liten pilt när min mor köpte väskan. I den hade jag fraktat kläder och böcker mellan olika skolor och arbetsplatser. Många gånger hade jag i brist på säten grenslat väskan i överfyllda väntsalar och vid snöiga busshållplatser.

I Grängesberg där jag en sommar arbetat på en tidning och hyrt ett möblerat rum med för kort säng, hade väskan tjänat som fotstöd.

Den sommaren hade kunnat innebära början på en ny era i min karriär. I stället slutade tidningsjobbet med att jag blev långvarigt sjuk. För min inre syn kunde jag den här morgonen se mig själv vanka fram och tillbaka i järnspisrummet i Grängesberg. Ensam och övergiven och med ett uppdrag, som fordrade kavata tag och tro på sin egen förmåga.

Jag hade skrivit några godkända uppsatser och svenskläraren hade kommenterat i kanten: ”Jag skymtar lejonklon!”

Därifrån var emellertid steget långt till att kunna föra sig mot en kräsen lokalpublik och en kollega som snöt ut nyhetsartiklar utan minsta ansträngning och utan att ens se jäktad ut.

Också under de goda åren i mitt liv hade väskan varit en ständig följeslagare. Strukna och pressade låg kläderna i väskan jag bar med ut till skolorna och arbetsplatserna. Solkiga och smutsiga skjortor och underkläder hade den fört med sig i retur till föräldrahemmet.

Visst hade jag rest ut också förr. Då hade jag förväntansfull givit mig av. Av fri och egen vilja. Men så kom militärtjänsten. Och under militärtjänsten kom grubblerierna. Aldrig hade jag någon känt besvär av kamrater. Mobbare och förtryckare hade jag sluppit undan, eller lyckats hålla mig ifrån.

Om en knapp timme anländer det södergående tåget. Sex mils resa och jag kommer till länets största stad. Klockan är strax halv åtta.

Betydligt trevligare resmål har jag haft i sikte vid tidigare tillfällen jag varit här vid stationen.

Redan i början av min anställning hade det skurit sig. Arbetsgivaren hade inte varit särskilt förtjust i att jag organiserat mig i Kommunalarbetareförbundet. Den tidigare anställde, som ännu bodde kvar i byn, hade varit oorganiserad och aldrig deltagit i någon löneförhandling.

Tydligen hade han varit nöjd med vad han fått.

Jag förstod att jag fick lov att visa mig axelbred och kavat i mitt arbete redan från den första dagen, inte visa att jag var tappad bakom en vagn. Tids nog fick det väl visa sig, tänkte jag. Det var en konst också att kunna tiga.

Inte fullt två år stod jag ut. Sen fann jag för gott att säga upp mig. Om jag hade släppt fram mitt humör, som någon gång kunde brusa över, hade det kunnat gå mycket illa. Och i så fall hade transporten jag nu stod i färd med att begynna, kunnat bli ställd till ett helt annat ställe.

Det var vid det tillfället farsan sagt till mig:

- Du misslyckas då med allting.

Aldrig skulle jag komma att tolka det som elakt och ringaktande. Farsan hade bara alltför rätt. Inget ville sig för mig de där åren.

Rått i luften är det denna septembermorgon. Under natten har det fallit några millimeter regn. Rapporterna har i flera dagar talat om nederbörd och lågtryck.

Vid femtiden i kväll vet jag att mycket kommer att kännas anorlunda. Just nu känns det lite överkligt. Hur har mitt liv, som följde en så rak och enkel plan, kunnat bli på det här sättet?

Jag står och småhuttrar i dimman; och kommer på mig med att jag inte löst biljetten ännu. Som om jag inte riktigt kommit till rätta med ärendet för denna resa, skjuter jag på beslutet att gå fram till luckan, lägga sedeln på slantbrädan och begära en enkel färdbiljett.

Resekostnaden kommer att utdebiteras i efterskott, hade det stått i kallelsen.

Först kändes formuleringen som vore jag misstrodd redan i början. Men sen slog jag ifrån mig tanken. Den här dagen skulle jag vilja slippa undan, liksom resan och utbildningen.

Först när jag hör tåget blåsa i fjärran beställer jag en enkel till utbildningsorten. Sen ställer jag mig lite i lä utanför den tegelslagna stationsbyggnaden, där lindarna lutar sig över kanalen.

Mycket av det jag föresatt mig i mitt liv, har aldrig kommit till utförande. Och denna dag skulle jag vilja slippa

Att bosätta sig här i byn var redan från början ett misstag. Jag insåg det nästan genast. Och åren i byn bekräftade bara insikten om misstaget.

- Du skulle lyssnat på oss, hade morsan sagt.

Hon hade inte alltför orätt. Vi hade bara rusat åstad. Förlovat oss, bestämt oss för huset, gift oss.

- Det här är inget annat än ett rivningshus, sa farsan då han började gå runt i kåken.

- Det lutar ju i vartenda rum, fortsatte han.

Jag var inte mer plattfot än jag hade samma upplevelse. Kåken lutade. I köket sluttade golvet, i det rum på övervåningen som skulle bli mitt arbetsrum, var förhållandet detsamma. Där kände man för varje steg man tog ut mot fönstret att det bar utför. I början var känslan nästan överklig.

Jag ville förstås bevisa att kåken var beboelig redan i det skick den befann sig. Men faktum var att farsan höll på att frysa ihjäl första julhelgen han bodde hos oss. När han skulle vädra på morgonen höll fönstret på att störta i backen; fönsterbågen var helt utrutten.

Farsan och jag fick ett ofantlig jobb med att göra kåken trivsamt. Köket byggdes om. Det utsatta läget och de ständiga strömavbrotten gjorde det nödvändigt med en kokspis i köket. Största faran för strömavbrott var i november, då blötsnön lade sig över luftledningarna och vi kunde bli utan ström i flera dygn.

När den stora stormfällningen härjat byn i slutet av 1960-talet hade ljuset varit borta i mer än en vecka. Hydroforerna slutade

fungera. Om inte varje gård behållt sin brunn hade läget blivit kritiskt.

Enda problemet med vår brunn var att sorken ibland ramlade ned genom någon spricka. Jag brukade inventera byns brunn ett par gånger om året. Och nästan alltid flöt i upplösning någon drunknad råtta.

- Idag är det precis tre år sen vi förlovade oss! påstod min hustru denna avgörande morgon.

Jag omfamnar henne. Och känner i samma stund tre slitsamma år passera revy i mitt inre.

- Tredje gången gillt, säger hon optimistiskt.

Idag kommer husspekulanterna. Det är dem hon åsyftar. Redan i våras började vi bjuda ut fastigheten här i skogsbyn. Fastighetsmäklaren kom och besiktade huset.

- Det torde kanske bli osäljbart, sa jag.

Mäklaren skrattade sitt fryntliga skratt.

- Allt här i världen beror på priset, svarade han.

Bli vi över huvud taget av med huset, har vi gjort en hygglig affär, var min tanke.

Åtskilligt hade vi kostat på huset rent materiellt. Ändå låg förstås största insatsen i det manuella arbetet. Och sådant kunde aldrig räknas in i priset. Då hade vi blivit skattepliktiga!

Spekulanterna kom vid tiotiden. Om ett par år skulle båda pensioneras. De sökte en bostad i hemlänet efter nästan 30 år i Stockholm.

Mäklaren kom ungefär samtidigt.

Än en gång gick de runt i huset. Mannen knackade i väggarna, frågade om material och åtgärder en tredje gång.

Jag redogjorde för vad som var åtgärdat. Och att priset var pru-

tat och klart. Vi skulle lämna byn och flytta till min hemtrakt. Konstigare var det inte. Jag hade blivit lovad arbete och kunde tillträda så fort en bostad var ordnad.

Beslutsvåndan verkade inte vara mindre den här gången. De viskade mellan sig. Jag och min hustru höll till i köket för att inte störa de båda makarna.

Första gången de var på besök hade jag varit oförsiktig nog och pekat på en del skavanker som jag tänkt åtgärda, om jag skulle bott kvar.

Skorstenen hade vittrat på nordsidan. Skärvor hade rasat ned på tegeltaket. Skorstenen läckte. Sotaren hade påpekat läckaget; och redan den första hösten hade jag tätat de största springorna. Det var då jag upptäckte att kransen satt helt löst. När jag rörde vid den rörde sig hela skorstenen ovan tak. Den stödde sig nu mot rökröret som skjutits ned i kanalen till värmepannan.

Jag kunde bara erinra mig att jag sagt att skorstenen skulle behöva muras om, på sikt.

Nu fick spekulanten detta till ett påstående att jag lovat mura om skorstenen. Sak samma gällde spiskupan, som vi beställt för mer än två år sen men som inte levererats.

- Håller du inte ord! gapade spekulanten.

Jag kände mig fullständigt överrumplad. Men att slingra sig var inte lönt. Jag hade bara påpekat några brister men inte sagt ett ord om att jag skulle åtgärda dem.

- Skorstenen är i dålig kondition, försökte jag.

Situationen var ny för mig. Aldrig någonsin hade det hänt att jag anlagats för att inte hålla ord, inte passa tider, inte vilja göra rätt för mig.

Bara en gång hade jag känt mig lika kränkt. Det var den gången

jag inte kunde få ut stämpelpengar för att jag arbetat för kort tid föregående år och studietermen varit för utsträckt. Då hade jag hamnat i en död zon och halkat mellan bestämmelserna.

Arbetsförmedlaren hade bett mig uppsöka socialbyrån och förklara situationen.

- Det är klart du måste ha något att leva på, sa förmedlaren, som var bekant med farsan.

Rådet jag fick från förmedlaren skulle jag inte ha lytt. Först var jag ned och besökte en arbetsplats där ett jobb skulle skapas om myndigheterna beviljade resurser. Det andra jobbet reflekterade jag inte på. Jag saknade både erfarenheter och kvalifikationer för att söka det.

Hos socialbyrån berättade jag hur dagsläget var. Och att jag sökt ett arbete men att jobbet ännu inte fanns tillgängligt.

Min ansökan avslogs.

Där stod några mycket kränkande ord:

- Eriksson har visat ytterligt liten vilja att försörja sig.

Genom mitt medvetande rann nu ett ursinne. Var det så världen såg på mig? Som en som inte ville försörja sig och inte höll ord.

Själv försökte jag, nästan in absurdum, att klara mina åligganden. Och här anklagade mig "världen" för att vara en lätting och parasit.

Andra skulle försvara mig. Men de andra fanns inte. Jag kände mig sinnig, höll på att brusa upp, köra både mäklaren och spekulanterna på dörren.

Förmodligen menade han inte så illa som det lät, försökte jag mildra hans uttalande. Han kanske inte kunde skilja synonymerna från varandra.

Tiden i byn hade inte varit lyckad för mitt vidkommande. Redan

från början inställde sig problemen. För att jag var organiserad och arbetade under reglerade förhållanden, hade min lön höjts med nästan 1 200 kronor i månaden. Den tidigare vaktmästaren hade gått för rena svältlönen.

Nu började den tidigare väktaren gå omkring och kontrollera mitt arbete. Och berätta om allt han utförde på sin tid.

När jag efter knappt två år sa upp mig från tjänsten, tycktes församlingen dra en lättnadens suck. Kyrkoherden skrev ett torftligt intyg. En sommargäst frågade vad vi nu skulle leva av.

Axel Sählkvist var den ende som bemödade sig att åka de halvannan milen från moderförsamlingen för att ta reda på orsaken till min uppsägning. Bara en i en stor församling hade ödmjukat sig. Jag lade det på minnet. När han några år senare avled, så skrev jag till dödsboet och berättade om händelsen. Mitt i de svåraste stunderna stiger alltid någon ljusbärare in i ens liv.

Timmarna sniglade sig framåt. Visst höjde jag rösten lite, det måste jag medge. Men jag körde varken mäklare eller spekulanter på dörren. Jag besinnade mig.

Kåken var svårsåld. Läget i byn var det inget fel på. Allt fungerade så perfekt det kunde. Trots allt var det ett rivningshus vi piffat upp.

Min hustru bjöd på biff. De lät sig väl smaka. Nu skulle det väl ändå kunna bli ett avgörande.

För inte for väl någon till en by tre gånger för att titta på ett hus om inte intresse förelåg?

Jag lämnade dem och gick en tur ned mot stora landsvägen. Som tur var kom ingen resande. För mig kändes det besvärligt att gå ute i dagsljus utan att ha något ärende. Fingå på blanka förmiddagen. Jag var ju ändå arbetslös sen en tid tillbaka!

Mäklaren for ned till mina svärföräldrar. Också deras stora fastighet skulle småningom avyttras. Den var för stor att förvalta för barnen. Ingen skulle längre vara bosatt på trakten.

För tre år sen hade vi alltså förlovat oss. Jag hade mitt arbete vid posten i min hemstad. Arbetet hade jag fått först som lördagsutdelare och småningom mer och mer fast. Vissa tider jobbade jag femton timmars övertid i veckan. Arbetet hade förändrat min dygnsrytm. Jag kröp i säng vid sjutiden och var på min arbetsplats senast kvart i fem på morgonen.

Uppbrottet var en stor händelse i mitt liv. Tidigare hade jag farit till skolor och jobb av tillfällig karaktär. Nu kändes avgörandet gälla på livstid. Mitt återstående liv skulle jag tillbringa här i skogsbyn, 12 kilometer från närmaste affär, dit man tog sig på en kurvig skogsväg.

Jag tog en sväng upp mot Liden. Det var en långsluttande stigning uppför. Utsikten var hänförande. Men fastigheten stod tom sen länge. Ägaren hade slutat med jordbruket och flyttat ned till samhället. Han kom farandes någon gång i veckan i sin röda bil, gjorde sig en tur till sjön, drack ur termoserna och for hem igen.

Mäklaren kom tillbaka. Han knäppte upp väskan till skrivmaskinen, satte i tre papper, kuggade papperen rätt:

- Nå, hur ska vi ta det? sa han och bullrade ur sig ett skratt.

- Vi funderar, sa mannen. Det är mycket som tål att funderas över ...

- Ska vi inte slå till! sa mäklaren för att leda affären till ett avgörande. Ett billigare hus kan ni knappast finna upp här på skogen.

Min hustru bullade upp. Vi drack eftermiddagskaffe. Nu hade spekulanterna gått omkring i huset i fem timmar. Ändå såg det ut som om affären skulle utebli.

- Det är först om några år jag blir pensionerad, sa spekulanten. Så för oss brådskar det ju inte ...

- Vi kan ju skjuta fram tillträdesdagen och ni lämnar en handpenning på 1/5-del av köpet, försökte mäklaren för att ytterligare stimulera spekulanten.

Mäklaren var känd för sin fryntlighet. Men nu började också hans humör tryta.

Kunden var vankelmodig. Utnötning var tydligen enda taktiken.

- Vi kunde flytta fram köpet till nästa sommar, föreslog jag.

Mäklaren tog ur kontraktet ur valsen.

Då vaknade mannen till. Han inledde ett regelrätt förhör med mig om vattentäkten, om vägföreningen, om slamtömningen.

Han verkade misstänksam och misstrogen. Nu hade de varit här i huset i sex timmar utan att kunna fatta ett beslut.

Jag tog fram papper om när oljecisternen skulle grävas upp och besiktas. Jag redogjorde för oljeförbrukningen och berättade att jag mestadels eldat med ved.

Jag kände att jag inombords höll på att brinna upp. Jag var beredd att vilken sekund som helst köra både mäklare och spekulanter på dörren.

Mäklaren stoppade åter in kontraktet i maskinen och började knattra ned summor på hela köpet, på handpenningen, på tillträdesdag och låneförmedlande bank.

Det sista som stod var att skorstenen ovan tak skulle muras om och att spiskupan skulle vara på plats vid tillträdet. Köparen har alltid rätt.

Åtminstone hade köparen möjligheterna på sin sida. Här i byn kunde jag inte försörja mig längre. Pendla på de dåliga vägarna var otänkbart.

Med lättnad skrev jag på köpekontraktet.
Den natten sov jag sämre än på länge.

När en maskin går sönder eller ett verktyg brister, finns alltid en del i maskinen eller verktyget som är svagare än de andra delarna. Därför sätts funktionerna ur spel.

Människan är också ett sårbart verktyg. Också jag är ett verktyg. Jag är ett trasigt verktyg. Mitt liv har gått i baklås. Från hösten 1966 har mitt liv varit en krängande kräftgång.

Skulden lägger jag inte på någon annan. Skulden är min. Det är något inom mig som har gått sönder. Öden och omständigheter har jag aldrig försökt lasta på andra. Ingenting är givet. Därför är också återtåg delar i livsprocessen.

Den som skådat mörkret är inte förlorad. Några kanske går förlorade. Den som är inne i mörkret kan vara så tätt innesluten i mörkret att han fruktar ljuset.

Jag är innesluten i detta mörker. Mörkret förblir dock inte ständigt. Någon gång lyser ljus in genom en bräda som torkat sig ur spanten. Men inte ens mitt liv kan verka i framåtriktning utan vetenskapen om ljuset.

Konsten att vara i mörkret ligger däri att man aldrig tillåter sig upphöra att tillbe ljuset. Också mitt liv behöver ljus.

I många år sökte jag finna en mening för mitt liv. Men jag fann ingen. Allt var bara återvändsgränder. Jag träffade några kvinnor de här åren men fann att det inte var dessa kvinnor jag längtat efter. Jag visste att hjärtan fanns, men jag fick aldrig möta dem. De var inte till för mig. Och jag visste att det endast var en kvinna som kunde släppa in ljuset i mitt mörker.

Jag fann henne aldrig.

Att inte finna den jag sökte, om detta var jag inte ensam. Andra klarade dock saknaden bättre. Trodde jag.

Ingen såg mig. Fast jag såg dem alla. Och när jag ville att de skulle se mig, såg de bort från mig. Som vore allt bara fatala missförstånd.

Om jag med allvar tagit tag i något som skingrat tankarna på en kvinna, hade något för framtiden positivt kunnat komma därur. Men allt jag tog tag i föll ur mina händer.

Jag besökte politisk möten. Fast jag fann ingen trygghet någonstans. Mitt mörker talades det aldrig om. Alltid var det de starka det ordades om. Ändå trodde också jag på det enskilda initiativet, som skulle betjäna kollektivet.

Efteråt var det kanske bäst för mig att ingenting hände. Högt i taket kunde det verka vara men samtidigt nära till dörren. Socialdemokratin var inte det parti jag riktigt kände samhörighet med. Vidsyntheten verkade fattas. Den som inte höll sig väl med de armbågsstarka, ställdes snabbt utanför.

Åren i det stora mörkret läste jag som besatt. Jag formades - blev en tjudrad. Fästad vid mörka pålar. Jag drog mig inom mig själv, hudöm. Ändå sökte jag kontakt. Men inte manlig kamratkontakt. En kvinna var det jag sökte. Och nu hade böckerna för mig blivit vad kvinnorna skulle ha varit.

Ingenting skulle egentligen ha kunnat bryta mig i grunden. Fysiskt höll jag måtten. Mitt gymnastikbetyg var en liten stjärna. Kroppsarbete skrämde mig inte. Ackord och hårda tag hade jag gillat som skogsarbetare. Ändå bröts jag bokstavligt talat sönder och samman. Stycke för stycke demonterades jag ned.

Skratta Pajazzo! Jag vet hur livet känns när man vandrar i en gruvgång och har tappat bort sin lykta. Skall ljuset någonsin en gång nå in till mig?

Den 25 augusti rev jag ned den gamla skorstenen ovan tak. Den var så dålig, att den ramlade itu bara jag tittade på den.

Sen jag väl fått ned stenarna, byggde jag en ställning runt taknocken. Det blev ett förfärligt plockande med taktegel.

Sten hade jag fraktat hem från tegelbruket. Sand fick jag köpa av smeden för fem kronor.

Smeden kom förresten och instruerade mig.

- Då ä viktigt att du smetar bruk i kanalen, då står sig skorstenen bättre. Lägg en trasa i botten så inte bruket rasar ned och täpper kanalen i botten.

Det var kallt den här dagen. Tunga moln gled över sjön. Det föll några droppar. Sämst var att det blåste. Jag fick hämta en tröja och dra över skjortan.

Bruk hade jag blandat sen jag var lillgrabb. Konsten låg i att få den rätta konsistensen. Blev det för blött, sipprade bruket iväg. Murfogen hotade bli för smal, det blev nästan sten mot sten.

Det tog emot. Att vara både murare och hantlangare kändes motigt. Jag klängde som en gorilla i stegen hela förmiddagen.

När min hustru kom hem från arbetet hade jag lyckats lyfta skorstenen fyra varv.

Helst ville jag titta bort, när jag såg resultatet. Ända ifrån grannen hundra meter bort, kunde man se att det varit en klåpare som hållit i murarsleven.

Sämst gick det för mig att putsa kanalerna. Trasan rasade ned sen den blivit genomdränkt. Jag måste gå ned och peta bort den innefrån kanaln till vedpannan innan bruket brände fast den och täppte kanalen.

Också den natten sov jag dåligt. Jag kände det bränna i halsen. Det är den råa luften från sjön, tänkte jag.

Ibland kom tankarna på det som förestod mig om en vecka.

Ändå försökte jag stålsätta mig och tänka positivt.

Kanske livet nu tar sin början. Vi är i alla fall två, tänkte jag.

Rent av att jag kanske i stan kunde träffa sådana som delade mina intressen. Här i byn var det smått om dem. Min hustru sov stilla. Sällan rörde hon sig i sömnen.

Själv måste jag upp. Först satt jag en stund på toaletten. Sen gick jag en sväng i trädgården. Inte för att se på trädgården, utan skorstenen.

Det såg annorlunda ut natten innan. Då hade jag heller inte kunnat sova. Vid midnatt måste jag ut och stå och fundera hur jag skulle bygga ställningen.

För murat har jag aldrig gjort i någon omfattning. Bara sett verktygen. Sten hade jag dock burit vid flera tillfällen, både inombords och rent fysiskt. Bruk hade jag blandat både åt farsan och andra. Tunga hinkar hade jag burit uppför trappor och stegar.

Murningen hade dock farsan stått för. Jag var inte okunnig i hur det gick till. Dock hade jag aldrig provat själv. I ett slag skulle jag nu vara murarmästare.

- Där ser ni en klåpares verk, skulle människor mena.

De skulle ha alldeles rätt. För inte bara i murning var jag en klåpare, en dilettant.

Inget hade jag egentligen lärt riktigt. Med undantag för mitt första yrke, som försvann med mekaniseringen i skogsbruket.

Dagen efter vill det sig inte riktigt. Ytterligare ett par varv med mursten hinner jag lägga. Sen faller regnet. Bruket blir som en lervälling. I kvällningen klarnar det upp. Men så ihärdig behöver jag väl inte vara.

Tre dagars jobb för några rader skorsten.

En van murare skulle kastat upp stenarna på en kafferast.

Det tog fyra dagar. För gjutningen av kronan tog också sin tid. Jag armerade med järntråd och två avbrutna sågblad. På fredagen, veckan innan jag ska resa till utbildningen, är skorstenen klar. Ställningen är riven. Det trasiga tagteget är ersatt av nya pannor. Plåten runt den nymurade skorstenen är ditspikad.

Så olikt en skorsten är det måhända inte. Jag har till och med fått röret att stå rakt upp. På ett par ställen har jag fyllt med isolering. Ingen kommer att upptäcka det på många år. När skorstenen skall åtgärdas nästan gång, kommer ingen i byn att minnas den som stått för detta lappverk. En gång ska jag vara ännu mera glömd i världen än idag.

- Riva ned har sin tid, står det visst i Skriften.

Konsten är alltid att bygga upp.

När min hustru och jag den 4 september besöker författaren Folke Dahlbergs änka, är skorstenen färdigmural.

Trots ett estetiskt miserabelt resultat, känns de fyra dagsverken uppe vid taknocken ändå som en seger.

Och vi hade ett kontrakt, som gjorde det möjligt för oss att flytta!

När jag kliver av tåget är klockan bara lite över nio. Först 10, 30 är det dags för upprop.

Om jag inte släpat på resväskan, hade jag kunnat göra en visit i slutningarna kring staden. På en timme kunde jag hunnit en vid sväng.

I skinnjackans innerficka bär jag en pocketbok. Alltid kunde någon frikvart ha hasat iväg med läsning. Stationen bjuder dock inte någon lugn och läsvänlig miljö. Här häckar det gamla vanliga klientelet.

Egentligen kunde jag ha blivit som en av dem. Ändå finns det knappast någon kategori människor jag står så långt ifrån som dessa häckande ölgubbar.

Ibland har jag dock funderat på om inte gubbarna gjort det jag själv aldrig vågat: struntat i samhälle och anseende. Själv har jag i den allt långsammare takt jag framfört mitt liv i ändå varit en målsättare och planerare. Fast vad hade jag egentligen planerat för? Skogen tog slut. Redaktörsjobb var inget för mig. Kyrkliga tjänster var jag inte nog diplomatisk för.

Inte det minsta bättre var jag inombords sorterad än dessa gubbar som häckar vid landets stationshus med snusbussar under överläppen och röda kinder med tredagars skäggstubb i.

Jag går rakt genom byggnaden. Vid en ruta står en ledig taxi. Jag kliver fram till den. Chauffören kliver ur, öppnar för mig.

- A-M-U-center, säger jag och drar på varje bokstav.

- Jaha, Amu-center, säger chauffören utan att som jag göra uppehåll mellan bokstäverna. Förkortningen har tydligen gjorts till

ett egenord, därmed också blivit ett begrepp i staden.

Centret ligger ett par kilometer utanför tätbebyggelsen. Plötsligt ljusnar det. Solen tittar fram. Det glittrar i väggräs och buteljglas.

Inte ens skolans namn hade jag kunnat uttala. Redan in-nan jag klev in i lokalerna hade jag gjort bort mig.

Jag studerar noga utfarten till skolan. Det kan bli fråga om en snabb reträtt. Den kan komma redan på eftermiddagen. Min hustru är förberedd på det. Men hon har tröstat mig på alla sätt. Jag kan inte undgå att erkänna att hon betytt oerhört för mig under de här åren vi varit gifta.

För att våga ta anställningen som församlingsassistent hade jag första dagen tagit med min hustru. Jag vågade helt enkelt inte själv, den gången. Modet svek mig i sista stund.

Jag hade kommit ifrån rutinerna. Jag stod utanför arbetslivet. Min hustru förstod det. Kanske var hon innerst lika svag som jag?

Om hon varit med nu också hade det känts lättare. Jag känner oro i magen. Något är i olag. Jag skulle behöva sitta på dass en halvtimme framåt.

I hörnet av den gula fasadbyggnaden står det med blå bokstäver på en glasskylt: AMU-center.

Jag är hemma!

Byggnaden verkar ligga i vinkel med en annan byggnad. Och längre bort är det ännu ett knä. Det är en egendomlig byggnadskropp. Sterilt verkar det, trots rabatter och rosor.

Mitt första intryck är att jag hamnat i en tegelslagen öken. Min nervositet skapar känslan att jag nu beträder ett fängelseområde.

- Här har ni mig! Stortjyven! Mördaren! Samhällsparasiten! Avskrädet! Den som visat ”ytterligare liten vilja att försörja sig”. Så led mig nu på rätta vägar, för samhällets och mitt eget bästas skull!

Plötsligt går solen i moln. Taxin svänger runt hörnet. På andra sidan vägen ligger den Skyddade verkstaden. Allt skit på ett ställe, står jag och tänker.

Jag letar mig fram till ingången.

”Besökande hänvisas till informationen” står det på en emaljerad plåt utanför porten.

Klockan har hunnit bli tjugo minuter över nio. Mer än en timme ska jag vänta på att skrivas in.

Det nya känns inte spännande.

Nu har jag nått så djupt i förnedring jag kunnat.

För tio år sen hade jag varit segraren. Ingen i kursen då hade fått fler premier än jag.

Ändå visste jag den gången vart mitt liv barkade. Redan samma höst togs jag in på sjukhuset.

I juni det året jag började på AMU besökte jag träindustrin på hemorten.

- Vi har en årlig omsättning på tio procent, så det behövs alltid nytt folk, sa personalchefen som hette Ericsson.

Det var en trevlig, kort och rund kille, som på ett godmodigt sätt berättade om företaget, produktionssidan, satsningarna för framtiden och de detaljer som man försökte specialisera sig på.

- Du skulle kunna börja i augusti eller september, det är då vi börjar kunna se hur det ser ut på sysselsättningssidan under vintern, sa han.

Jag hade min hustru med mig när vi tittade på arbetet. Vi berättade om att vi varit och kikat på ett hus i grannskapet.

- Vi måste få ordning på köket först innan vi kan flytta in, sa min hustru.

Det såg verkligen lovande ut. Jag skulle få arbete ganska kvickt. I stort sett var det bara bostadsfrågan som skulle lösas.

Farsan och jag satt och räknade på kostnader. Här gällde anbuds-förfarande.

Jag lovade Ericsson att hålla kontakt med fabriken och ge besked när bostadsfrågan lösts.

En stor tyngd hade släppt från mitt bröst. Det kändes som skulle jag få komma hem efter tre år i exil. Och att jag nu skulle bli hemma för alltid.

Hemresan hade vi gjort genom Värmland. Vi hade varit ned till Magnskog och besökt Tage Aurells grav. I många år hade jag läst Aurell och samlat på hans böcker.

Minst sagt grumligt kändes det inombords då meddelandet kom om fastigheten, som vi lämnat anbud på. Den var redan avyttrad. En fabrikör hade lagt in ett anbud 30 000 kr högre.

Att någon varit intresserad av detta vedervärdiga kråkslott hade varken farsan eller jag räknat med.

Faktum var ändå att fastigheten sålts till fabrikören i grannskapet.

Inte ens en lägenhet fanns att uppbringa i kommunen. Inte ens i min hemstad fanns lägenheter att tillgå. Ändå hade man byggt som aldrig förr i stan det senaste årtiondet. Hur många hyreskåkar, radhus och egnahem som uppfördes, tycktes marknaden inte bli mätad.

Men fabriksarbetet skulle jag sannerligen inte ge upp. Förr eller senare skulle bostadsfrågan lösa sig.

”Information”, står det skrivet med väl tilltagna bokstäver över en glasruta inne i AMU-centrets farstu.

Hur jag än lutar mig så ser jag ändå ingen där innanför. Här finns tydligen bara skrivmaskiner, fotostatapparater och hyllor för pärmar och böcker.

Strax innanför den trånga farstun finns en liten lokal med soffor i grön galon.

Jag slår mig ned där. De har väl gått på kaffe, tänker jag. Här lever Ams-andan, försöker jag pigga upp min fördomsfullhet med.

Resväskan är ett hinder för min rörelsefrihet.

Att jag är ny här, lyser lång väg.

Jag är en billös tillrest! Jag är en av de många som halkat utanför arbetsmarknaden. En massa grums ur mitt tidigare liv gör sig påmint. Nu har jag samlat ihop resterna av mina bedrävelser och hängt upp dem på spikar i de utslagnas galleri.

Det börjar klia på mig. Så brukar det göra när jag känner mig pressad och är i en ovan situation.

En halvskäggig kille i överdragskläder är den första levande person jag upptäcker i byggnaden. Han ger mig en hastig blick och går förbi.

Nu upptäcker jag en stor sal närmast det gröngalonerade väntrummet. Jag går dit fram och tittar in. Längst in i hörnet sitter det en karl och dricker kaffe. Termosen står framför honom på bordet. Han ser mig inte.

Alldeles vid dörren på väggen mot mig finns en drickaautomat och ett värmeskåp för matdosor. På golvet står ett litet kylskåp.

Resten av lokalen är försedd med bord och stolar. Ändå sitter det bara en människa i denna stora sal.

Här i staden tillverkas komponenter till Volvo. Mitt i rummet finns en Volvo-motor exponerad. Motorer har aldrig intresserat mig. Ändå hade jag i olika sysslor varit tvungen att lära mig hantera dem. Motorsågar, gräsklippare, jordfräsar, oljeaggregat har funnits inom mitt kompetensområde. Ibland har jag lyckats laga det som havererat, eller åtminstone fått loss hårt åtsatta komponenter för att frakta dem vidare.

Jag erinrar mig plötsligt läraren jag hade på lantmannaskolan i maskinlära. Jag hade lyckats få godkänt på kursen i maskinlära trots att jag svettats åtskilligt på skrivningen, när jag försökte förklara motorns arbetssätt.

Läraren hade kommenterat med rödpenna men tydligen godkänt min förklaring till processen.

Tur att kursen kommer att handla om trä och inte motorer, tänkte jag där på galonsätet. Klockan segade sig fram som hade de båda visarna varit doppade i sirap.

Utanför fönstret sprätter ett par skator omkring. Så fri som skator skulle man vara, tänker jag. Men nu är man född till människa. Och idag skall jag döpas i eld. En stöt av meningslösa viljor far genom mig. Så ser min närmaste framtid ut. Detta måste gälla någon annan än mig: jag kanske bara drömmer!

Klockan tio kom Alm.

Han var en liten gråhårig man i grå kostym. Jag var inte längre ensam på det gröna galonet. En efter en hade droppat in. En kvinna uppenbarade sig just som den lille bleksiktige kallat oss till ett angränsande rum.

Jag kände mig plötsligt muntert stämd. Jag mindes min olycksaliga tid på regementet. Där fanns en furirer som rekryterna kallade Millimetern. Alm kunde gott passat för det namnet. Av kostymens storlek att döma.

15 män och två kvinnor, var vi. Så mycket språkat hade det inte blivit ute på galonet. Vi hade mest hummat hälsningar och namn. Nu satt vi i samma gröna farkost. Att vi fösts samman här var bara en händelse. Vi hade av olika anledningar blivit arbetslösa och obehövda. Eller någon skada hade tvingat någon att byta yrke. Nu skulle vi utbildas. Inte för skolan utan för livet. Vår fortsatta existens hängde på verksamheten i den här byggnaden.

Lektionssalen vi fördes till hade ljusa gardiner fördragna, också belysningen var dämpad.

- Ja goddag på Er. Jag heter Alm. Jag är utbildningsman på stället. Vi har fått ett par återbud. Men ni ska vara 17 stycken enligt mina papper. Varse go å slå Er ned.

Titeln utbildningsman hade jag tidigare aldrig stött på. Det var ett vagt begrepp. Yrkeslärare kunde förvisso också vara vagt. Men hur preciserade man en utbildningsman. Tids nog skulle jag kanske kunna det.

Första lektionen blev ett vertitabelt föredrag om skolan och

AMU-utbildningarnas historia. Tidigare hade utbildningarna varit spridda på många ställen i stan. Då hade man jagat tomma lokaler, som kunnat rymma de olika maskinparkerna.

Nu hade utbildningsfunktionerna samlats under ett och samma tak.

- Det har sina givna fördelar men kan bli nog så byråkratiskt ibland, påstod Alm.

Sen fick vi berätta vad vi hette och från vilken kommun vi kom. Allihop kom från stan eller från grannkommunerna. Jag var den mest långväga.

Först hade jag suttit och inbillat mig att hela bunten skulle börja på samma kurs. Rätt tidigt fick jag under utbildningsmannens föredragning klart för mig hur kurserna var uppbyggda och att det var enskilda studier som gällde. Kursen för lastbilschaufförer var den enda som startade samtidigt. Sällan gjorde de så att de drev kurser, som samlade färre än fem deltagare.

Först på eftermiddagen skulle vi slussas ut på respektive avdelningar. Då skulle vi ha hunnit gå igenom byggnaderna och de olika avdelningarna vid AMU-centret.

Tio av dem som skrivits in samtidigt med mig, skulle studera vidare till lastbilschaufförer. Deras kurs var på tre månader och slutade med att de erhöll trafikkort. Tre skulle börja på byggavdelningens grundkurs. Här reglerades tiden i utbildningsveckor. Kvinnorna skulle gå en preparandkurs.

Alm talade om ett uppdämt behov som utgjorde förutsättningen för deras kurs. Jag var den ende som skulle vidare på träavdelningen eller ”snick” som det populärt kallades.

Jasså, jag skulle bli ensam, tänkte jag. Det är alltid ett stöd att ha någon med sig första dagarna. Då blir det naturligare att ta nya kontakter. Fast det var inte precis första gången jag kom ensam ny

till en arbetsplats. Förmodligen inte den sista gången heller.

Sömniga och tröttögda fick vi äntligen en paus. Killarna som skulle på samma kurs började språka med varandra. Och killarna som skulle på byggavdelningen skockade sig utanför entren och rökte. Jag hängde med på ett hörn, liksom löst associerad. Det var ändå trä samtliga skulle sysselsätta sig med.

Chaffisarna stod också i en klunga för sig. Jag kunde höra ord och meningars korsas.

- Jag har gått hemma sen i fjol höstas och väntat på att få börja, sa en av dem.

- Det är en otrolig kö, fick han till svar.

- Ja för fan, sa en tredje, jag ringde i våras, då sa de att det var 35 efter mig.

Jag lät resonemang och påståenden gå in och ut i mig. 35 i kö för att komma på en sån här anläggning!

Det gick plötsligt upp för mig att det höll på att bli ordentlig kris i landet.

Andra lektionen gick åt för att fylla i ansökningar och papper om bidrag och förmåner. Längst tid tog det att utröna permissionsförfarandet. Ett par hade redan tillkännagett att de rätt snart var tvingade att begära permission.

Fragment ur liv och verksamheter ventilerades. De flesta teg dock om sitt. Någon direkt utslagen fanns inte med vid inskrivningen. Det bukade man ganska snart upptäcka på klädsel och uttryck. De 17 som satt här bakom gardinerna var ett utsnitt av arbetarklassen. 17 som arbetat och nu saknade sysselsättning av olika anledningar. Något hade hänt dem.

En av de äldre, en smalaxlad man med en livlig tunga och ett intelligent och humorspackat berättande släppte lite på sin egen

biografi under lunchen:

- Jag gick styr- och regler i Göteborg. Jävla va di söp där, sa han. Då lär väl inte va så torrt här heller.

Det skar som en kniv inom mig.

Fylleriet var det jag mest bävade för. Att klientelet uppe i baracken skulle vara en samling hopfösta från torkar och fångelser och som gick berusade och bettlande, fruktade jag mer än något annat.

Nog skulle det gå för sig att klara åtta timmar på verkstads-golvet, om det var lugnt omkring mig på fritiden.

Byggkillen jag satt intill vid lunchen såg varken elak eller farlig ut. Och inte skulle han bo i baracken heller. Jag var den ende som skulle ha rum i baracken. Jag skulle bli en barackmänniska under veckorna. För mig skulle särskilda bestämmelser och fomulär gälla. Jag skulle till och med få traktamente från skolan.

Traktamente hade jag aldrig någonsin blivit belönad med under de år jag varit i arbetslivet.

Pappersexercisen hade tagit sin tid. Och rundvandringen drog också ut på tiden. Först besökte vi kontorskursens lokaler. Preparandkursens lärosalar och språklabb. Här höll också invandrarna till. Under hösten skulle invandrarna bli flera.

Vi lämnade av elever vartefter. Till sist var det min tur att kliva av och träda in i den sal som skulle bli mitt lärosäte de närmaste tio veckorna.

Salen var stor, det var högt i tak, alla maskiner var gröna. I taket hängde metallfärgade utsugningsrör. Ibland small det som av bös-kott inne i dem. Då hade en större träbit förts med ut i spånsuget.

- Här får du stanna, sa Alm.

Här stod jag nu inför en man i grön rock. Han hade en lätt mustasch, håret stod lite på ända. Han hälsade i hand, sa sitt namn och förde mig runt i verkstaden.

Skogvaktare.

Det yrket drömde jag om hela min ungdom. Vägen dit såg i förstone inte allt för svår ut att beträda.

Noga hade jag kartlagt vägen fram till en skogvaktarexamen. Vid 22 års ålder skulle jag vara mogen för skogsskolan. Till dess skulle jag ha hunnit skaffa mig den nödvändiga förpraktiken. Och jag skulle ha hunnit genomgå de kurser som fordrades för att klara intagningsproven.

Kvällar, lediga dagar, söndagar och långhelger, sjuk- och spill-dagar, använde jag för att förbereda mig för karriären som skog-vaktare. Redan första året efter folkskolan började jag läsa skogs-kurser per brev från Hermods och NKI. Första kursen hette Skogs-avverkning och var på sex brev. Brevsvaren blev godkända och jag kunde fortsätta med en kurs på 14 brev. Den handlade om skogs-skötsel.

Redan i folkskolan märktes tydligt mitt yrkesval. På tecknings-timmarna ritade jag nästan enbart motiv från skogsbruket. Motor-sågar hade jag sett avbildade i annonser. Tumklaven hemma hos min morbror hade denne använt för att mäta min axelbredd. Mina teckningar handlade om fällda stammar och gubbar som klev runt de fällda stammarna med måttkäpp och tumklave i nävarna.

I klassen hade jag fått en del grannlaga uppgifter. Ett år skötte jag om skolkassan. I fotbollslaget var jag lagkapten, fast jag nog var den minst lämplige som fotbollsspelare.

Farsan, som var bondpojke, hade från 1934 varit byggnadsarbe-tare på många platser i Sverige. Men hemma på gården hade han

börjat som bonde och kolkörare. Under kriget, när allt byggarbete låg nere, högg han kastved åt småsågar och en tid också åt Billerudsbolaget.

- Skogen, nej allt annat än skogen! rådde mig farsan. Benhårt höll jag dock kvar vid att det var inom skogsnäringen jag skulle arbeta. Jag besökte Granath vid arbetsförmedlingen i min hemstad. Han plockade fram broschyrer från skogliga lärlingskurser och ringde också upp några skogsbruksskolor för att höra sig för om möjligheterna för mig. Han tyckte jag var väl ung. Jag hade bara fyllt 15 år.

Egentligen visste jag inte ett dyft om skogsarbete och skogsbruk. Att det handlade om träd förstod jag. Resten var nog mest romantiskt tjafs jag fått i mig genom en illustrerad serie i Såningsmannen och genom bilder på amerikanska skogshuggare i skogar med träd höga som skyskrapor.

Fysiskt var jag starkare än de flesta. På skidor hade jag flängt ifrån nästan alla i hemstan. Att jag tränade mera målmedvetet än de flesta andra och slet hårdare, erkände jag först flera år efteråt. Jag hade nog råstyrka men saknade talang.

Ambitiös, kunde jag kanske ha kallats. Sportandet hade tämjat mig, fått mig att ta ut det kroppen kunde ge. Efteråt såg jag det som en uppsamling av ett energiöverskott.

Efter kurserna på Hermods i skogsämnen, fortsatte jag med kurser som gällde sågverkshanteringen. En kurs i astronomi lärde mig en del namn på himlakroppar och hur stjärnorna förhöll sig på himlavalvet.

Först sista året i skolan fick vi en lärare som kunde stimulerade också oss som var skoltrötta och varit det sen fjärde klass. Nu försökte jag ta igen allt jag förlorat i folkskolan.

Farsan hade slutat vägleda mig. En gång när han talade med en virkesuppköpande bonde, minns jag han sa:

- Han kommer väl att få sina hundår, han precis som andra. Sen ska det väl kunna ljusna.

Långt efteråt kom farsans utsaga för mig. För det blev hundår på hundår för mig. Jag irrade omkring utan att riktigt kunna hitta en rak och riktigt pålitlig utfart.

Ändå stod skogsarbetartiden fram för mig som den ljusaste arbetsperioden i mitt liv. Fast snubbor hade man varit utsatt för. Förmannen hade jag aldrig blivit kontant med. Han tyckte nog innerst illa om mig. En gång hade han råskällt över mig, när jag märkt en vedvälta fel. Den gången hade jag nära till gråten, fast jag var nästan 20 år.

Jag höll masken. Fast jag kände att rösten förändrades och tungan lådde vid gommen. Orden höll på att ramla ned i matstrupen på mig och bli avföring. Den helgen gick jag och tänkte på avbasningen varenda vaken stund och såg skogsvaktardrömmen kremeras.

Efteråt förstod jag att förmannen var långsint och rädd för dem som skaffade sig kunskaper, som kunde sätta honom på plats. En felmärkt välta var väl inte hela världen. Den kunde väl märkas om vid tillfälle.

Snart glömde jag den försmädliga händelsen. Åter tog jag itu med breven om sågade trävaror, om stjärnor, om grödor i lantbruket och om foderstater.

Skogsvaktare blev jag dessvärre aldrig -

Första kvällen i baracken blev en stund av rannsakan.

Jag låg på slafen och tänkte tillbaka på mitt liv. Skulden till att jag var här var helt min egen - men också omständigheter gjorde sitt till.

Söndagen den 17 augusti hade jag gjort mitt sista skift på gården. Jag hade lämnat efter mig gräsklippare och verktyg vassa och rengjorda. Boden hade jag snyggat upp. Den varma sommaren hade bränt gräset brunt. Ännu hade inte några gröna strån hunnit sticka upp genom den gula mattan. Lördagen den 16 augusti hade jag gjort i ordning kyrkan för det sista brudparet. Jag hade gjort det av vana och nästan likgiltigt. Här tjänstgör jag aldrig mer, hade jag tänkt.

Åter skulle jag ut på gungflyt. Första gången var det inte. Att jag inte var den ende som hade det besvärligt, kändes inte lättare. För mig verkade det ha blivit ett kroniskt tillstånd.

Käpprätt åt skogen hade mitt liv vandrat, sen jag lämnade skogsarbetet. Allt jag företog mig misslyckades. Jag hörde farsans ord ringa inom mig!

Skyllde på andra, undvek jag att göra. Men visst fanns det omständigheter.

Nu skulle lönen utebli vid varje månadsslut. Böcker skulle jag inte längre kunna införskaffa. Böcker var ändå min enda verklighet. När jag läste, levde jag.

Kyrkväktarjobbet lämnade jag inte med vemod. Arbetet skulle jag inte komma att sakna. Däremot skulle jag sakna lönen.

Min hustru hade varit sjukskriven nästan hela sommaren. Jag

hade mycket att ställa med i huset. Min hustru hade stränga order om att hålla sig stilla. Redan hade hon fått två blödningar. Fostret kunde gå ifrån henne.

Själv såg jag inte så dramatiskt på det hela. Jag ville inte ha någon avkomma. Hur skulle jag, som inte kunde stanna på en arbetsplats någon längre tid, kunna ikläda mig ett ansvarsfullt faderskap. Jag var inte något föredöme. I mitt blod tycktes ett gift finnas förborgat. Förresten fanns det på farsans sida en tung sjukdom i vår släkt. Om jag inte själv fått del av detta tungsinne, hade jag kunnat nonchalera tillståndet. Nu visste jag vad sjukdomen innebar. Den slog sönder allt; och ställde den drabbade utanför.

Jag var ett fall.

Jag var en klient.

Jag skulle omskolas.

Jag skulle utbildas.

Jag skulle göras social.

Först den 3 oktober uppsökte jag arbetsförmedlingen. Villkoren kände jag inte till. Jag hade bergsäkert för mig att den som sagt upp sig frivilligt inte ägde rätt att stämpla.

Ingen hade gett mig besked. Själv hade jag inte orkat höra mig för tidigare. Facket, sa inget. Och förresten kontaktade jag aldrig fackföreningen.

Jag hade inte kontaktat en levande varelse sen jag slutat. Jag orkade inte. Jag skulle dö! Och jag skulle skilja mig från min hustru. Jag skulle ifrån. Bort bara!

- Nu får du vänta i ytterligare fem veckor, innan du får någon ersättning, sa tjänstemannen på förmedlingen, Gädde.

Under hösten reste jag vid flera tillfällen in till förmedlingen. En gång i månaden skulle jag visa upp mig. Jag skulle redogöra

för om jag sökt arbeten, om jag anmält mig till kurser.

Jag var frikostig med information. Jag hade både sökt arbeten och funderat på kurser.

Alla arbeten jag sökte tillsattes dock av andra sökande. I den mån man återsände ansökningshandlingarna, tackade man mig för visat intresse.

Betygsbunten kom tillbaka. Åtskilliga hundralappar gick åt till porton, kuvert, fotostater.

Men anställd ville ingen ha mig.

Jag var inte gångbar.

Jag var värdelös.

Ingen behövde mig.

Det var ingen som ville veta av mig.

Slika funderingar satt jag och jonglerade med första kvällen i AMU-baracken på kullen ovanför skolan.

En tjock chaufför hade visat mig vägen till snabbköpsbutiken. Jag hade knallat dit och köpt knäckebröd, smör och några konserver. Jag skulle proviantera rikligare nästa dag. Nu skulle jag krypa ned och koja.

Dagen hade bjudit på många intryck.

Mitt eget elände hade jag inte röjt med en min. Ständigt kunde jag blicka in i mitt armod.

Jag kände mig som en räv i en bur.

I 121 dagar hade jag hunnit stämpla då kursen började. 300 dagar hade jag rätt att stämpla, innan jag blev utstämplad eller hamnade i beredskapsarbete. Nästan 180 dagar kvar hade känts som en trygghet.

Stämplingsdagarna kutade dock snabbt iväg. De räckte en höst och några vintermånader. Sen fick jag ett par tillfälliga påhopp. Åter hade jag varit tillbaka i tidningsjobb. Men jag grep åter till arbetslösheten. Inte för att jag trivdes med att gå sysslolös, utan för att mitt liv var på väg ned i avgrunden igen.

Det kändes som att jag måste skåda det riktiga slutet, göra en inventering och syneförrättning, innan jag kunde börja stiga mot ljuset, som fanns eller som jag inbillade mig fanns.

Den här kvällen de 6 september hade jag gjort min första dag på en omskolningskurs. Långt tidigare hade jag också gjort *en* kursdag. Den kursen ställde jag mig utanför omedelbart.

Och utanför hade jag i många livets sammanhang fått stå sen dess.

Om man är sysselsatt med intressanta saker är tio veckor en relativt kort tid. Jag föreställde mig att veckorna här på AMU-centret skulle komma att snigla sig fram. Långt ifrån familjen befann jag mig. Studierna gällde inte mitt område. Förresten fanns det inget yrkesområde för mig. Ibland hände att jag föraktade mig själv, för att jag inte kunde finna mig tillrätta. Böckerna kunde jag syssla med på fritiden, försökte jag tänka.

Träindustriell grundkurs, hette kursen jag skulle genomgå..

Yrkesläraren med mustasch hade räckt mig en gul häftad handledning. Jag skulle följa den numrerade uppläggningsen och pricka för avsnitten jag gått igenom.

Självstudier var inget ovanligt för mig. Jag hade läst hundratals med studiebreven på Hermods, NKI och LTK. Enda skillnaden bestod i att då hade det gällt kurser som lockat mig. Nu skulle jag tvingas sätta mig in i kurser, som inte det minsta berörde mig.

Men tanken på att kursen skulle rädda ytterligare 50 stämpeldagar, gjorde att jag såg relativt ljust på framtiden. Ett par höstliga månader: sen åter en vinter hemma med böckerna. Kanske skulle jag hinna skriva ytterligare på mitt manus.

Jag såg rätt cyniskt på det hela. Kanske skulle det ordna upp sig med bostad och arbete. I det kollektiv jag en gång förlitat mig på, fann jag inte längre någon hemhörighet. Bi-drag och kurser var vad som bjöds. Jag började allt mer känna mig som en främling bland mitt eget folk, i min egen arbetarklass.

Ensam är stark, hette det. Men jag saknade den rätta styrkan. Jag kände mig utanför all gemenskap.

Materiellt skulle kursen erbjuda ett bra tillskott. Försörjningen var räddad. Nästan 180 stämpeldagar återstod. En del frilansdagar skulle kunna flytta utstämplingstiden framåt ytterligare några veckor.

Sista året hade varit lyckligt och magert. Min hustrus lön, sjukbidrag och moderskapspenning hade varit tryggheten. Nu skulle det åter vid varje månadsslut komma en postanvisning.

Jag kunde titta framåt. Titta in i en värld grundad på bidrag!

Under krigstiden stod nästan all byggverksamhet stilla i Sverige.

Ute i skogarna ordnades då en mängd huggarkurser för ovana huggare.

I skogen var efterfrågan på folk stor den här tiden. Beredskaps-gubbar låg längs våra gränser; övriga tycktes befinna sig på kastveds-huggning i de svenska skogarna.

Från Stockholm kom en del unga pojkar ut i byarna. En av dem hade gett sig på att barka en björk och summerat:

- Ska den vita granen barkas, då slutar jag!

Husmor på skogsbruksskolan hade träffat sin åtta år yngre man när han gick på huggarkurs. Han hade gjort henne med barn och kommit att stanna.

Ända fram till början av 1960-talet blev han kvar i skogen. Då sökte han sig åter till hemlandet och hamnade i byggsvängen.

Huggarkurserna under krigstiden var embryon till det som småningom blev omskolningskurser till olika yrken med brist på arbetskraft.

En som humoristiskt och innefrån skildrat krigstidens huggarkurser var Birger Vikström. Själv genomgick han flera sådana kurser trots att han nästan aldrig gjort annat än huggit skog från tidiga pojkar i Västerbotten.

Således var jag inte den förste som staten satsade pengar på för att få arbetsduglig inom en bransch de påstod kunde ha framtiden för sig. Möbelindustrin behövde ständigt yrkeskunnigt folk.

Grannen hade kommit in en eftermiddag, när jag bättrat på fårstänglet. Han hade hört att jag skulle på omskolning.

På trettitalet hade de bättrat och byggt om en väg halvannan mil ifrån byn:

”En utav karlarna hade träffat ett fruntimmer, som han slagit sig i slang med. Hon kom från ett bönemöte på Salem. Hon hade känt sig hotad, ty karln hade stunkit av brännvin.

Det var ju så att de kokade mäsken och lura och allt va di kallade soppan. De gick och tiggde äpplen nere i byn och fick mestadels ta hur mycket de ville. Så rörde de ihop och gjorde avkok. Ibland lät de lurat stå på så kort tid att det inte blev riktigt tillrett. Konsisten-sen sägs ha varit lite ombytlig. Vid ett tillfälle var den så tjock att de la mäsken på limpskivorna som pålägg. Och sena och vingliga i galoscherna blev de av det där drickat.

Jo, den där jänta hade fått en sån däringa AK-arbetare med sig på släp hem från bönemötet. Och han ville förstås sova över i jungfruburen.

Jäntan fann raskt ut en plan. Hon sa åt honom att han skulle stanna på gården, så skulle hon springa runt och gå in och öppna köksingången.

AK-arn stod tåligt och väntade. Det var sommar och ljust bra-nog länge på kvällarna. Men småkallt var det. Så han blev väl lite huskig och otålig. Hon behövde väl inte klä av sig, kanske han tänkte.

Så han gick runt knuten och slank in genom köksingången.

- Klä av dig och kom och lägg dig nu, hörde han någon säga innefrån kammarn.

Så han tassa dit och tog av sig kläderna. Tillsagd var han av jäntan att vara försiktig så inte modern vaknade.

Hur det var så kom gubben i gården hem. Han hade också varit på bönemötet. På samma som jäntan. Han hade dröjt sig kvar i

lilla salen och språkat med gubbarna. Om det nu var någon rågång som skulle stakas opp eller om någon väg skulle grusas.

Så han gick in, glänta på dörren till kammaren där kärningen låg. Men hon snarkade ljudligt, så han knarrade iväg upp på vinden, där han hade sin slaf på sommaren.

På morron vakna kärningen och fann en mäskstinkande karl på 25 år intill sig i sängen.

Hon skrek vettskrämd på polis och sprang ikring i sårken inne i köket, sen hon satt en stol för dörren till kammaren, där AK-jobbarna låg.

Gubben hennes for ned som ett Jehu från vinden och undrade vad i Jesse namn som stod på. Då fick han se en svarthårig karl som stack opp näsan ovanför lakanet.

Jo, ser du: jänta som den där AK-arn stött på, hon bodde inte alls i den där gården. Hon bodde i stugan som låg jämte. Så när hon sagt till AK-arn att vänta vid stora ingången, så passa hon på att löpa över gräset hem till sig.

Det blev förstås ett jåkla liv. Den stackars druckne AK-arn nyktra till fortare än kvickt och påstod att han inte förstod ett dyft av vad som hänt.

Det blev tingssak. Och var du så säker på att den gången var tingshuset välfyllt!

Gubben gav sig inte med mindre än att kärningen skulle till doktorn och bli undersökt för att få det klarlagt om något intimt förhållande förekommit. Men hur det nu var med den saken, så blånekade både AK-arn och kärningen till att något köttsligt förekommit mellan dem.

Kärningen hade trott att det var gubben som anlant från bönemötet och trott att han ville när henne. Därför hade hon ropat ho-

nom till sig. Sen hade gubben, som hon påstod, somnat ifrån den äktenskapliga plikten.

Det var livliga tider, då, hoppas du får uppleva något dylikt”, sa grannen.

Grannen hade förstås anat min oro och ville muntra upp mig för färden till länets största stad. Och AMU-kursen.

Han ville att jag skulle komma hem och bekräfta att allt inte var arbetsmarknadsteknisk mytologi.

Men humoristiskt hade jag svårt att definiera det hela. Jag var en icke giltig, en icke räknad.

Så såg jag det. Jag rymdes inte i folkhemmet.

Redan under tiden på folkhögskolan hade jag börjat fundera på ett arbete på bibliotek.

Nu plötsligt dök en tjänst upp i grannkommunen. Dock hade jag dåliga erfarenheter från en tidigare ansökan. Då hade jag ratats.

Det här var en filialföreståndartjänst och omfattade nio veckotimmar. Två kvällar i veckan och en förmiddag skulle biblioteket hållas öppet.

Det innebar att jag skulle behöva resa den 15 kilometer långa vägen tre gånger i veckan. Förtjänsten skulle inte bli stor. Men jag kunde visa upp att jag hade en anställning.

Nio timmar var förstas i minsta laget för att kunna försörja sig. Tidigare hade jag heltidstjänst.

Med min hustrus halvtidstjänst skulle vi kunna komma upp i en trekvartstjänst. För under åren i byn hade jag börjat medarbeta i ett par lokaltidningar. Stor avans på mina skrivelser hade jag inte. Men ibland kunde jag komma upp i en tusenlapp i månaden. Helgvick gav också en del förtjänst.

Den 1 juni hade jag slutat på tidningen. Jag orkade inte med en heltidsanställning, där man var jour dygnet runt. Tidningen skulle vara fylld med nyheter till kommande dag. Så trivdes jag inte på orten fast den låg i hemkommunen. Med skrivandet trivdes jag och hade lätt för att formulera mig. Däremot intresserade journalistik mig allt mindre. Jag insåg, att jag kunde syssla med det på min fritid. Då kunde jag lägga upp det som jag ville utan att så hårt vara pressad av tiden.

Månaderna som fast anställd på tidningen, hade jag inte orkat

skriva en enda dikt eller ens förmått formulera ett utkast till en berättelse. Tidningsjobbet fyllde hela min tid.

Jag kände att litteraturen och det skönlitterära skrivandet började ta allt större tid i anspråk. Jag brydde mig inte om den verklighet som var omkring mig. Jag hade gått in i en värld, som var helt min egen.

Dock hade jag sänt in mina betyg och formulerat en ansökan till grannkommunen.

- Det blir väl samma resa som i fjol, sa jag till min hustru. Därför blev jag smått överraskad när bibliotekschefen Thorsell ringde upp mig sista veckan i maj och anförde min ansökan.

Han frågade mycket kring mina nuvarande tjänster och hur jag tänkte klara ytterligare ett jobb.

Sen jag förklarat för honom att jag efter den 1 juni inte hade någon annan tjänst än lite frilansuppdrag åt lokaltidningarna, så ändrade han tonläge och sa:

- Du är den ende sökande, och ansökningstiden går ut 1 juni.

Min hustru skulle åter vara i tjänst efter barnledigheten den 27 juni, så vi passade på att ta några veckors ledighet tillsammans.

Det här verkade för bra för att vara sant. Jag skulle inte behöva vara arbetslös så länge till.

Åren i detta län hade dock gjort mig åtskilligt misstänksam och särig. Kränkt hade jag blivit flera gånger, utan att begripa anledningen till det.

Våren innan hade jag sökt ett kontoristjobb på huvudbiblioteket i grannkommunen. Sju sökande hade anmält sitt intresse.

En del praktiska hinder hade upprest sig om jag erhållit den tjänsten. Tre och en halv mil på slingriga skogsvägar är ingen sinekur. Arbetet var satt till halvtid, och sju mils daglig resa skulle komma

att tära hårt på ekonomin. I nuläget hade vi bara en bil.

Men jag var trött och irriterad på kyrkväckeriet och de ständiga påhopp, uttalade och antydda.

Att det pratades en hel del skit om mig, förstod jag. Kyrkoherden i församlingen hade också intygat att jag bakom min rygg var på mångas läppar.

Vid det tillfället då kyrkoherden gjorde en visitation för att klargöra ett taxeringsärende, anförtrodde jag honom mina misstankar.

- Jag tror att jag är utsatt för skitprat, hade jag sagt honom.

Kyrkoherden, som i långa stycken kunde vara burdus och rättfram, spände blicken i mig och sa utan krusiduller:

- Det ska du inte bara tro, det är så. Men jag har gjort allt för att hålla dig om ryggen. Enda rådet jag kan ge dig är att låssas som om det regnar. Det har jag fått göra på många tjänster. I alla församlingar finns det skarprättare, som inte vill hålla i skaftet!

Att jag hade en del invändningar mot kyrkoherden som församlingens ledare kvarstod väl efter detta. Men jag fick en större förståelse för honom och hans svårigheter.

Tjänsten som bibliotekskontorist gick mig förbi. Jag hade fått se de medsökandes meriter. Den gången översteg mina meriter de övriga sökandes.

Ändå tillföll inte tjänsten mig. Kulturnämnden hade att välja mellan mig och en kvinnlig sökande, som arbetat på ABFs expedition i tre månader.

Socialdemokraterna i nämnden förordade henne. Borgarna - hur osannolikt det än kan låta - hade lagt sitt förord för mig.

Resultatet blev att nämnden enades om en tredje sökande, en mindre kvalificerad men mera neutral. Tjänsten omvandlades också till en ren skrivmaskinstjänst.

En händelse som denna stryker man inte ur minnet lika lätt som man drar undan tillfälliga noteringar på ett evighetsblock.

När tillsättningar inte går korrekt till blir man kränkt, ledsen och missmodig. Nu var jag inte ensam heller om att förbigås. Kvinnan, som arbetat på ABF, ställdes också åt sidan.

Den som erhöll tjänsten tog nog den utan att reflektera på spelet som förekommit före tillsättningen. Var och en hugger för sig. Uppenbart var det fel sökande som fick tjänsten. Därmed inte sagt att jag med de i det här fallet bästa meriterna hade varit den som klarat anställningen bäst.

Kunde sådana här missgrepp ske i mitt eget hemlän? Kanske skymtade ändå en ljusning?

Jag började få in texter också i erkända litterära tidskrifter. Mina bokanmälningar i tidningen var uppskattade. De olika programmen vi anordnade i församlingen togs väl emot. Vid ett tillfälle hade också riksradiön vågat sig upp i skogen.

Någon formell kompetens för att arbeta på bibliotek ägde jag inte. Jag kunde inte visa upp något betyg från Bibliotekshögskolan, trots att jag sökt dit så fort skolan börjat sin verksamhet i Borås.

I ett av betygen från folkhögskolan stod ändå att undervisning i bibliotekskunskap bedrivits. Och för mitt författarskap hade jag fått ett stipendium som borde bevisa mitt intresse för böcker.

Lite smått började jag känna mig som anställd som filialföreståndare i byn med den berömda 1200-talskyrkan.

Strax efter semestern kom dock betygen i retur och Thorsell meddelade att tjänsten tillsatts av annan sökande. Tydligt hade jag inte varit ensam, fast han under telefonsamtalet meddelat att jag varit den ende sökande.

Tjänsten som filialföreståndare hade tillfallit en dam i sextioårs-

åldern. Enligt vad jag senare fick höra hade hon sökt tjänsten på inrådan av en ledamot i kulturnämnden. Betyg hade hon inte sänt in. Hon hade bara inlämnat ett handskrivet brev, där hon uppgav sig vara intresserad av den utlysta tjänsten.

Hon hade aldrig sysslat med biblioteksarbete.

I denna bygd räknades jag inte längre. Ryktena hade löpt ut med onda tungor hur jag skötte vaktmästartjänsten. Det var viktigare att kratta 12 löv per dag än att försöka med förnyelse skapa intressanta gudstjänster och program.

Att vi förmodligen uruppfört Karin Boyes ofullbordade oratorium De sju dödssynderna och framfört vid fyra tillfällen en 1100-talsmessa samt hållit en minnesdag över författaren Folke Dahlberg, räknades inte som meriterande för min del, trots att jag legat bakom samtliga arrangemang.

Här gällde tydligen endast Nobelpriset!

Min hustru, som arbetat i kommunen som sjuksköterska i många år, kunde inte hålla sig utan ringde upp kulturnämndens ordförande. Hon som utmanövrerat mig, hade erhållit tjänsten på grund av lång livserfarenhet.

Tydligen ansågs jag inte torr bakom öronen, ännu!

Att det var det rykte, som man spritt ut om mig som låg bakom, behövde man inte ha alltför skarp hjärna för att förstå.

Mitt liv hade varit skrudad i svart också tidigare. Efter mina kyrkliga tjänster hade det inte precis ljusnat. Härifrån skulle jag, om jag så skulle lämna hem och familj och åter stå ensam i världen.

Min svärfar hade reagerat häftigt. Han hade genast formulerat ett brev till Länsstyrelsen för utredning om tillsättningsförfarandes i grannkommunen. Men jag avrådde honom. Det fick räcka med att han tidigare avgått som ledamot av den styrelse, som hand-

hade verksamheten vid kyrkan jag varit verksam.

Jag orkade inte längre vara måltavla. Det var inte mödan värd. Jag skulle minsann komma igen, föresatte jag mig. Den natten tog jag åter en promenad i trädgården i pyjamas. Jag skulle inte orka vidare, kände jag.

Nu återstod bara en förtidspension.

Biblioteksarbetet hade varit ett bräckligt halmstrå som räckts mig.

Alltså skulle jag fortsätta min stämplingsperiod tills något nytt uppdagades.

En gång skulle jag redovisa de verkliga förhållandena. Inte för att framhäva min ofelbarhet. Jag hade alltid sett mig som en svinlort i världen. Men det fanns andra, på andra håll, som drabbades på samma sätt. Tillsammans var vi många. Men nu kände jag mig solo i rymden.

Jag var en förlorare.

Allt vad jag företog mig misslyckades.

Denna bygd skulle vi lämna.

Den här natten i pyjamas kände jag mig som en nattorienterare som tappat karta och kompass och vars lyktas ljus slocknat i den mörka skogen.

Samma höst som jag började AMU-kursen for jag upp till mina föräldrar. Jag passade på att besöka träindustrin, där jag lovats arbete av ingenjör Ericsson. Om jag bara kunde ordna en bostad, så hade jag tydligen bara att börja.

Långt innan jag påbörjat utbildningen, hade jag lovats arbete, trots att jag inte ägde minsta utbildning inom verkstadssnickaryrket.

Nu gick jag i alla fall den inledande kursen på tio veckor: Träindustriell grundkurs!

När jag kom till fabriken och hörde efter Ericsson, så visade det sig att hans syster dött och att han var nere hos Bohman, begravningsentreprenören, och ordnade för jordfästningen.

I stället var det en annan av ingenjörerna jag hälsade på och som lotsade oss runt en sväng ut på fabriken.

Jag berättade om kursen jag hoppat på. Jag utlät mig vällovt om den. Jag kunde inte annat. För jag ansåg att jag lärt mig lika mycket på den, som när jag gick de första månaderna på skogsbruksskolan 1960.

- Det är AMU som står för utbildningen, sa jag utan att reflektera däröver.

Jag såg att det drog något rött över ingenjörens ansikte. Som såg han något ruttet framför sig, något som stank.

- AMS, sa han bara.

Så berättade han om ett par incidenter som inträffat på företaget för några år sen. Då hade de fått två killar förmedlade via AMS. Tydligen ville killarna inte jobba, bara visa upp sig.

- Så är det verkligen inte på den här kursen. Här får man verkli-

gen ligga i, sa jag.

Plötsligt hade välvilligheten mot mig försvunnit. Jag kände mig oförmodat betraktad som en andrahandsvara. En person som saknade egenvärde.

- Just nu är det svåra tider, krängde sig ingenjören. Så höll han en lång föreläsande utläggning om konjunkturen, om svackorna i orderingången, om utsikterna för framtiden.

Jag kände till alltsammans. Jag hade inte hunnit vara på AMU-centret många veckor förrän det i en jämn ström började välla in elever till utbildningen. Matsalen blev snart fylld med elever.

Det andra besöket på träindustrin förändrade i ett slag mina möjligheter att erhålla arbete. Jag diskuterade förhållandet en hel del med min hustru.

Framåt är det som gäller. Att se sig tillbaka gör det bara svårt att svälja. Förtreten, tillkortakommanden, utanförskap. Idag hade jag kunnat vara en välbeställd och respekterad redaktör om det hållit i sig. Jag hade kunnat sköta en specialsida, varit kulturredaktör eller arbetslivsreporter.

Egentligen fanns det inte många journalister av min sort. Jag hade erfarenheter som var ganska unika. Få skulle ha kunnat klara sig undan mina frågor. Jag hade sett det som var botten i människan. Och jag kunde min Ekelöf.

Jag hade kunnat vara en unik tillgång i många skiftande skeden. Nu ville det bara inte bli så. Jag sökte något annat. Och krafterna tröt.

Jag ställde upp oöverstigliga hinder framför mig. Jag var en outläkt. Smärtan fanns förborgad i mig. Osynlig i rent yttre hänseende. Men inom mig brann en förtärande låga. Långsamt åts jag upp, fiber för fiber.

Förr eller senare skulle jag ha hamnat i Stockholm. Att bli redaktör för en fackföreningstidning, skulle inte ha varit omöjligt.

Jag mindes vad läraren Nyberg skrivit i uppsatsboken. Jag mindes alla premierna.

Jag hade kunnat klara en vanlig anställning. Om inte om varit.

- Fan ä du på bygge. Du va ju lokalredaktör. Då går utför för somliga. Men en sup ska du ha, för hä du skrev då vi sparka böll. Tjock å mosig ser du ut å, ja jäsing.

Det var på en dansbana i Bergslagen. Jag hade åkt ut för att dansa på ett ställe där jag kunde känna mig anonym, en plats jag hoppats

förbli osedd på. Men så kom en dunk i ryggen å ett garv från en bollsparkare på en gruvort jag jobbat vid. Och i pausen skulle han ha levnadsbeskrivningen.

Det hade gått utför. Blåjobba med händerna räknades inte i vissa kretsar. Andå hade det varit räddningen för mig. Jag hade lyfts tillbaka till ett kneg jag varit sysselsatt bredvid farsan med sen jag var liten pilt och stod och lyste honom med sladdlampan när han pappspikade ett sågspånshus i kåken vi hyrde en lägenhet i strax före VM på skidor i Falun 1954.

Jodå, jag hade gått på minerat område. Jag hade inte orkat baxa mig åter till det spår jag ramlat ur. Förresten hade jag blivit satt på fel spår. Jag var ju så sårig och rädd.

Jag fick alltid i alla mänskliga sammanhang lov att spela en roll. En annan roll än den jag innerst kände mig lojal med.

- Jag gråter om nätterna!

Sådant säger inte en man. Inte ens de närmaste i kamratgänget skulle ha förstått mig. Förresten hade skaran av kamrater tunnats ut. Jag hade blivit över. Jag hade dragit mig innanför mitt skal.

Mitt liv är på det här viset. Jag slant och tappade fotfästet en gång. Jag hade chansen att komma tillbaka. Men omstarter är lätta att verbalt uttrycka sig om. Blott fyra procent av dem som gått ned sig, kommer tillbaka till någon sorts anställning om de varit borta tillräckligt länge.

Jag hade startat om. Sänkt ribban, tyckte några. Jag hade tagit språnget vidare men insnodd i ävja och tång. Något höll mig fången i en upplevelse jag aldrig kunde bli kvitt.

Upp hade jag kommit. Vidare hade jag förts. Det såg ljusst ut, sa andra. Nu öppnar sig möjligheterna, fortsatte de. Du har ju en framtid, för jesse namn.

Ord är lätttrullade ur tungor och läppar. Endast den som har foten snärjd i ävja och tång, känner hur tungt man baxar ord och liv i spikrak riktning. Få gör det.

Jag hade inte lyckats göra det.

Långt före hösten 1966 hade det börjat. Jag hade dragit mig undan. När mina föräldrar reste bort någon gång brukade jag stänga dörren till mitt rum och gråta. Jag kände den oerhörda befrielsen när tårarna störtade ur mina ögon. Det var som en orgasm, det löste upp den hårda och kvävda knut jag bar inombords.

Gråten var en säkerhetsventil. Nu rann det betryckta ur mig.

Egentligen skulle jag inte hålla som AMU-elev.

Det var en större prestation av mig att resa ned och påbörja kursen än omgivningen förstod. Vi som stod där på verkstadsgolvet liknade på olika sätt varandra. De gröna hängselbyxorna och bussarongerna var identiskt lika på alla. Bara de inre världarna skilde oss åt.

Jag var kräftan som ändrat riktning. Men inte förstod omvärlden sådant.

Ändå visste jag inom mig, att jag gjort en bergsbestigning och tvingat berget inom mig på knä.

Allt hade ändå kunnat vara så annorlunda. Om inte mitt hjärta varit genomstunget

- Jag kan omgående tala om för er att skogen och näringarna som är knutna till skogsbruket tillhör den sektor som framgent kommer att utsättas för de kraftigaste rationaliseringsåtgärderna.

Skogsarbetarstammen kommer kraftigt att decimeras. Och vi ifrån skogsområdena eller bygderna som domineras av skogsbruk kommer att få uppleva påfrestande tider.

Som det ser ut idag, och enligt de prognoser som förelagts oss arbetsförmedlare, kommer den här situationen bara att tillta de närmaste tio åren. Det enda vi kan hjälpa till med är flyttningsbidrag. Många skogsarbetarfamiljer kommer att bli utsatta.

Närmast är det till städerna i Mälardalen som dessa utflyttningar kommer att ske till. En del skogsarbetare kommer givetvis att kunna sugas upp av industrierna i länet, på kort sikt ser det så ut.

Men personligen tror jag inte att dalastäderna kommer att räcka till. Och som sagt: den här utvecklingen ligger strax inpå. Inom fem år kommer man inte att hitta en endaste hästkörare i storskogsbruket. Redan nu har ju traktorerna tagit över den mesta uttransportera. Hästen kommer att bli ett Skansenföremål!

Stockholm kommer att öka sin befolkning mycket kraftigt de närmaste årtiondena. Där är det mycket gott om arbete. Men bostadsfrågan är minst sagt besvärlig.

Höga förtjänster och dålig lönsamhet har tvingat storbolagen till kraftiga rationaliseringar. Mekaniseringen kan ju tyckas till viss mån ha stått stilla. Men nu tycks i stället all utveckling komma samtidigt.

Inte en man på marken! är en slogan som rationaliserings-

ivrarna lanserat.

För er som kommit en bit på väg i utbildningen och är elever här på folkhögskolan är situationen förstas betydligt gynnsammare än för dem, som idag bara har vanlig sjuårig folkskola och är över trettio, kanske har bildat familj och bundit upp sig för lån av egen fastighet.

Jag vet från tidigare informationsdagar här på folkhögskolan att det varit många som valt just den här skolan för att det på första året finns en skogsutbildning på en vecka schemainlagd. Många har tänkt förbereda sig för förmans- och skogvaktarutbildningar. Jag vet också några som gått vidare till gymnasiala studier och den vägen kunnat ta sig in på skogshögskolan.

Årligt talat så är den senare kategorin få men att det finns ett par som gått här på skolan och som nu är förvaltare åt stora skogsbolag är sant.

Vore jag alldeles uppriktig skulle jag därför avråda er från att tänka vidare på en utbildning inom skogsbruket. Därmed har jag inte sagt att ni, som över huvud taget inte kan tänka er någon annan yrkesinriktning, naturligtvis skall hålla kvar vid era planer, för alltid kommer det att finnas behov av skickliga yrkesmän.

Läget är nog mer allvarligt än jag får det att låta. För vårt län tror jag det kommer att lösa sig. Medelåldern bland de idag verksamma skogsarbetarna är relativt hög. Men för skogsarbetarna i Norrland är läget rent katastrofalt.

Yrkesvägledaren malde på för den lilla grupp jag tillhörde som gick här på skolan för att förbereda oss för skogvaktaryrket.

- Så du avråder oss alltså? undrade en av eleverna från Nyhammar.

- Avråda? Tja, som sagt: det här är en svår bransch och de närmaste åren kommer att bli bekymmersamma.

Så fortsatte han efter att ha gnuggat sig på hakan en stund:

- Medelåldern är som jag nyss antydde hög i den svenska skogsarbetarstammen. Ändå har de många produktiva år kvar. Hur bolagen kommer att ställa sig, vet vi förstas inte. Men klart är att vi känner till fall, där den äldre arbetskraften fått sluta. Och för huggare i åldern 55-60 år att få ett nytt arbete inom ny bransch, är det näst intill omöjligt.

Därför är det viktigt att vi inriktar oss på den yngre arbetskraften och ser till att den kommer inom andra yrken. Här kan vi hjälpa till från arbetsförmedlingens sida genom att ordna kurser som leder fram till nya möjligheter på arbetsmarknaden.

Aldrig någonsin har vi haft så många i sysselsättning. Konjunktursvängningar har vissa säsonger gjort en del yrkesmän övertaliga. Men någon stor svacka har vi inte upplevt i vårt land på årtionden.

Också skogsarbetet förvandlas ju innefrån. Det raka ackordet kommer nog småningom att omvandlas till en framförhandlad timpenning med bonuspoäng.

Som jag framhöll i aulan på den gemensamma samlingen är det tekniker och tekniskt utbildad personal som behövs. Också de nya maskinerna inom skogsbruket behöver folk som kan laga dem när de går sönder. Folkhögskolan här kan vara en utomordentligt fin grund. Vi har idag på flera platser i landet startat preparandkurser för inträde till tekniskt gymnasium eller tekniska skolor av annat slag.

- Vad kan man då fortsätta med, jag har ändå fem års praktik inom skogsbruket? undrade killen från Nyhammar.

- Arbetlivserfarenheten är ju värdefulla från vilket yrkesområde det än kommer. Men skogspraktik är ju som du själv vet väldigt artskild från andra yrken. Som skogsbruket hittills har bedri-

vits så är ju verktygen anpassade just för skogsarbete. De här redskapen är ju sällsynt förekommande inom andra yrken.

Just därför kommer de hårda rationaliseringarna framgent att drabba skogsarbetarkåren hårt. Den som kommer att stå vid en revolversvarv i fortsättningen av sitt yrkesverksamma liv, får ju svårt att tillräkna sig färdigheterna under 15 år i timmerskogen. Ändå är det en del vinster också med detta att ha varit med, oavsett vilket arbete man börjat med. För din del skulle kanske en ren verkstadsutbildning till reparatör vara det som passade bäst.

Jag hade setat tyst nästan hela tiden yrkesvägledaren berättat om prognoser, utvecklingen av skogsbruket och framtidsförutsättningarna.

Jag tyckte stolen, våningen, hela landskapet gungade under mig.

- Allting annat, bara inte skogen! hade farsan varnat mig. Jag hörde farsans ord som ett eko nå mina trumhinnor. Kanske jag hade gjort mitt inom skogsbruket.

Här var det inte. Punkt, slut!

Den hösten 1963 när jag rattade min gröna Austin A35 mot folkhögskolan, hade jag varit glad och fri och sett en möjlighet öppna sig. Den här hösten, enligt mina uträkningar, skulle jag ansöka om inträde till skogsskolan. Eljest skulle mina beräkningar komma på skam.

Det kändes i flera dagar framåt som en klump i mitt bröst. Jag skulle kanske bli en kuf som stod utanför.

Jag skulle bli en sådan ingen räknade med som giltig.

Den mannen blir det problem med, tänkte jag genast jag hälsat på den mustaschprydda läraren. Han verkade missnöjd.

Han redogjorde kortfattat för kursens uppläggning.

Jag hade svårt att uppfatta vad han sa för en maskin väsnades strax intill. Senare skulle jag få reda på att den kallades bänkfräs. Maskinen var en av de farligare verktygen på fabriken. Jag skulle aldrig behöva använda den, visade det sig småningom.

En smula omtumlad kände jag mig den här dagen efter allt blankettifyllande, rundvandringen, de nya ansiktena, Alms genomgång, resan i taxin till centret.

- Jag har en väska kvar därute och jag skulle få ett ruin, meddelade jag läraren.

- Du kan gå till elevhemsföreståndaren - men raska på tillbaka!

Minst sagt förbryllad över det senare påslaget kände jag mig. Var det rekryten jag skulle göra en gång till?

Skulle jag visa brådska redan första dagen? Besynnerligt. Iraspandet av bokstäver på Alms blanketter hade fått ta den tid det tog.

Den här verkade vara av det slaget som sökte upp syndabockar och höll dem så på sträckbänken. Sådana existerade, i synnerhet på ställen där folk fanns som redan låg utslagna. Jag var en utslagen!

Elevhemsföreståndaren följde mig upp på förläggningen.

311 stod det på gabondörren. Här skulle jag hysas under de närmaste tio veckorna.

Rummet hade jag inget att anmärka på. Spartanskt men trivsamt möblerat: en säng, en stol utan armstöd, en stol med armstöd, ett

bord vid sängen, en lampa vid sängen, ett skrivbord med tre lådor, en byrå med en lös bokhylla ställd ovanpå. I taket en armatur. På bordet ett askfat med AMS ingraverat i glaset. Under askfatet en liten gul duk. På golvet en gul filtmatta, som var gummerad. I den lilla hallen fanns två skåp, ett att hänga in kläder i, det andra med hyllor för att lägga underkläder och skjortor på, längst ned två utdragbara stålkorgar. I toaletterummet fanns en avdelning med dusch, en toalettstol, tvättställ och badrumsskåp. Allt var väl avpassat.

Ursprungligen bestod barackerna av två avdelningar, som senare byggts samman. I barackens östra ände låg ett gemensamt sällskapsrum. I en avdelning intill fanns köket. Här fick jag ett litet skåp i vilket det fanns tallrikar och bestick.

Elevhemmen låg trivsamt placerade i skogskanten ett par hundra meter från verkstadslokalerna. Barackerna bildade en rektangel med en väl tilltagen gräsmatta emellan. Det var tre stora baracker och två mindre. De mindre var avsedda för familjer som kunde hyra här under utbildningstiden.

- Det märkliga är att det bara är två familjer som utnyttjat möjligheterna trots att hyran här är mycket förmånlig, hade utbildningsmannen Alm berättat vid inskrivningen.

Kanske fanns det anledning till förhållandet? tänkte jag. Tids nog skulle jag ändå få veta hur baracklivet verkade.

En nackdel för en billös person var att förläggningen låg flera kilometer utanför stan. Skulle man gå in fick man långa sträckor gå i kanten av riksvägen. Jag hade föresatt mig att besöka biblioteket så flitigt jag kunde. Till det blev det små möjligheter.

Här skulle jag komma att bli trogen förläggningen veckan ut.

Jag ställde in resväskan, reglade dörren och skyndade så fort jag kunde till verkstaden. När jag återkom fanns ingen lärare synlig.

Jag klev omkring i lokalerna och synade maskinerna.

Jag fick ett par gröna snickarbyxor och en bussarong nere på förrådet. Den som lämnade ut persedlarna verkade sävlig, lite bortkommen. Han flinade som en lite bakom person gör, tog några mått och slängde till mig persedlarna.

Blåkläderna, handdukarna, sänglinnet och badlakanet jag byltat i resväskan, kunde jag ta med mig tillbaka hem fredag kväll. Baracken höll allt linne, verkstaden alla nödiga skyddskläder.

Åtskilligt bättre hade det tydligen blivit sen Birger Vikström for omkring på huggarkurser under krigsvintrarna.

Efter ännu en kringlotsning, fick jag ut mitt första självinstruerande häfte, en nyckel och ett skåp, där jag kunde förvara kurslitteraturen.

I det rummet satt redan bänkad en kille som verkade vara några år äldre än mig. Han presenterade sig som Kurt och berättade att han börjat förra måndagen men att han varit på skolan i 12 veckor.

Först hade han gått en kurs som kallades ALU. Det var en orienterande kurs om arbetslivet, till den hörde, också ett par praktiktjänstgöringar. Efter den introduktionskursen hade han i åtta veckor läst en kurs som hette Allmänna ämnen. - ALU-kursen var för jävlig, sa han. Jag hamnade på ett cementbolag och höll på att skyffla armarna av mig. Fy snoen så gnoigt det var. Men Allmänna ämnen, det var en fin kurs, det var lärorikt

På kursen kallades han aldrig något annat än Slaktarn.

På slakteriet hade han tillhört inventarierna. 23 år på samma arbetsplats var en prestation.

Hoppjerka kunde ingen kalla honom.

Han var aktad och eftertraktad.

Han hade knallat den långa vägen.

Den här hösten fyllde Slaktarn 39.

Med undantag för militärtjänsten hade han hållit sig till djurkroppar. Ibland stack han emellan med en historia från slaktartiden.

Om någon berörde varför han slutat, blev han tyst och drog sig undan, startade en maskin, drog ned kåporna för öronen. Där fanns något dolt och hemligt.

Förmodligen hade han avskedats.

Fast det verkade otroligt efter så lång tid i samma firma.

Han kunde ju sina saker. Han brukade kallas till hemslakt, fast han i det längsta försökte undvika uppdragen.

Förra hösten hade båda föräldrarna avlidit. Familjen hade en liten stuga alldeles vid landsvägen uppe på berget. Slaktarn var mycket fäst vid sina föräldrar.

Han berättade så man såg en tår sippra fram om förberedelsen för jordfästningarna. Först hade fadern fått sluta; hjärtat var utbränt. Några veckor senare dog modern i kräfta. Ingen av dem blev 80 år.

Slaktarn hade löst ut systemen och förvärvat den lilla stugan om två rum och kök.

Besparingar hade han saknat trots att han varit ungar i hela sitt liv. Han fick teckna ett lån.

Att han hade det knalt med kontanter kom ständigt fram.

Efter föräldrarnas död började han titta in i sig själv och fundera över vad han ville med sitt liv.

Magen krånglade. Jag hade sån värk på mornarna att jag fick sitta på skithuset långa stunder.

Till sist tog han sig några fridagar och gick ned på arbetsförmedlingen..

Skärvor ur hans liv blottades.

Jag förstod redan första veckan att han gick utanför något svårt, som han undvek att beröra.

Han tuggade ständigt på tabletter, halspraliner. Han kände sig ständigt infekterad.

- Den här hösten har varit för jävlig, sa han.

Så stoppade han i sig en Vicks blå.

Skåningen Anders Nilsson, en av de äldre kursarna som gick renoveringskursen, berättade att utbildningsmannen bett honom hålla ett öga på Slaktarn.

- Han har det bekymmersamt efter föräldrarnas död, sa Nilsson.

Han visade inte så mycket utåt hur det stod till. Han var lugn, sävlig, oerhört nervös, närmast rädd vid maskinerna. Han som sågat itu djurkroppar och skurit fläsk ur grisar, bar sig närmast generande fånigt åt vid kapsågen. Som litade han inte på sina egna fingrar längre.

Långa tider jobbade jag jämsides med Slaktarn. Vi följdes åt de första fem veckorna. Vi prickade av i kursplanen de punkter vi genomfört.

Ritningsläsningen behärskade Slaktarn till fulländning.

- Den europeiska vyplaceringsmetoden, skämtade han om så fort han såg en ritning hädanefter.

Men bakom alla skämt dolde sig något. Han var en ofri man.

Trots sin storlek och bredd var Slaktarn ständigt orolig för att inte klara förelagda uppgifter.

Han hade i förväg räknat ut hur många etapper vi skulle klara i veckan.

- Nu ligger vi 12 pinnar efter, sa han. Vi får skjuta in en högre växel.

Så körde vi så det sprutade spån och hånkor omkring oss: vid rikthyveln, vid finkapen, vid fanerklistraren.

Men inom sig bar Slaktarn på något tung och outtalat. Efter de första tio veckorna var det ingen som riktigt lärt känna honom.

Rykten om sig hade han.

Jag kände både trygghet och rädsla för att arbeta jämsides med honom. Rädslan började med att han började låna pengar av mig. Då kände jag att jag nog måste vara på min vakt.

På pärmen till den brandgula studieplanen stod det att läsa: Träindustriell Grundkurs Läroplan NR. 777.00 10.

Slog man upp första sidan i studieplanen kunde man längst upp läsa SKOLÖVERSTYRELSEN Arbetsmarknadsutbildningen. Sen stod det Riktigheter till läroplan Träindustriell Grundkurs NR 777.00 10.

Utbildningsveckorna radades upp i första kolumnen. 400 moment fanns upptagna i denna plan. Blad två handlade om de läromedel som skulle behandlas. Till sist anfördes en del ändringar, som tillkommit efter materialets utskrift.

Punkt 1.1. upptog detta: Introduktion: AMU-centrets olika avdelningar. Punkt 1.2. Den egna kursens lokaler, kamrater, arbetsordning. 1.3. Yrkesinformation. 1.4. Ordnings- och skydds-föreskrifter. 1.5. Studieplan för läromedlens förvaring.

1.400. Här stod inget moment angivet. Det var en blank rad. Här kunde man fylla i själv, tydligen, om man utfört något.

400 moment innebar att kursdeltagaren skulle hinna avverka 40 moment i veckan och således åtta moment om dagen.

Slaktarn räknade ut arbetstakten och kommenterade:

- Man blir ena svettiger bara man tänker på alla dessa punktera man ska klara. Sinkmaskinen lär vara värst. Klarar man inte den, får man sluta. Då anses man omöjlig i yrket.

Utan att jag direkt behövt anstränga mig, trots den mustasch-pryddes påskyndan, hade jag redan första dagen klarat av sex moment. Återstod 394 till resterande kursdagar.

Dock dröjde det en tid innan jag började hitta runt i lokalerna.

Toaletten upptäckte jag efter ett par dagar. Att det fanns muggar ute i korridoren var det en ren händelse att jag erfor. Jag såg en kille från svets komma ut genom en dörr i färd med att dra upp blixtlåset till gylfen.

Första tiden på snickavdelningen tyckte jag svåraste uppdraget inte var att fullgöra uppgifterna. Svårare var det att hitta rätt bland läromedlen. Killarna på Maskinsnickarkursen använde sig av samma läromedel som vi på den Träindustriella grundkursen.

Teknos, som innehöll det mesta som hörde vårt gebit till, uppträdde i två skepnader. Det ena exemplaret hade ett starkt lysande rött klotband. Det andra hade en mildare färg på bindningen.

Nästan alltid fanns uppgifterna att finna i det mörkröda exemplaret. Sällsynt var det att få rätt på denna handbok. Alltid var det någon av maskinsnickarna som satt och läste sina instuderingsuppgifter i den boken.

Jag var inte van att skjuta undan andra. Syskonlös, som jag var, hade jag aldrig lärt mig tampas och trängas. Jag hade aldrig behövt kräva min rätt. Tids nog hade det kommit som jag eftertraktat.

Här verkade det annorlunda.

Här behövde man vässa armbågarna ute på slipstenen!

Av illustrationerna i folkskolans läroböcker mindes jag bara två.

Båda fanns i en samhällskunskapsbok. Illustrationerna visade en skolklass med 30 manliga elever. Det var inte ovanligt att klasserna var så stora när jag gick i folkskolan.

Trettio kroppar var uppställda precis som på ett klassfoto. De flesta av kropparna var framställda bara som konturer. Men sju var helt ifyllda med trycksvärta.

Bilden illustrerade hur många, statsikt sett, som skulle komma att få alkoholproblem längre fram i livet.

Den andra bilden hade samma uppställning. Här var de med trycksvärta fyllda figurerna det antal, som framgent skulle få med rättsväsendet och domstolarna att göra. Bilderna hade etsats in i mig.

Det får aldrig gälla mig, tänkte jag.

Jag måste bli hederlig, jag måste arbeta!

Läraren i samhällskunskap redogjorde för arbetets välsignelse och nåden att få arbeta:

- Ni ska inte titta på killarna som jobbar minst i arbetslaget. Ni ska ha blicken fäst på killarna som sliter hårdast. Maskar ni så stjäla ni från de andra i laget. Kom ihåg att den största tryggheten är ett fast arbete. Akta er för att bli hoppjerkor!

Vi såg upp till vår lärare. Han lärde oss inte för skolan. Han lärde oss för livet.

Själv hade han sysslat med flottning och skogsarbete under sommarloven då han studerade. Han ville forma oss till goda jobbare. Vi ville lära oss att skicka oss rätt mot basar, och underord-

nade. Han inympade i oss ordet solidaritet. Lagandan var viktig. Alla skulle utföra ett bra jobb var placeringen i hierarkin låg.

- Akta er för att bli hoppjerkor!

Han poängterade detta flera gånger.

Åren gick och jag kom ut i arbetslivet. Vad jag just kunde se tillbaka på var ett liv som just hoppjerka. Ödet hade ställt det så. Efter skogsarbetartiden hittade jag inte rätt.

Första tiden i teorirummet på AMU-centret kunde jag sitta och låta tankarna sväva fritt. Jag mindes folkskolan i bruksstaden. Det enda jag varit duktig i var kristendomskunskap. Tidigt greps jag av evangeliernas förkunnelse, av predikokonsten. Men jag kom aldrig med i någon kristen ungdomsrörelse i hemstaden. Söndagskolan hade jag deltagit i, innan vi flyttade till den kåk farsan byggt i brukets utkant.

Allt mer hade idrottsintresset tagit över. Skolarbetet sköts längre och längre bort. Jag slutade folkskolan utan att kunna mer än ett par hundra ord i engelska. Få böjningsmönster behärskade jag.

Jag var en medelmåtta. Och nu hade jag sjunkit under medelmåttornas nivå. Hemma hade jag aldrig känt andra krav på mig än att jag skulle försöka hänga med.

Det skulle bara bli blåblus för mig också.

Efter farsan kunde jag ärva flera urväxta bussaronger.

I början av oktober började Rolf Johansson sin utbildning på den Träindustriella grundkursen.

Han hyrde ett rum i grannbaracken. Högst ett par nätter sov han i sitt hyresrum.

Han arbetade måndag och tisdag. Tisdag eftermiddag begärde han permission för onsdagen.

Sen var han inte synlig mer varken i baracken eller i verkstaden på fjorton dagar.

I permissionsansökan hade han skrivit: ”Besöka försäkringskassan”.

Jag hörde dock tydligt att han sa till en av de andra killarna på kursen:

- Nä, nu fan ä jag trött på det här, nu far jag hem och sover!

Sen hade han tillagt och skrattat så att tandraderna lyste:

- Eller går en tur på systemet.

Eljest tillhörde inte Rolf Johansson skrattarna. Han var surmulen, lite småvresig för det mesta.

Dock var han ingen som ställde till tumult i onödan. Till bakadragen snarare. Ibland riktigt lugn och harmonisk.

Han var reslig, stort bröst, bra byggd. Ansiktet var ganska vackert tecknat. Bar en liten tunn mustasch, blå ögon. Stundom var blicken något vattnig. Han kunde rodna häftigt, bli blossande röd utan anledning.

Han kunde ha varit en ung duktig arbetare, som friställts. Men särskilt flitig i arbetet hade han tydligen inte varit. För på en frukostrast yppade han:

- När jag satt på kåken!

Jasså, du är en tocken mullvad, var min första reflektion. Men jag lät honom ostörd fortsätta.

Rolf Johansson hade varit internerad för en serie småstötar. Beendet hade börjat ganska tidigt. Först med snatterier i gäng. Efter hand blev det grövre tillgrepp. Under sommarhalvåret hade han fått en del tillfälliga jobb. Dessutom ett par beredskapsarbeten.

Sen han fyllde 18 hade han mest varit sjukskriven eller setat på kåken.

- Det är helvetes trist att sitta på kåken, påstod han. Man vet inte varför man knycker prylar. Man behöver dem inte. En massa grejer man samlar på sig utan att ha någon glädje av. Somligt kan man sälja. Men sällan köper nån något av mig. De vet att de kan åka dit för häleri.

Ibland fick han akut tunghäfta. Då blev hans verbala förmåga obefintlig. Grymtningar närmast. Han påbörjade en mening - men kom aldrig till slutet. Tog om ett stycke. Sen kunde han säga med ett insjunket leende:

- Jag glömde vad jag skulle säga ...

Det kändes som om han funnit allt tal meningslöst. Förresten verkade allt meningslöst för honom.

Och kontanter saknade han ständigt.

Hyveln, kallade vi honom. Ingen visste var namnet kom ifrån. Han hade troligen det med sig i släptåg.

Nån av killarna på svetskursen hade känt honom och sagt Hyveln och genast var epitetet godkänt inne på snickaravdelningen.

Efter fyra kursveckor, på mer än två månaders tid, hade han kommit till punkt 80 i studieplanen. Det såg ut att gå tungt för honom med de teoretiska avsnitten.

Han läste en kort stund, såg upp från lärohäftet, tittade sig omkring, gäspade.

Sen gick han ut i korridoren, slog sig ned på en grön galonsoffa, rökte en fimp. Så gäspade han högt och ljudligt. Kom in, satte sig vid bordet, slog upp häftet på nytt, läste en stump. Så tog han sig en vända i verkstan, tittade med avsmak på dem som arbetade, gick tillbaka till sitt häfte och läste några minuter.

Klockan 15, 40 slutade som regel arbetsdagen. 15, 20 började sopningen i lokalen. Då var han alltid ute. Inte för att han gillade att sopa, utan för att han ville forcera arbetet så att vi kunde sluta i tid.

Någon övertid hade han inte tänkt sig.

Rätt snart förstod vi, att Hyveln skulle bli en snickare, som ganska snart avfördes ur registret på AMU-centret. Efteråt märkte vi dock att vi hade åtskilligt fel i vår uppfattning.

Hyveln blev faktiskt kvar i fem månader. Och när han slutade hade han faktiskt börjat göra en del åverkan på brädlapparna borta vid sinkmaskinen. Här stupade han.

Han lyckades aldrig få sina katalogfack hopsinkade. Det var någon gång i februari han slutade. Då hade han varit borta lång tid från verkstaden.

Den dagen skrev han en permissionssedel för eftermiddagen, hämtade hänglåset till klädsåpet och syntes inte mera av.

Läraren fick bära ned hans måttligt smutsiga överdragskläder till förrådet.

Måttbandet hade han lagt rabarber på, så den mustaschprydda läraren fick småskrattade skriva en förlustanmälan. Under de här fem månaderna på AMU-centret så var hans sammanlagda arbetstid högst 30 dagar. I början hade han visserligen varit där ett par

veckor åt gången men hade förstås många eftermiddagspermisar. Sen kom han någon enstaka dag, var på verkstan några timmar - och försvann. Kortet var han dock mycket noga med att stämpla.

Under tiden på kåken hade han låtit tatuera sig. Någon estetisk fullträff rörde det sig tydligen inte om. Hårt stiliserade ristningar, bilder som beskrev könsakten på ett förgrovat sätt.

Tatueringarna hade åsamkat honom psykiska besvär. Han kom i otakt med sig själv.

Ingen sa till honom det alla tyckte, att han uppfunnit ett skäl för att slippa arbeta.

Besvären hade resulterat i ett par självmordsförsök, påstod han. Till sist hade han fått genomgå en serie kostsamma plastikoperationer. Nu var han återställd.

Men verkstadssnickare tänkte han inte bli.

- Fy fan för att arbeta, sa han. Man skulle ligga i slafen med en brud och en bira!

Den gången han berättade om kåktatueringarna lossade tunghäftan. Han formulerade riktigt skapliga meningar utan att haka upp sig.

- Då var en av killarna, Torsken, di sa, som tatuerade sig på snorren. De ritade dit en fisk. Jävla va ont han hade när han fick stånd. Han vågade inte titta efter ett kjoltyg ...

Vi som satt runt honom vid detta tillfälle, blev så fascinerade av hans tatueringbeskrivningar, att vi missade instämplingen efter lunchen med sju minuter.

För Hyveln var ett AMU-center ingen ny inrättning. För ett par år sen hade han påbörjat en metallutbildning. Efter den persen var han sjukskriven i två år. Hans vistelse på metallkursen inskränkte sig till fjorton dagar.

För att se det hela i lite positivt ljus, så måste man konstatera att han tagit upp sig under senare år.

Dock förstod vi att då han lämnade verkstaden utan att få betyg för den genomgångna kursen, så gick han en oviss framtid till mötes. Sjukpension var närmaste åtgärd. I maj skulle Hyveln fylla 23 år.

Nåväl, Rolf Johansson var inte representativ för eleverna vid AMU-centret under den här tiden jag genomgick utbildningen. Fast utslagna av hans sort förekom rikligare än jag vågat drömma om.

De kom, de seglade vidare.

Jag tackade ödet att jag inte fått deras lott. Jag led när jag såg dem. Men gjorde inget för att hjälpa dem -

Första tiden i baracken hade jag ett besvärligt väckarur. De flesta manöverskruvar hade uret förlorat. Jag fick ställa fram uret ett par timmar för att det skulle ringa klockan sex. Klockan drog sig nästan två timmar på ett dygn. I övrigt var den också opålitlig som en barnstjärt.

Efter tre veckors kursande gjorde jag slag i saken. I hemförsamlingens lanthandel köpte jag en ny väckare.

07, 15 började arbetet på AMU-centrets snickaravdelning. Första månaderna upplevde jag det som ett inferno att stiga upp klockan sex. De senaste åren hade jag inte behövt börja före åtta. När jag skulle igång tidigare var så sällsynt, att det inte kunde räknas. I så fall skulle jag iväg med penna och kamera och bevaka någon begivenhet eller också förbereda julottan.

Klockan sex gick en ilsken signal genom mitt öra.

Efter ett par veckor hade jag tagit med mig en radio. Det var som det piggade upp att höra någon från stora världen tala inne i mitt barackrum.

Att hålla sig informerad via teven var ganska hopplöst. Det brukade samlas ett fem sex stycken i matsalen varje kväll för att glana på teven. En del ville vi skulle sitta och knappa mellan kanalerna. Förresten var det så rökigt i matsalen att det sällan var något nöje att sitta där för oss, som. avhöll oss från rökverk.

Ibland var det stökigt och högljutt. Det hände att någon av de äldre kursarna drog i sig brännvin och nu satt och orerade sin förträfflighet.

Senast 06,30 var jag ute i pentryt och kokade kaffe. Inte någon

gång köpte jag hem fil eller flingor.

Anledningen var att det tullades ur kylskåpet. Och inte nog med att de norpade det som fattades dem. De drog sig inte för att slicka med tungan direkt i ett smörpaket.

Aldrig tidigare i mitt liv hade jag upplevt en enkel vardaglig frukost så högtidlig som hemma i mitt eget kök i skogsbyn. Frukosten i baracken bestod av limpa och kaffe. En kultur som jag kommit ifrån men nu åter tvingats tillgripa.

I början av kursen brukade jag gå på kafeterian och fika. Vi hade ett par kafferaster: klockan nio och klockan två.

Efter några veckor insåg jag att den lyxen kostade för mycket. Men lunchen köpte jag för det mesta i matsalen. Såvida jag inte hade någon rest jag måste äta för att den inte skulle förfaras.

Sällan var jag först ute vid frukostbordet. Ibland hände det dock. Men efter jul satt alltid en värmlänning och tuggade limpa vid bordet närmast teven. Han gick dit redan klockan sex.

Han var smal som en tarm och bar ett namn som gav vittring. I den värmländska metropolen, känd för en författare som skrivit en roman i sin ungdom med titeln Maskrosbollen, hade han drivit ett hotell, som efter några år gått i konkurs.

Den här tiden började jag dricka pulverkaffe. Fast alla klagade därpå. Det blev för dyrt, ansåg de.

Efter en tid hade alla börjat med pulverkaffe!

Kvart i sju var den största tillströmningen kring de tre plattorna i pentryt. Trötta, omornade nunor visade upp sig.

Smörpaket och kaviartuber kastades fram. Något hyfsat bords-skick kunde få åstadkomma av eftersläntrarna. Flera kom rusande ur sina rum hafsigt påklädda för att hinna ned och stämpla tidkortet.

Alltid sov någon av barackens inbyggare över. Tillströmningen den här hösten hade varit stark. Industrin permitterade. Företag konkursade. Orderingången upphörde eller minskade. Vecka för vecka kom larmrapporter. Borgarna klagade, sossarna urskuldade sig.

Sen elevantalet kommit upp i 15-20 man, så kom varje morgon minst fem av dem försent.

En morgon utan att någon försovit sig, förekom helt enkelt inte.

Samma sak gällde permissionerna. En dag utan att någon på verkstadsgolvet begärde permission förekom inte.

Tidigt insåg jag att jag var en rätt ovanlig AMU-elev. Jag försov mig aldrig. Fast nära hade det varit ett par gånger. Och mornarna jag anlände försent, hade jag samåkt till skolan med någon elev i min grannkommun. Men mer försent någon måndagmorgon än tio minuter kom jag aldrig.

Oftast berodde det på ishalka. Det blev en vinter som ingen kunde erinra sig i mannaminne.

Inte en enda gång i hela mitt liv hade jag försovit mig. Snubblande nära hade det varit under de år jag arbetat som brevbärrarbiträde. En gång hade farsan fått skjutsa mig för att jag inte skulle missa instämplingen. Men morgontiderna på Posten var extrema. Klockan fem stämplade jag in på det ena distriktet, kvart i fem på det andra.

Senast klockan sju var jag färdigskrudad, stämplade kortet, slog mig ned på de gröna galonsofforna.

VERKSTADSSNICKARE, stod det på den grå järnporten.

Här brukade alltid en invandrare sitta före mig. Han trampade cykel 12 kilometer varje dag till skolan. Kvart i sju brukade han kliva in i duschen. Det var hans morgonrutin. Och sparnit. Han

sparade därmed någon liter olja i månaden, ty han hyrde ett litet hus på det omdebatterade skifferberget.

Gäspande satt vi här och gladde oss varje morgon som läraren med den smala mustaschen var ledig.

Nu var det fritt fram att göra ”hemmajobb”.

Hemmajobb var nämligen en särskild verksamhet, som visade vilken energi killarna på verkstaden satt inne med. Aldrig någonsin arbetades så flitigt och under sådan tystnad som när någon slipade en smörkniv till sig själv eller putsade till detaljer på en hylla. En hylla att ha för eget bruk!

Härjad kunde man inte säga att Janne Spång såg ut. Stundom lite illa medfaren bara.

Han insåg väl själv att det gått utför, att han tappat lite ungdom ur köttet. Han försökte bättra upp det flera gånger om dagen med att föra kammen genom kalufsen och klämma en och annan finne eller pormask.

Han var noga med sitt utseende. Kanske får man lov att vara det, om man håller på att mista det?

Janne Spång lämnade AMU-centret i maj. Då hade han varit inskriven i precis 99 veckor. Han hade varit sjukskriven vid flera tillfällen och fått kurstiden förlängd.

Den dag han slutade vid AMU-centret drog en av lärarna en lättnadens suck. För vid ett par tillfällen hade han blivit hotad av Janne Spång. En gång hade Spång klämt upp läraren mot en branddörr, för att läraren inte gått med på att bevilja en permission. Läraren vågade inte föra fram hotet till skolans ledning. Han fruktade att en sådan åtgärd bara skulle leda till hämndaktioner.

Vid ett annat tillfälle hade Janne Spång kommit berusad i taxi hem till läraren. Då ville han låna pengar. Läraren hade lånat honom 50 spänn, men då Spång såg att läraren hade lösa hundralappar höjde han genast kravet på lån till 200 kronor. Då hade läraren protesterat. Det räckte med att läraren lånade ut ytterligare en hundring.

Visserligen fick läraren tillbaka alla pengar. Men:

- Jag kan inte neka en sekund till att jag var rädd. Han såg ut att vara i stånd till vad som helst den stunden, sa läraren.

Janne Spång hade ett brokigt förflutet. Han stack heller aldrig under stol med att han stundom varit en jävul mot sin omgivning.

Mest framhöll han dock sin förträfflighet. Det var gudilovliga insatser han gjort för det mesta.

Han var en okränt konung.

Strong ville han vara. Bara han hade rätt!

Utbildningen vid AMU-centret hade han inlett med att gå den långa kursen till verkstadssnickare.

Av någon underlig anledning fick han så fortsätta den långa kursen till renoverare. Fast ingen egentligen trodde att Janne Spång någonsin skulle kunna sköta en egen reparationsverkstad, så beviljades han utbildningsbidrag. Förmodligen såg man åtgärden helt ur social synpunkt. Janne Spång skulle få ytterligare tid på sig att ordna upp sitt privatliv.

Direkt ohandad med verktyg och maskiner var förvisso inte Janne Spång. Dock nådde han aldrig upp till den nivå, han själv ville sätta sig på.

Enda gången jag såg att han visade något geist i arbetet var när han fick reparera en matsalsmöbel. Till sig själv! Strängeligen förbjudet var det att ta med sig egna möbler och använda utbildningstiden till egen renovering. För Janne Spång fanns det tydligen kryphål.

Läraren var skrämmd. Han tordes inte neka.

Regeln att den som skrek högst också fick mest, besannades ännu en gång!

Att Janne Spång fick reparera egna grejer sådde förstås ett frö av misstämning på verkstadsgolvet. Andra elever kom och krävde att de skulle få ta dit egna pinnstolar med bräckta ryggar och spatta ben.

Synd om Janne Spång var det; precis som det var synd om de flesta andra av eleverna som hamnat i den situationen att de måste omskola sig.

Hur man än vred och vände på det så var det nog ändå på det viset att Janne Spång hade en skruv lös. Kanske skruvens dimension var större än man vid första anblicken förstod.

Han speglade sig i en liten handspegel som hade han varit en alkis. Och så förhöll det nog sig: han var en alkis. Som slagskämpe var han känd i stan. Han slogs trots att slagkraften var ringa. Stryk hade han tagit åtskilliga gånger. Ansiktet hade deformerats flera gånger. Hans näsa var efter alla konstens regler plastikkirurgiskt hopplappad.

Därför kunde man vid första anblicken kanske inte se att han skilde sig från mängden. Men småningom såg man hur det egentligen stod till med honom.

Precis som på alla andra arbetsplatser med mer än fem anställda så fanns ett skyddsombud utsett. Verkstaden skulle spegla samhället i stort. Men inte alltid utsågs väl de mest lämpade som skydds- eller fackombud.

För de flesta var sådana uppdrag mest till besvär. Alla drog sig undan. I arbetarklassen stöter man ständigt på det fenomenet.

Janne Spång hade tagit det som en honnör. Det var första gången han fick ett uppdrag av några arbetskamrater. Så fort någon kom som bar ring på sig, for han på dem:

- Hööruddu! Vet du inte att du inte får ha ring på dig på den här verkstan!

Han slog ned som en hök och betedde sig som hade han varit disponent på företaget.

Snällt plockade de allra flesta av sig ringar och halskedjor.

Janne Spång var lite av Jeppe på Bjerget, en som ville sätta sig i respekt när han fick chansen, fast den så var konstruerad.

Ringarna hade förstås en djupare innebörd. Han var svartsjuk på alla som hade familj och kunde behålla den. Själv hade han blivit utkastad från sitt hem. Han hade fått lämna hustru och två barn. Hustrun stod inte ut med honom. Janne Spång började hota svärföräldrarna. Han dömdes till böter för olaga intrång och hemfridsbrott ett flertal gånger. Till sist blev han tvångsintagen för sitt spritmissbruk på mentalsjukhus.

Långt innan äktenskapet hade han hamnat i otakt med sig själv. Efter skilsmässan började det gå snett ordentligt. Han hotade människor i sin omgivning och fick anmälningar mot sig.

- Han kan skylla sig själv, sa en kille på renoveringen från Tingsryd. Är man så jävla dum så man far hem till svärföräldrarna och sparkar sönder deras dörr, då ska man ha ett ordentligt straff. Först tyckte jag synd om honom, han fick ju inte träffa sina barn. Men hotar man folk till liv och lem, då jävlar ska rätten att träffa barnen fräntas en.

Tingsrydarns åsikter delade jag förstås inte rakt igenom. Han såg med moderata ögon på tillvaron. Varför gick han själv renoveringskursen, fast han kallade den för AB Kulturmord?

En morgon hade det barkat riktigt åt skogen för Janne Spång. När jag kom dit satt han framåtlutad på den grön galonsoffan med en konjaksflaska mellan benen.

- Skapligt skyddsombud, sa en av invandrareleverna.

Hyveln och Janne Spång var i en klass för sig. Att lärarna hade luttrats kunde man förstå. AMU hade blivit en uppsamlingsplats för diverse konstiga individer.

Dessbättre var de ändå i mindertal.

Bortom de 99 veckorna, som Janne Spång kursat på AMU-centret, fanns nog bara en förtidspensionering som enda försörjningsmöjlighet. Ingen skulle våga anställa en person som hotade arbetsledningen med stryk.

Janne Spång fyllde 34 den hösten.

Punkt 1. 23 förde oss in i det praktiska yrkesarbetet. Parallellkapsåg Pärm nr 1 Sid 9-14.

Textmassan orienterade oss om parallellkapsågens uppbyggnad och funktion. Pilar gav anvisningar om var på sågen de olika delarna fanns och i stycket under stod uppradat namn, som startanordning, utslagsstopp etc.

Klingor och funktioner beskrevs pedagogiskt klart.

Kunde det vara så inihälsigt vidlyftigt detta att kapa en träbit?

Jag hade gjort det många gånger i mitt liv i både skogsarbete och som byggnadssnickare. Aldrig hade jag tänkt på namn och funktioner.

Vi hade en lärare med oss vid första stationen.

Det var en värmlänning, en från finnskogarna.

Han hette Lars Elofsson.

Först trodde jag att Lars Elofsson var elev vid AMU-centret. Men han presenterade sig som handledare.

Han gav ett rejält intryck. Han behövde inte säga många satser förrän Slaktarn och jag fick klart för oss att det här var en karl, som visste vad han talade om. Han hade lätt till skratt och var alltid på bra humör. Framför allt var han tolerant.

Han förstod människor. I synnerhet förstod han människor som kommit i kläm.

- Elofsson är ta mig fan den ende som har något förstånd här, hade en av de gamla eleverna sagt någon av de första dagarna.

Elevkårens ordförande som utbildade sig på renoveringsavdelningen uttryckte sig på det här sättet:

- Krokig, vindögd och jävlig såg han ut. Men redan förste veckan fick man klart för sig vilken sjutusandes duktig karl han var.

Sjutusandes karl, det var det rätta ordet.

Lars Elofsson kunde sitt jobb. Han var dessutom en utmärkt pedagog.

- Då en ä intresserat å, då gör en bra, sa han. Då ä int märkligare än så. Jag tycker synd öm folk som går i otrivsamma jobb, då ä int unnerlit att di tar sig nära super.

Lars Elofsson kände träets liv. Han kunde stå och titta på en vres och sen komma med en kommentar till det han upplevde.

- Så fort en kommer hem så tar jag fram kniven och skär i en träbit. Mest deln blir hä fäll bortkasta men imilla kan hä bli en riktigt skaplig sak.

Rummet där de ”grova” maskinerna fanns var avbalkad från teori-salen och maskinrummet med de mer tystgående maskinerna och verktygen.

- Ja här har vi pjäsen, sa Lars Elofsson. En kan tro av instruk-tionshäfte att det är invecklat som en sputnik. Men faktum ä att då ä den lättaste pjäsen att handha på hela verkstan..

Han drog ut en plankan ur virkesförrådet för att instruera oss hur man kapade av en träbit.

- Du lägger arbetsstycket på sågbordet, skjuter fram det 2-3 cen-timeter förbi klinga och håller det mot anhållet. Sen lyfter du och för sågen i jämn takt emot dig. Passa dig så du har fingrera på bra avstånd ifrån så du int kaper tå dem. Då är märkvärdigt va fort då gå tå såga sig - då har till å med hänt att snickare med 20 år i facket kapat tå sig händerna.

Lars Elofsson visade upp sina händer. Fingrarna var som en spegelbild av karln. Krokiga, sönderskurna, sågade och hoplappade lite överallt.

- Här fick jag en ordentlig tryckare då jag jobbade i Säffle. Jag skulle kapa tå nå skitbitar å la fingrarna mot utan att tänka mig för. Då blev sjukskrivning i fem veckor.

Så höll han fingrarna mot ljuset:

- Å här skulle jag borra hål för ljusstakar i blindkäppar å la mot borren utan att ha käppen fästad. Borrfan sjönk rakt mellan tummen och pekfingeret. Kan ni förstå pöjkar att man kan bära sig så jävla dumt åt?

Han höll en lång utläggning om riskerna i arbetet. Han såg fa-rorna som ständiga. Varje maskin som hanterades oklokt, var en fara för liv och lem.

- I regel sker olyckorna på di maskiner man har minst respekt för. Kapen är förstås otäck för att skadorna där bli så omfattande.

Slaktarn hade läst ett långt teoristycke extra för att vänta in mig, så att vi gemensamt kunde börja såga och hyvla. Som den äldre av oss skulle han få börja såga.

Han drog fram plankan ett stycke. Höll den sen ganska spänt mot anhållet, drog sågen till sig.

Sågen började skära. Svetten lackade i pannan på Slaktarn. När klingan närmade sig mitten av plankan, drog han kraftigare med armen, som förde klingan mot arbetsstycket. Plankan reste hastigt upp sig, han tryckte på hårdare. Plankan gjorde ett kort språng, och Slaktarn tappade greppet.

Själv tog han ett skutt bakåt, stod och darrade. Plankan slog upp och klingan föll tillbaka med en skräll.

- De där var ju int så lyckat, kommenterade Lars Elofsson Men ni ser hur kvick den är. Om olyckan är framme å dä ligger nån spåna emellan så ... Ja säger som jag alltid brukar: då ä bätter å gå lite långsamt framåt än å bli invalider på livstid.

Min insats blev lite bättre. Jag hade lärt mig av Slaktarns miss- tag. Ändå fick jag en liten släng av arbetsstycket. Jag hade tryckt på för hårt vid genomsågningen.

Vi gjorde ytterligare några avkap för att känna oss säkra på kap- sågen. Kassationsvirket kastade vi i skräplådan intill kapen.

Nästa moment var klyvsågen. Läraren gick igenom funktionerna. Han talade om rytmens vikt för att man skulle undgå yrkesskador.

- Dä ä ju maskinerna som skä göra arbetet, dä ä di till för!

Det fanns tre olika längder på slädarna vi använde när vi klöv plankorna. Först skulle vankanten skäras bort. Här var det noga med att överskyddet låg så nära arbetsstycket som möjligt. Det förhindrade sågaren från att sticka in fingrarna i klingan.

Lars Elofsson konstruerade ett par praktiska påskjutar. med ett litet pistolhandtag utsågat. Längre fram i kursen blev det jag som fick stå för den mesta påskjutartillverkningen. Jag hade nämligen föresatt mig att inte komma fingerlös från utbildningen. Det räckte nog som det var att jag var någorlunda i skaplig form både psy- kiskt och fysiskt - men ändå arbetslös. En fingerlös hand skulle inte hjälpa upp situationen precis.

Om man undantar Slaktarn, så var det inga andra kurskamrater som tackade mig för massfabrikationen av påpetare. Slaktarn an- vände sig av mina påpetare kurserna igenom och visade efter debaclet med kapsågen en stor respekt för verkstans maskiner.

I lärohäftet hade vi läst: ”Rikthyvelns verktyg kallas kutter. Den består av ett cylindriskt block. I detta finns två spår där stålen är placerade. Stålen kläms fast i kuttern med hjälp av kil och kil- skruvar”.

Rikthyveln såg inte så farlig ut som kap- eller klyvsågen. Under kursens gång skedde dock de flesta olyckorna vid den. Först var

det den kvinnliga snickareleven, som satte långfingret för långt fram och kuttern nöp upp en ordentlig lucka. Hon hade glömt sig totalt. Stått och drömt, kanske tänkt på sin son. Skinnlappen hängde kvar ytterst på fingret. Den gången räckte det med att sjuksystemen på centret la ett förband över fingret.

Sämre gick det för Göteborgarn. Han fick ett ordentligt tjuvnyp och blev sjukskriven i fjorton dagar. Han gick med en skinntuta över fingret minst ett kvartal. Han hade hyvlat ned fingret ända till benet.

Svettig och darrande kom han knegande med handen lyftad över huvudet. Blodet pulserade ur fingertoppen. Efter Göteborgarns fadäs vid kuttern fick jag en oerhörd respekt för maskinen.

Innan kurserna var till ända hade både jag och Slaktarn hyvlat ned åtskilliga kubikfot vid rikt- och planhyveln.

Rätt snart kom jag underfund med att det gick att cirkla kring många av studiehäftets moment.

- ”I stort sett”, som en av eleverna som börjat under sommaren sa, ”så har jag gjort samtliga punkter”.

Vissa moment var mest till som utfyllnad. Den som författat studiehäftet hade i vart fall gjort ett styvt jobb. Bara att sätta rub- rik på varje moment, krävde sin utövare. Ändå var jag från första stund överraskad av kvalitén på kursen. Den som hade rätta tågan för det här yrket, hade alla chanser att lära sig grunderna i snickaryrket.

Alla var förstas inte här för att lära sig ett yrke. Åtminstone inte det yrke de utbildade sig för. AMU-centret var inte bara en skola. Det var också en förvaringsskrubb.

Också kursledningen insåg att förhållandet var sådant.

Rasterna blev andrum på AMU. Då behövde ingen gömma sig.

Eljest hände det att eleverna sökte slinka undan. De ställde sig i någon skyddad vrå.

”Stå i döda vinkeln”, som en sa.

Rasterna var lagstadgade. Vi hade inte betalt för dem. Kanske var det för att vi inte var ekonomiskt skyldiga för rasterna som vi kände oss mer lössläppta.

I mitt tidigare arbetsliv hade jag aldrig upplevt något befriande med att få en rast blott efter en timmes arbete.

Nu såg jag fram mot pauserna. Om det verkade jag inte ensam.

07, 15 började arbetet - eller undervisningen! Eller var det så att AMU-centret var en förvaringsplats för arbetslösa, arbetsskygga och handikappade?

Från nio till kvart över var det kafferast. Redan tio minuter i nio stod eleverna och hängde på porthantaget. Särskilt var de som fikade borta på restaurangen måna om att komma iväg. Kön brukade bli lång; och särskilt för dem som kom sist brukade det bara bli någon minuts fikapaus.

Eleverna som hade mackor med sig tog det lugnare. De hade sin stol bestämd åt sig ute i matsalen. Fast de inte hade så bråttom ut, var det ändå sällsynt att någon höll sig kvar vid maskinen eller verktyget till rastens början.

Vanligtvis slog man av maskinen, borstade rent kring verktyget, borstade av överdragskläderna, slog sig i slang med någon vid maskinen intill.

Någon stor iver skapade inte den här kursen. Såvida man nu inte

räknar dit stunderna bakom lärarens rygg, då man gjorde arbeten åt sig själva. Då visade var och en verklig kapacitet.

Olusten och ohågan kunde till en del bero på lärarna. Åtminstone en av dem skapade misstämning på snickaravdelningen. De flesta undvek att be honom om handledning.

Egentligen var det synd om karln. Betydligt bättre än som lärare skulle han ha passat som arbetare i en träindustri. I stället för att bygga upp vårt självförtroende slogs vi ner av hans handledning.

En del elever var han rent ovettig emot. Också jag kände vanmakt inför hans auktoritet.

Andra faktorer spelade också in.

Rektorn uppfattade vi som en stropp. Förslag på trivselfrämjande åtgärder stoppade han omedelbart i papperskorgen. Att komma med förslag på förbättringar kändes meningslöst.

Sammansättningen av elever spelade förstås också en avgörande roll för hur stämningen i verkstaden blev. Här fanns gravt socialt missanpassade - men inte fler än man vecka för vecka kunde räkna dem på ena handens fingrar. Sen fanns den kategorin arbetare som misslyckats av andra orsaker, kommit i kläm i arbets- eller vardagsliv, och av sådana orsaker blivit vrånga och lynniga.

Sällsynt var det att någon anmälde öppet sin litenhet, sitt tillkortkommande i världen. I stället dolde man sig bakom omständigheter. Om si och så hade varit - och med det si- och såandet kunde det mesta av det omständigheterna ställt till med förklaras.

Utslagna erkände aldrig att de var utslagna och värdelösa. De behöll skenet så länge de var på centret. Och den tiden brukade inte räcka så länge. I stället framställde sig några som drottare, som togo sig högtidsrus men satt som urbotade enslingar i ettor i hyreshus.

Stämningen vid AMU-centret var dålig. Lärarna hade problem med ledningen. I synnerhet pratades det en massa skit om skolans rektor. Och så misstrodde man varandra inom lärarkåren. Misstron spred sig bland eleverna, som misstrodde varandra. Det blev en slags underlig råttan-på-repet-effekt.

Mygel förekom tydligen ständigt. Det myglades med bidrag och traktamenten. Med kurslängder.

Det var svårt att hålla sig utanför.

Begreppen AMS och AMU blandades samman. Dock var lärarna på AMU noga med att hålla isär begreppen. Också för lärarna tycktes AMS representera något misstänkt.

Det var tydligt att allt hängde på U:et. U:et som stod för utbildning.

- Det är fråga om utbildning, det här är inte ett ställe som man fördriver tiden på, sa en av männen i kursledningen. Och visst var det utbildning. Förstklassig utbildning till och med. Ändå kunde man känna alienation. Vi elever hölls ändå inte riktigt för fullvärdiga människor.

Fast ingen direkt uttryckte det, så fanns känslan där. Också jag hade svårt att hitta den riktiga arbetslusten. Jag gick här för att få ett bidrag. För att vänta på klartecken vad gällde bostadsfrågan. Och för att skjuta stämplingsdagarna ett gott stycke framför mig.

Jag hade inordnat mig i bidragssystemet! Relativt fort och, utan att egentligen reflektera över varifrån pengarna kom, accepterade jag förhållandet. Att jag var en råvara som skulle förädlas och därför hade rätt att kosta, tänkte jag aldrig på. Inte heller att förhållandet alltid varit detsamma. Branscher hade störtat, yrken upphört. Sådant kallades utveckling. Några kom alltid i kläm. Nu var jag bara en bland många som satt fast i denna klämma.

Den fjärde oktober det året var en måndag. Ett stilla höstregn föll därute, ett ljumt regn. Lite småkvavt kändes det inne i verkstan.

Morgonen på snickavdelningen började med att jag och tre andra killar beordrades att ta emot ett lass med björkvirke.

Slaktarn hade kommit i tid. Han tuggade på en Vicks blå. Han bar trä så han blev svettig. Chauffören hade lämnat av knipporna direkt på asfalten. Vår uppgift bestod i att stuva in virket på trallan, som sen skulle skjutas in i virkestorken. Strön skulle läggas mellan varje lager virke. Fast bitarna legat i tork på sågverket hela sommaren, så kändes de nästan nyhuggna.

När vi sköt in trallan visade det sig att ett par tre bitar stack ut för långt. Det gick inte att tillsluta dörren till torken.

Finnen som led av psoriasis tog helt sonika och kortade av plankorna ett par fot.

- Fuktprov, sa han och skrattade förnumstigt åt sin förslagenhet. Mellan frukosten och lunchen kom så olyckorna.

Spillådan med avkap och kant skulle bäras ut till lastbilen. Allt spill från snick- och byggavdelningen kördes hem till rektorn, som eldade med spillet i sin braskamin.

Lådan var bräddad med spillbitar, korta och långa blandade om vartannat. Misslyckade provbitar brukade också stoppas ned i lådan, liksom sopor. Fast det var strängeligen tillsagt, att soporna skulle läggas i den låda som fraktades till sopförbränningen.

Lådan vägde så pass att vi fick lov att vara fyra man för att orka bära ut den till kranbilen, som stod parkerad utanför verkstaden.

Efter åtskilliga omtag lyckades det oss att få upp spillådan i bär-

bart läge. Under stånkanden, svordomar och giftiga epitet om rektorn tog vi oss några steg närmare verkstadsporten.

Ett par meter från porten hände det som inte skulle få hända på en utbildningsanstalt.

Lådbotten släppte. Med den for allt spill ut i ett enda virrvarr på verkstadsgolvet. Lådbotten hade fallit ur på Slaktarns sida. I ett långt utdraget vrål hade han släppt lådan. Han for omkring i en sällan skådad krigsdans, svor långa haranger, slet av sig skon, drog upp den gröna byxan.

Han hade fått en lång bit på benet skinnskavt.

- Fan anamma vilken otur man har, skrek han helröd i ansiktet. Och mitt på vadfan!

Skinnskrap och en liten rispa med blod. Ändå är det som om århundradets båda världskrig passerat över Slaktarn. Han uppträder som vore det första gången i sitt liv han sett blod. Han som i 23 år varit på slakteri och under hela denna tid inte gjort annat än umgått med köttslamsor och senor och hudar. Nu håller stora karln på att svimma för att skinnet farit av honom.

En lång stund sitter han på en 10 millimeters spånskiva och ojar sig över den förbålda otur han ständigt råkar ut för.

Skratten börjar bubbla. Situationen är nästan filmisk. Killarna som burit lådan smyger sig ut till lastbilen med ansikten gömda i händerna. Plötsligt exploderar ett skratt.

Det strömmar till elever från alla håll för att se på Slaktarn, där han sitter med en svettdroppe på näsan och ett alldeles kritvitt ansikte.

- Nu ger jag fan i det här, säger Slaktarn och linkar iväg bort mot teorirummet.

När jag ser honom linka och gestikulera som en vingskadad få-

gel, kan inte heller jag hålla mig längre. Men då är Slaktarn utom hörhåll!

Lådan vänds upp och ned. Finnen spikar fast den urfallna botten och förstärker så gott han förmår.

Strax efteråt sker det. Och den här gången drabbar det mig. När lådan väl är vinschad upp på lastbilen, faller en entum fyra tillbaka ned på asfalten. Jag kastar den åter till lådan. Men missar, spillbiten slår i flaket och kommer farande i retur.

I raketfart slår spillbiten ned på min lågsko, mitt över lilltån.

Först känner jag ingenting. Sen skär en smärta genom mig som efter ett insektstick. Nu är det min tur att hoppa och gorma. Men jag är inte så kvickfotad längre. Jag haltar bort till spånskivetraven, som Slaktarn nyss lämnade.

Nu står Slaktarn åter inne i förrådet. Nu är det hans tur att dra på smilbanden:

- Skrattar bäst som skrattar sist, säger han, slår igen svängdörren och förblir borta i teorirummet resten av dagen.

Med stor smärta lyckas jag vränga av mig skon. Nu smärtar hela foten. Precis som den där våren jag jobbade med ströläggning och fick en sulfatbit rakt över foten känns det. Den gången blev det sjukskrivning i tio dagar. Och sen tog det ytterligare tre veckor innan jag kunde stiga ned normalt.

När jag äntligen får av mig den svettiga strumpan och ser på lilltån, förstår jag orsaken till smärtan. Tån ser ut som skulle den bestrukits med rödfärg. I strimlor lyser så gult, lila och blått.

Så sitter jag begrundande när läraren med den tunna mus taschen kommer flinande.

- Hur är det här då?

- Här är det oppåt värre, svarar jag. Här ramlar lådbottnar på

slaktarvader och spillbitar slår ned som projektiler på lilltårna.

Jag försöker känna på tån. Först försiktigt. Den är nästan helt utan känsel. Så rör jag lite kraftigare på tån för att förvissa mig om att det rödblålila inte är en variant av tåbira. Då är genast bålgetingen där igen och ger mig besked att jag föddes i smärta. Och att smärtan kunde återkomma.

- Tån måste vara av, säger jag till läraren.
- Du får åka till sjukhuset och röntga, säger han.

Jag ringer hem till min hustru och rådgör med henne.

- Ta en taxi och åk och röntga, säger hon.

Klockan 10, 30 måndagen den fjärde oktober står jag åter utanför informationen till AMU-centret. Fortfarande känns regnet ljumt. Jag står och väntar på en bil som skall föra mig till sjukhuset.

Skon får jag inte längre över foten. Jag får dra en plastpåse över strumpan. Fukten väter igenom nästan med detsamma.

På sjukstugan blir jag sittande i flera timmar. Det kommer in många svåra fall vid akuten. En bruten tå är inte mycket att ta notis om.

Röntgenplåten bekräftar småningom min farhåga. Tån är faktiskt av. Systemen drar på ett stödförband.

Läkaren vill sjukskriva mig i tio dagar.

- Jag har så lindrigt jobb så det behövs nog inte, säger jag. Klockan 14, 15 är jag i taxi i retur till AMU-centret. Restaurangens lunchservering är slut för dagen. Därför smäller jag i mig ett par frasiga winerbröd och en syltmunk. När jag linkar in i verkstaden med en plastpåse över foten, möts jag av en ihållande skrattsalva. Slaktarn plirar mot mig bakom glasskärmen. Hans onda, skinnflådda vad verkar redan vara läkt.

Russinet, den fårige svärjaren, som skroderar om socialdemo-

kraterna, skämtar på sitt typiska, politiska sätt.

- Du kunde åtminstone ha dragit en Konsum-påse om foten! Först då märker jag att det står Icander längst fram vid stortån.

Den 19 september hölls val i landet.

Under några år hade en rörelse bort från socialdemokratin förekommit. Marginalväljarna hade ökat i antal. SIFO-undersökningarna borgade för borgerligheten, möjligtvis skulle det efter valet bli fråga om en vågmästarpolitik.

Själv hade jag mina sympatier hos vänstern. Men en röst i min hemkommun på vänstern, var att betrakta som en bortkastad röst. Här hade den kristna falagen vågmästarrollen. Någon särskilt offensiv politik förde inte partiet - men en röst på socialdemokraterna kändes också felaktig, åtminstone i kommunalvalet.

Läraren med mustasch kommer glädjestrålade in på verkstads-golvet. Han höjer händerna i skyn och ropar:

- Vi vann!

Så börjar måndagen den 20 september.

Läraren är moderat. En gång ägde han en träfirma. Men den gick omkull.

Russinet berättade om arbetare han kände som varit anställda i firman.

- Där var det inte trevlig att arbeta, påstod Russinet. Slika rykten skulle man dock ta med en nypa salt. Russinet hade hört och tolkat. Något objektivt vittne var han inte. Fast det förstås låg något i det han sa, måhända.

En av eleverna från Göteborg sa:

- Det är för jävligt. Jag är rädd för vad som kommer att hända.

Men just den killen var en av de ivrigaste att se till sitt eget. Efter en tid försvinner han också från skolan. Han övertar en firma på

Västkusten och blir egen företagare.

När han slutar bjuder han inte, som brukligt är, laget på kaffe. Han smiter undan den kostnaden.

Han är inte ensam smitare. Minst 10 procent av eleverna försvinner utan att bjuda på fika. Oftast är det samma personer som doppat flitigast och greppat de största tårtbitarna när andra bjudit.

Samtliga av dessa har framställt per käft sig som renläriga socialister. Solidariteten sitter dock lätt avskrapbar på skinnet.

Det här gör ont i mig att erfara. Förr upplevde jag sällan att de största borgarsvinen var dessa som kallade sig socialister.

Jag har ett gott öga till vänstern. Fattigt folks parti är det - men inte representerat i hemkommunen. Därför måste jag välja ett annat parti i kommunalvalet.

Men den mustaschprydda lärarens utrop ”vi vann” ekar i flera månader framåt i mina öron.

011e Nilsson föddes 1953.

Kursen är den andra i AMU:s regi han genomgår. Den första kursen påbörjade han i Jönköping men fick lov att sluta. Sen dess har han gått sjukskriven. Ryggen är dålig påstår han. Nu var han här och lärde sig till snickare.

Sen 011e Nilsson slutade grundskolan har han inte gjort så värst mycket yrkesmässigt. Han hade varit elev vid en tvåårig yrkesskola och blivit mekaniker.

Arbete inom metallindustrin sökte han dock aldrig. I stället blev det diverse ströjobb på regementet. Där gjorde han sig snart omöjlig. Han gick hemma, hade KAS. Sen startade han tillsammans med modern en liten affärsrörelse. Efter en kort näringstid var dock kronofogden dem i hämlarna. Firman gick omkull.

Sen början av april har han studerat trä här vid AMU-centret. Han tillhör inte de flitigaste eleverna men är rätt skapligt begåvad. Åtminstone framhöll han detta själv åtskilliga gånger.

011e Nilsson är en typisk myglare. Han är den typen, som inte drar sig för att ta sig fram på andras bekostnad. Han lå nade till fika men betalade aldrig igen. Han åkte gärna med andra elever till skolan men betalade sällan för bensinen.

Han röstade med moderaterna! Påstod han.

Hela 011e Nilssons temperament var en uppkomlings. Han skulle nog utan större skrupler ha kunnat sälja sin mor för att få några kronor i den egna börsen.

011e Nilsson kunde betraktas som sjuk. Någonstans var han nog missnöjd med sig själv. Men utåt uppträdde han som en självgod middagspilt.

Många på verkstaden var förbannade på 011e Nilsson. Han behärskade nämligen konsten att reta upp sin omgivning. Dess värre verkade det också vara för sent att ge honom en risbastu. Stryk var visserligen ett dåligt botemedel. Men något radikalt skulle ha gjorts för att stoppa hans framfart.

011e Nilsson fanns här på avdelningen för att få rymmas någonsans i folkhemmet. Det folkhem han egentligen föraktade. Han var en utslagen. Men inte så utslagen att han behövde pensioneras.

Jag försökte sätta mig in i 011e Nilssons situation. Fast jag nog innerst tyckte illa om honom. Han tog sig fram lättvindigt. Hans fräckhet och pokerfejs firade hela tiden segrar.

Egentligen var det detta som var det fruktansvärda. I stället för att man tog honom i kragen och bad honom flaxa iväg till en varmare trakt, drog vi oss undan honom. Vi lät honom få alldeles för mycket makt, vi lät honom klättra.

011e Nilsson var redan en farlig människa. Fick han någonsin makt kunde han bli en vansinnigt farlig människa. Ty den som bär på anlag att sälja sin egen morsa utan nämnvärda skrupler, måste karaktäriseras som samhällsfarlig.

Till råga på allt såg 011e Nilsson bra ut. Han var tunn, för att inte säga spinkig. Han hade ändå goda kropps krafter. Till ett rejält kroppsarbete ville han dock inte använda kroppen.

Däremot stod han ofta och slängde in avkapade brädbitar i spån-sugen. Det dundrade i hela snickaravdelningen och damm föll ned från verkstadstaket, där röret var uppspänt.

När smällandet var som intensivast brukade den mus taschprydda läraren rusa ut ur sin hytt med glasfönster och ställa sig och glo.

Ögontjänaren 011e Nilsson stod då djupt lutad över arbetsstycke och låtsades intensivt upptagen av sitt jobb. 011e Nilsson kunde

också lägga ut tjut högre än dem en samfälld kindergarten kunnat åstadkomma.

Tjuten hördes ända in på byggavdelningen; och därifrån kom gubbar springande för att skåda den vi senast på snickaravdelningen sänt genom listhyveln. Det var dock bara 011e Nilsson som rensade lungorna. Efternamnet hade han ju gemensamt med Birgit Nilsson - men skulle primadonnan orerat i sådana galltjut hade hon kommit att betraktas som en medelmåtta.

Om 011e Nilssons farsa levat så hade han kanske kunnat sätta lite pli på sonen. Men 011e Nilssons farsa hade dött när 011e var 14 år.

Morgon och kväll stämplades tidkorten i stämpeluret på väggen utanför omklädningsrummen. 011e Nilsson lät ofta kamraterna stämpla kortet åt sig. Han stack tidigare. Han kom också ofta försent på morgonen men hade alltid gångbar ursäkt.

Lärarna trodde honom.

Till bedrifterna kunde man också räkna hans mästerskap att göra så kallade hemmajobb. Under kurstiden gjorde han betydligt fler grejer till sig själv än han gjorde för skolan. Hur han klarade rytmen i kurshäftet är förstås en gåta.

Förmodligen prickade han för de teoretiska punkterna i arbetshäftet utan att han läst dem. Han var för orolig för att kunna sitta stilla och fördjupa sig i pneumatik och borrstål.

Ständigt skulle något hända omkring honom. Helst skulle han vara centralfiguren. Sällan kontrollerade någon lärare hur långt han hunnit i kursplanen. Kontrolluppgifterna bestod mestadels av förkryssningsfrågor. Alltid kunde man ta en rövare och chansa. Eller: skriva av någon kamrat som hunnit längre.

011e Nilsson skydde inga medel att skydda sig själv på. Ändå åkte han på dryparen.

Sen den dagen kallade jag honom aldrig annat är Dryparn.

- Det måste ha varit Gun, sa han.

Men sen la han till:

- Och jag som var med Sofi samma vecka ... och Lena.

Säkert är att 011e Nilsson hade framgång hos kvinnorna. Han såg retfullt bra ut. Han kunde snacka för sig, och framför allt om sig!

Ändå kunde man inte vara riktigt säker på om han var den store charmör han själv ville gälla för.

En söndag efter en högmässa hade jag sett 011e Nilsson sitta ensam inne på Världshuset och dricka kaffe. Jag hade också sett honom vandra omkring ensam efter centralortens gator på tider som andra människor inte var ute. Säkert kom han då heller inte från någon kvinna.

Dömen, nej. 011e Nilsson var en tragisk figur. Synade man honom invärtes mädde han själsligen dåligt. För den skull var det svårt att acceptera hans handlingar och snorkiga sätt

Utöver det ekonomiska bidraget hade 011e Nilsson ingen som helst praktiskt nytta av utbildningen på AMU-centret. Han sa det också själv:

- Läkaren har förbjudit mig att ta ett tungt tempoarbete, jag måste få komma in på renoveringskursen. Annars har det här året varit bortkastat.

Men på fortsättningskursen, som omfattade 40 veckor, kom han inte in. Lärarna gjorde nog vad de kunde för att bort honom från skolan!

I stället gick han hemma och stämplade.

I slutet av oktober året därpå gick han ännu utan arbete.

- Det får väl bli en ny kurs, så bra som på AMU får man det ju

aldrig, sa han åt en kurskamrat.

Det hade väl kunnat duga som slogan på en affischpelare. Kurserna var så bra att ingen ville sluta dem.

011e Nilsson utförde inga dåliga arbeten, de gånger han arbetade. Han kunde få flyt i arbetet.

Sista kursveckan gjorde han dock inte ett enda nyttigt handtag. Det hade han också föresatt sig den näst sista veckan. Han stod visserligen vid sina arbetsstycken. Men han gjorde inte något åt dem, annat än när den mustasschpydde kom.

Fast han hatade läraren hade han ändå respekt för honom.

I stället för att arbeta åt skolan tillverkade han sig ett par fina bänkar i kvistfri fura. Bilen parkerade han utanför virkestorken och plockade full den med grejer den dagen han slutade. Till det fick han förstås hjälp av en del andra elever.

011e Nilsson stal allt han kom över den veckan. Han var den största skurken på hela kursen. Han var väl medveten om sin skurkaktighet och utnyttjade sina talanger maximalt utan att för den skull avslöjas.

Kamratanda och solidaritet var något som saknades i 011e Nilssons uppsättning. Därför var det så överraskande att han på avslutningsdagen bjöd hela laget på kaffe och tårta.

- Hör du så lugnt det är på avdelningen sen den där satans bråkstaken Nilsson slutade, sa Slaktarn en par dagar senare. Ändå hörde Slaktarn till dem som snäst åt 011e Nilsson när han kommit och dummat sig och stängt av spånfläkten så sågrummet blivit grådisigt som ett rökrum.

- På slakteriet skulle vi malt köttfärs av den där spelevinken, sa Slaktarn hostande.

30

Småland var ett lysande undantag.

Efter första arbetsveckan hade Småland hunnit till moment 145 i arbetsboken. Egentligen var det horribelt att i placera honom i grundkursen.

Men Småland fick som oss andra börja i botten för att bevisa sitt kunnande.

Han skilde sig genast från mängden när han vecka 40 gjorde sin entré på skolan.

Småland hade en lång följd av år arbetat som byggnadssnickare. Tidigare hade han under sju år varit verkstadssnickare.

Främst var det en yrkesskada, han led av tennisarm, som fört honom till centret. Tidigare hade en riksspelman från samma ort varit vid skolan. Tydligt hade denne talat så varmt för skolan, att till och med en kritiker till allt vad arbetmamasutbildning hette, som Småland, lockats till renoveringsutbildningen.

Redan när han hälsade märktes det att han varit i yrket många år. Fingrarna var krokiga och naglarna avkortade cirkelklingor. Vita sömmar löpte över händerna. Småland hade verkligen varit i handgriplig kontakt med verkstädernas vassare delar av maskinparken.

Småland förstod allting redan från början. Emot sådana elever brukade lärarna vara extra misstänksamma. För att bevisa sin skicklighet sattes han i arbete med att göra fem överstigningsbänkar. För en ordinär elev under utbildning brukade den delen ta ungefär en månads tid i anspåk.

För Smålands del var bänkarna färdiga redan efter ett par dagar. Och hade han inte behövt vänta vid olika maskiner kanske det hela

varit ännu snabbare expedierat.

Han sattes på ännu mera krävande uppgifter. Men lärarna höll inne på berömmet.

Det var en trygg tid så länge Småland bodde i baracken. Han var över medellängd och kraftigt byggd. Rent fysiskt var det ingen som vågade sätta sig upp mot honom. Han hade kunnat klämma ur dem både ben och tarmar, om han varit i det sinnelaget och nävrätten gällt som likare.

Men han tröttnade rätt snart på ett par tjåliga fyllegubbar som bodde i baracken och flyttade in i grannbaracken.

Småland spelade fiol. Någon mästerspelman var han inte. Han hade börjat spela vid 35 men var så pass tonsäker att han ganska omgående kom med i bygdens spelmannslag.

Småland var en kulturkille. Han spelade och sjöng, dansade folkdans och läste. Mest de småländska diktarna.

I sin ungdom hade han som skogsarbetare en kväll slängt yxan i sjön, trampat hem från förlägningen och satt sig på tåget upp till Hälsingland. På så sätt hamnade han i Färila hos Albert Viksten. En hel dag hade han setat och samspråkade med Viksten. Småland var ung då, Viksten gammal och väderbiten. De hade mötts och trivts tillsammans.

Sen reste han tillbaka till sitt landskap. Fann rätt på yxan, högg skiftet färdigt. Småland hade också provat drängsysslor. Under den tiden närde han författardrömmar. Han skulle skaffa sig inblickar och erfarenheter.

Han gick i arbetarförfattarnas spår. Men politiskt fick jag för mig att han stod långt till höger om arbetarleden.

Småland hade också kunnat göra sig som skådespelare. Han hade grova rena drag. Han bar på Nilsa-näsan, kunnat vara mer

perfekt utvandrande bonde än Karl-Oskar själv i utvandrareposet. Småland hade en stor men för den skulle icke illa tillyxad kran. Det var nästan som skulle näsan fulländat intrycket. Småland var en imponerande karl.

Förresten hade han i sin ungdom spelat en del teater hemma i nykterhetslogen. Fast nykterist var han inte längre. Han spottade inte i glaset. Om någon bjöd!

Där gick våra åsikter samman. Drygt hoptjänade slantar spenderades inte på brännvin. I övrigt hade vi vitt skilda åsikter om det mesta. Vi hade många tillfällen att språkas vid. Småland var hetlevrad, så precis svårt att få honom högröstad var det inte. Jag kan inte neka till att jag njöt av att locka ur honom det innersta.

Han skällde högt och framhöll i synnerhet kyrkans roll, som bönhasar, löskäftar och skrodörer.

Förstås kunde jag beslå honom med motsatsen. Men i det stora hela höll jag nog med honom. Det fanns präster som gick i tjänst hos Mammon.

- Det där med kristendom är bara fromma sagor för att förklara det som är oförklarligt - och hålla folk i Herrans tukt och förmaning, var Smålands stående formulering.

Märkligt nog sökte han sig ofta till kyrkan.

- Det är så goa psalmer på första advent, sa han en gång. Ändå var det just kyrkan som erbjöd honom första tjänsten sen han avbrutit renoverarutbildningen.

Därför tog det bra när jag förundrad ställde honom frågan:

- Du som är så förbaskad på kyrkan, varför söker du inkomst från den, är inte det inkonsekvent?

AB Svenskt Kulturmord, hade blivit en beteckning på utbildningen inom renoveringen.

Till renoveringen kom Småland efter tio veckors grundutbildning.

Han gjorde till sport att räkna upp alla felgrepp som lärdes ut på skolan. Smörkärnor limmades ihop, tappar förändrades etc.

Han var kanske den skickligaste snickare som varit på renoveringsavdelningen. Ständigt var han dock i luven på lärarna.

Småland var ett lysande undantag bland eleverna på snickavdelningen. Han hade sökt sig hit för att få en genuin utbildning. Det var bara synd att inte Småland skötte om undervisningen. Den sköttes i stället av en på fanér och delar inom snickeribranschen skicklig kraft - men denna hade ytterst bristfälliga kunskaper när det gällde epoker i möbelhistorien. Han placerade dem huller om buller.

Innerst var dock renoveringsläraren en av de hyggligaste och bästa på kursen. Fast han kände sig felplacerad och gick hela tiden och fruktade för att mista sin anställning. Han var inte välsedd hos rektorn.

Med Småland hade jag mycket gemensamt och tyckte det var tråkigt när han försvann från centret. Mer än någon annan hade han höga tankar om bildning och kultur. Visserligen var han ytterligt konservativ, hade en nästan moderat politisk uppfattning. Ändå förstod han och ömmade för de människor som hade det svårt.

- Du är så jävla envis, sa läraren till Småland en gång.

Och där hade läraren faktiskt rätt. Envisare person än Småland hade jag själv aldrig råkat på.

Men vad han väntade sig att lära på AMU-centret förmådde jag aldrig räkna ut.

Dagar av tvivel kom in i mitt liv. Dagar när jag misströstade och kände att allt jag företog mig slutligen blev fel.

Det måste vara ett fundamentalt fel när man lät Staten bekosta det som företagen tidigare ombesörjt. Att få en utbildning på ett företag kändes mera motiverat. För skulle jag hamna i ett företag med en annan produktionsinriktning, skulle den här utbildningen vara tämligen bortkastad.

- Det är bra med en så allsidig utbildning som möjligt, sa man.

Under dagar av tvivel hade jag svårt att instämma i detta.

Det här var ett yrke utan status. Det visste jag redan från början. Därför hade jag också sökt detta arbete. Jag ville bli en vanlig. Jag ville komma in i en lunk jag känt för tidigare. Jag ville ha det lugnt omkring mig. Jag förberedde en omstart.

Endast den som på ett konstnärligt sätt kunde forma i trä, kunde räkna med upphöjelse. För de flesta andra - och i synnerhet för mig - skulle det komma att röra sig om ett rent rutinarbete. Större delen av mitt återstående arbetsliv skulle jag stå och mata in arbetsstycke efter arbetsstycke i en maskin.

Den dag företaget uppfunnit en maskin som kunde ersätta mig, så skulle en robot ställas in på min plats. Momenten kunde slås ihop. Den nya maskinen skulle kunna utföra mina handgrepp. Ändå ville jag intensivt åter bli en i ledet.

Här ställdes krav på yrkesskicklighet. Verkstadssnickare, var ingen vanlig skittitel. Fast i många av snickarmomenten gällde uthållighet, fem minuters instruktion och närhet till strömbrytaren, om nu något i processen skulle fallera. Maskinen följde sitt program. Min

lott bestod i att övervaka, mata in, frakta undan, paketera.

Tvivlets dagar kändes erbarmliga. Här skulle jag gå på en utbildning, fast jag i framtiden skulle stå vid samma maskin resten av mitt liv. Ibland tyckte jag utbildningspengarna kunnat gå till företagen, som kunnat förbättra miljöerna på verkstäderna för utbildningsposterna.

Men så tänkte jag om och insåg att på tidigare utbildningar hade jag lärt en del som jag kunnat använda för min fritidssyssla. Sådant jag då sett som oväsentligt hade visas sig i högsta grad användbart.

Fast mitt utbildningsbidrag låg lägre än flera andras, så tjänade jag bättre den här tiden än när jag jobbade på tidningen eller som kyrkväktare.

Sammantaget såg jag AMU-centret som en av ortens största arbetsgivare. Här var inte bara elever och lärare utan en stab av rektorer, utbildningsmän, fritidsfolk, städare, väktare av byggnaderna, arbetsförmedlare, yrkesrådgivare, byråkrater, gårdsföreståndare och kuratorer i en aldrig sinande ström. Att hålla folk på ett AMU-center var ur samhällssynpunkt ingen billig sak. Ändå fanns det statistiker som kunde visa fram goda siffror och rent av en samhällsekonomisk vinst.

Den här hösten trädde en borgerlig regering till. Arbetslösheten ökade lavinartat. Verkstaden blev överfylld. Folk stod på kö för att komma in på grundkursen.

Utbildningen skulle jag nog inte angripa. Fast modfällda dagar kändes allt meningslöst. Ändå var utbildningen förstklassig. Det var systemets fel. Utbildningen gav ingen riktig stimulans. Lätt vaggades man in i känslan att man förvarades. Att ens kropp var ett tal i en räknemassa. Man var inne i en åtgärd. Och utbildningen sågs som ett åtgärdspaket.

Jag visste att mitt liv var annorlunda än många av de andras. Och framgent skulle bli det än mera. Mitt första yrke var det jag ville ha satsat på. Men skogen förvandlades. Maskinerna plockade bort folk, hela byar avfolkades eller blev boställen för pensionärer och huggare omöjliga att strukturera om. En 55-åring med sexårig folkskola var det inte mycket idé att skola om. I synnerhet om ryggen var slut.

Men den gången, efter en vinter i skogen, som jag kommit till skogsbruksskolan, hade jag känt en identitet, en delaktighet i samhället. Nu stod jag utanför. Jag var en lös del utan kontakt med samhälle och omvärld.

Jag var ett tal i utredningar och arbetslöshetsstatistik. Aldrig skulle jag bli någon finsnickare att tala om. Det var böckerna som var min värld. Här gick jag bara för att lära mig ett yrke som skulle försörja min lekamen.

Min själ skulle aldrig rymmas bland dessa trästycken. Ändå kände jag en trygghet bland redskap som brukades i rent hantverk. Jag skulle visa att jag kunde vara i ett vanligt knog men ha kunnande på andra områden också.

Tiden här kändes som när man sitter i ett väntrum. Efteråt skulle -

Somliga dagar var snickarutbildningen mera stimulerande. Som den dagen jag anförtrotts att tillverka nya limbockar. Jag klarade av det på nolltid. Jag hade till och med förbryllat Småland med min flinkhet. Från den dagen visste jag att jag kunde. Om bara den rätta motiveringen fanns så. Ambivalensen frätte min själ. Jag steg uppåt - och dalade.

Mest kände jag mig vara befäst i dalgången. Osäkerheten för framtiden var orsaken till de ständiga pendlarna. Jag hade inte

hört ett knäpp från fabriken, där jag lovats arbete. Jag började tvivla. Hanteringen senast jag varit på besök gjorde mig osäker. Fabriken skulle nog komma att tillverka dörrar utan min medverkan.

- Det är ju bra att AMU finns, sa jag när en kamrat på kursen misströstade.

Fast ord var ord. Detta var en väntsal man satt i en tid för att vänta på ett färdmedel som skulle föra en bort.

Om nu spåret var upprivet bortanför stationens väntsal? 1 så fall skulle jag aldrig bli någon verkstadssnickare!

I tre veckor hade ett orört tidkort setat i snicks fack ute vid stämpeluret.

Den här morgonen hade någon flyttat kortet. Personen som ägde kortet syntes dock inte till.

Det enda jag visste om personen hade jag hört genom en av killarna som börjat i våras:

- Han har problem med spriten, tror jag.

Eero var en tum under medellängd. Han var kraftigt byggd, hade närmast en satt kropps-konstitution. Han hade ett klart finskt utseende, stora kindkotor. Han talade en perfekt svenska. Språkkunskaperna berodde av att han under kriget vistats i Sverige som krigsbarn.

Han tänkte dock fortfarande på finska.

- Jag fyllde 40 i somras, sa han en gång.

Den gången trodde jag att han ljög. Jag hade så när vid ett tillfälle haft på läpparna att fråga honom, när han skulle pensioneras. Jag gissade att han var mellan 60-65 år. Så fel hade jag aldrig tagit på någons ålder. Jag tyckte mig vara utsatt för en synvilla.

Eero bodde som jag själv i barack 3 men på norrsidan om ingången.

- Jaha, du går också på snick, var det första han sa till mig när jag satt i dagrummet och åt kvällsmålet.

- Jo, sen tre veckor.

- Jaha, jag har varit här sen i våras eller om det var vintras. Annars bor jag i Göteborg, i Götet, bakom flötet, sa han Och skratade. Å du trivs bra?

- Jo skapligt, svarade jag. Fast jag kanske inte lät sa övertygande. Vem kan trivas i en barack?

- Ja, se där ja. Se där ja. Om man skulle ha sig lite mat. Osten är torr och brödet går masken i och mjölken är sur. Jag får fan gå till Hemköp, det får jag göra. Jag undrar om Lilla Edet ska dit, han den där tjocke, sa Eero och demonstrerade Lilla Edets stofthydda med en handrörelse.

Lilla Edet var en kille på minst 130 kilo. Han gick på AMU-centret för att lära sig köra lastbil.

Eero var en av de flitigaste ute på verkstaden. Han stod ofta och sjöng vid sin maskin med en vacker basröst. När jag frågade om han sjungit i kör, rodnade han och slog avvärjande ifrån sig.

En morgon kom han inte till instämplingen. I stället hade han gått på stan för att köpa brännvin. Han begynte en period kvällen innan. Dansken i baracken hade en skvätt starkt i sin garderob, det var så pass att det räckte för att dra ned Eero i missbruket igen. Så tiggde de sig till några öl av några göteborgare i baracken. Eero och dansken var bra på kaneln när de småsjungande travade ned på stan för att skaffa påspädning.

Den här morgonen måste Eero skaffa brännvin för att dämpa skakningarna i nävarna och mildra huvudvärken. Vid frukosten ser jag samma syn som kvällen innan. Eero, och dansken trampar iväg i riktning mot stan.

Fredag morgon är emellertid Eeros kort instämplat. Han sitter och håller huvudet i händerna på den gröna galonen. Ansiktet verkar kattklöst, och stora kokor mjäll hänger ur det feta håret.

- Det blir alltid så här när jag är på fyllan, jag är tydligen allergisk mot starkvaror. Så skrattar han ett bullrande skratt. Det går inte så bra att arbeta för honom den här dagen. Han stämplar dock

inte ut före någon annan.

Under helgen är han ensam i baracken med dansken. De blir också bjudna på fest inne i stan av några gubbar, som dansken känner sen gammalt. På måndag knallar kuratorn upp till Eeros rum. Sen ser ingen till Eero på flera veckor.

Eero hjälper gärna till. Han är en hygglig prick.

En gång sa jag till en av eleverna:

- Skulle man ramla i sjön vore Eero den som kom och drog upp en. Ni andra skulle inte vilja förstöra pressveckan!

- Du tror alltid det bästa om oss, hade eleven skrattat.

Tränger sig någon före Eero vid en maskin, svär han till. Han jobbar så svetten lackar. Han har blöta fläckar under armhålorna. Sällan står han och hänger.

- Perkele, låter det om honom.

Då vänder sig till och med omskolningsgräddan inne på avdelningen, renoverarna, och flinar.

Eero har tydligen vänt något verktyg bakfram eller putsat igenom en spånskiva eller kört sönder ett trästycke vid bänkfräsen.

Teoriboken fäster Eero inte stor vikt vid.

- Jag brukar kryssa för lite i boken här och där, säger han.

Ingen tror väl på riktigt allvar att Eero ska få någon sysselsättning ute på industrin. Det finns gott om ledig arbetskraft nu. Företagen har bara att vraka och välja.

Eero lever ett taskigt liv. Men han har samvete. Han ber om ursäkt när han förivrar sig och låter sin vrede gå ut över någon oskyldig.

När Eero är full bör man helst inte vara i närheten. Då går det inte ens att gå ut i pentryt och koka en kopp pulverkaffe. Han hotar och svär och serverar långa obegripliga ramsor på finska.

Eero har dåligt ölsinne och vet innerst inte varför han super.

- Varför super Jeppe? ger han som svar.

Eero är intelligent, fast han verkar bondsk. Han kan komma med klarsynta lösningar. Livet har tvingat honom till det. Han är konstruktiv och tänker fritt. Rätt ofta tänker han rätt. Inte minst förstår man det när man hör honom kommentera utsagor på teven. Den som slirar, dräper han med en nykter kommentar. Men visst händer det att han dömer utan att reflektera. Alla kapitalister är skurkar. En ägare av en bankbok på 50 000 kr är att betrakta som tjuv.

- Egendom är stöld! slår han fast.

Under hans samtal ramlar pusselbitar på plats. Han koin från en finsk familj som var en blandning av arbetar- och borgarklass. Han hade det relativt hyggligt i sin barndom. Han var brådmogen, gifte sig vid 19. Började bygga egen kåk. Folk stöttade honom. Han fick lån. Han misskötte inte sitt arbete. Men flaskan kom allt oftare på bordet. När han blev full, blev han oregerlig. Ett par månader efter det pojken fötts, gav sig hustrun iväg bara. Efter en tid får han veta, att hon flyttat ihop med en annan man. Då brister det för Eero. Han super hejdlöst i två veckor. Sen lämnar han huset vind för våg. Det är bara inrett nerpå. Övervåningen står oinredd. Banken får ta över.

Han far omkring, hoppar från olika anställningar, tar sig småningom till Sverige.

En kväll sätter han sig full som en alika på tåget till Göteborg. Han har 30 kronor kvar i plånboken. Han räcker pengarna till konduktören:

- Släpp av mig när pengarna är slut!

Han kom till Skövde för den summan. Då hade han fått åka snål-

skjuts en lång sträcka. Konduktören hade varit resonabel.

Det är fredagkväll när han stiger av tåget. Han sover i en vedbod utanför staden hela dagen.

När han börjar nyktra till trampar han upp till en ingenjör på Volvo och begär förskott.

Vad som är sant i berättelsen vet han nog inte längre själv.

Dansken tillhörde barackens inventarier.

Han hade kommit till skolan för tre år sen och inlett studierna på Allmänna ämnen. Hans sammanlagda studietid inskränkte sig till tre dagar. Sen sjukskrev han sig. Sen dess var han som sjukskriven bosatt i baracken.

Dansken var omkring 50 år. Till Sverige hade han kommit ett stycke efter kriget. Han hade fått jobb i en av stans fabriker och gift sig med en svensk kvinna och bosatt sig i en hyreskåk i bergssluttningen. Det var en kåk av modell Kråkslott.

- Det var fin utsikt men fangen så gulfkallt, kommenterade dansken.

Med äktenskapet gick det också ganska snart åt fangen. Han hade börjat supa ordentligt. I synnerhet om vintern satt han mest på torkar runt om i landet. Resorna till olika avrusningsanstalter hade lärt honom mycket om svensk geo grafi.

Brottsling av hög dignitet var inte dansken. Men nog försvann saker ur kylskåpet den tid han bodde i baracken. Jag minns den gången han letade efter en pastejtub:

- Fangen jag köpte en tub pastej. Jo, si här är den fagen -

Knappast att det var danskens pastej han strök på smörgåsen. Det var nog någon annan som fick stå för pastejen.

Från mig som innehavare av rum 311 stals stora portioner pulverkaffe. Tjuven kunde inte vara mer än en. För dansken var ensam i baracken den helgen. Ingenting löst kunde man ha tillgängligt.

Dansken skulle också börja på snickavdelningen. Fast ingen saknade väl honom direkt. Visst för att han skulle ha klarat övning-

arna lika bra som oss andra. Stadga i sitt liv var det dansken behövde. Inte i första hand ett yrke.

Baracken var inte bästa platsen i världen att finna stadga i, men här hade dansken varit bosatt i tre år, efter tre dagars kursande.

Efter drygt två år försvann emellertid dansken helt plötsligt. Inte ens elevhemsföreståndaren visste vart han stuckit. Det mesta i klädväg hade han lämnat kvar i baracken. Skulden till Russinet betalade han aldrig.

- Det var inga stora pengar men 50 kronor är också en slant, sa Russinet.

Så här kunde det låta när dansken var ute för att tigga pengar:

- Höru, kan du låna mig en tia?

Vi höll upp våra tomma börsar, där på sin höjd en femkrona tittade fram. Det gick aldrig att gå omkring med kosing i börserna så länge dansken bodde i baracken.

- Jag har bara en femma och du vet det är långt till löning!

- Ja, får jag låna den då!

Dansken var oförbätterlig.

Han tjänade nästan lika mycket som eleverna på AMU. Han hade sin sjukkasse och dessutom traktamente för att han bodde i baracken. Hyran var starkt subventionerad. Dansken hade ingen försörjningsplikt mot annan än sig själv. Men mellan utkvitteringarna klarade han sig inte. Han blev lusblack efter ett par veckor. Det var i mellanveckorna han fick lov att tulla på pastejerna och "låna" lite kaffe här och där för att klara livhanken.

Sjukkasseersättningen gick till sprit. Vartenda öre söp han upp..

När han blev black sålde han ut det sista av sina grejer. På så vis avyttrade han för 40 kronor en bra och lättrampad herrcykel. Radion gick för 50 kronor. Den köpte han dock tillbaka vid nästa

utbetalning. Han hade sålt den till en hygglig lastbilschaufför, som mest tagit radion i pant.

Dansken var egentligen en gemytlig person. Han hade halkat utför, tappat taget, sökt nya krafter genom brännvinet. Han var i en ond cirkel, radien var en brännvinsflaskas botten.

Men han var påfrestande, de gånger han uppenbarade sig och tjälade sig till små handlån. Mest var han dock bortrest och fem veckor låg han på sjukhuset för magsår.

Första kvällen efter sjukhusvistelsen var han härlig att skåda. Han var välgödd - men asfull. Mer än fangen, orkade han inte säga.

Tre veckor söp han så gott som dagligen. Satt halvklädd ute i dagrummet, gick och lallade i korridoren om nätterna. Sen försvann han på några månaders vistelse på torken.

Första kvällen han anlände från torken var han så berusad att ett par av barackens gäster fick hjälpa honom in på rummet. De bäddade ned honom fullt påklädd. En av göteborgarna tog en hatt och klämde ned den över skallen på honom:

- Du kan behöva en stötdämpare i morrn då du vaknar, sa han.

Ett par dar senare var han försvunnen. Inte ens hans kumpaner på stan visste vart han tagit vägen.

Dansken var ett absolut rekordfall så länge jag vistades i baracken.

Det är synd om människorna. Ingen har satt sig hit till världen av egen kraft.

I arbetsinstruktionerna för Maskinarbete del 1 fanns på sidan 30 en utförlig beskrivning av justersågen. Sågen var den mest använda på hela verkstaden; folk stod alltid i kö till den. Här trängde sig ofta äldre kursdeltagare före.

Att justera på längd och bredd innebar inga svårigheter. Ställde man in finjusteringen rätt, var det bara att föra arbetsstycket mot klingan. Besvärligare blev det när skulle ställa klingan i lutande läge.

Slaktarn och jag skulle just ge oss på ett sådant moment. Det fanns en del stopprattar som måste lossas och en större ratt, som man vred klingan till önskat läge med. På sågen fanns också en gradskala som angav den vinkel i vilken man skulle ställa klingan.

Det var den 7 oktober och vi skulle nu snedställa ett par provbitar, som skulle ställas samman till en låda. Innan vi kunde tappa ihop lådan måste vi snedsåga. Lådan skulle nedtill förses med ett infräst spår, där skulle en bottetnplatta av masonit införas.

Slaktarn påstod att han visste precis hur det hela skulle tillgå. Han hade sett de ”äldre” eleverna hantera justersågen Han lossade fästanordningen på framsidan, vevade på ratten som skulle ställa klingan i 45 graders lutning.

- Har du släppt? sporde jag och tänkte på alla rattarna jag sett finnas i maskinbeskrivningen.

- Ja för fan, sa Slaktarn. Så började han veva.

Det ville sig inte. En svettdroppe trängde ut på Slaktars nästipp. Slaktarn tog i, vred ett varv till.

- Fan så tungt det går, sa han.

Just som han sagt det hördes ett litet knäpp.

- Det är nog spån mellan, sa Slaktarn. Så vred han vidare.
- Ska jag byta ur?

Jag såg att Slaktarn tog i allt vad han förmådde. Ändå fick han inte ratten att röra sig längre.

Strax därpå kom smällen. Klingan for tillbaka till sitt ursprungsläge med sådan fart att hela sågbordet dallrade. Genast kom nyfikna elever tillskyndande. Slaktarn stod på knä. Han hade ännu händerna på ratten.

- Släppte ni på baksidan? sa läraren.
- På baksidan? svarade jag.

Skamsna stod vi där och mottog de andras flin och begabbelse. Slaktarn tog loss det brustna bakstycket.

- Hur fan sågar ni? skrattade en av de rutinerade.

Så sattes en kartongbit upp på justersågen. På den kartongbiten stod det handtextat, att justersågen var avstängd för reparation till nästkommande vecka.

- Det blev inte så mycket låda det här, sa Slaktarn och kastade in lådbitarna i sitt fack. Sen klev han in i teorisalen, slog upp instruktionshäftet och granskade justersågens ställskruvar.

- Det var en ratt på baksidan också, sa han. Men den såg man ju inte för spillådan.

Slaktarn blev märkbart tagen efter missen vid justersågen. Han sa inte så mycket under resten av eftermiddagen.

Varje vecka slussades nya elever in på avdelningen. Också baracken var snart fullbelagd.

- Det här börjar likna 30-talet, sa en av de äldre lärarna på ellinjen.

- AMU hotar bli en förvaringslåda, svarade den mustaschprydda handledaren på snickavdelningen.

I slutet av oktober kom också Björn till avdelningen. Mei han stannade bara en dag, sen var han borta.

- Han flyttar, upplyste läraren, då vi undrat om det var en ny "endagare" som kommit bara för att kunna kvittera ut förskottet.

När Björn inte studerade till verkstadssnickare på AMU-centret, jobbade han som nattvakt på ett hotell. Han körde sysslorna jämsides. Fram till juluppehållet innehade han nog centrets rekord i gäspningar. Han kom direkt från hotellet till AMU-centret tre mornar i veckan. Han hade läckert bredda smörgåsar med sig som han ställt i ordning åt sig på hotellet. Ibland kom han också med kycklingar, skinkbitar och räkpastejer.

- Det är sånt som blivit över, urskuldade han sig.

Tidigare hade Björn varit en driftig kille. Som mest hade han hållt 13 man sysselsatta i en stockholmsfirma. Riktigt vad firman sysslat med fick vi dock aldrig kläm på. Något inom reklambranschen, verkade det.

Björn såg stilig ut. Han var en fruntimmerskarl. Han var noga med sitt utseende. Stor omsorg lade han ned på att hålla överdragskläderna fräscha. Kragen hade han tufft uppvikt och byxbenen snitsigt veckade.

I restaurangen slog han sig alltid ned intill kontorsflickornas bord och han ägnade stor tid av fikat eller lunchen åt att sitta och blinka eller slänga vassa kommentarer omkring sig om flickornas häckar och yppiga barmar.

Det var inget större fel på killen. Men han tillhörde den där slickade, lismande typen, som jag alltid betraktat med reservation. Han hade gott handlag, fick snits på grejerna, visade avgjord talang i teckning.

- Jag har ju gått på konstfack, sa han en gång. Men riktigt när blev aldrig klarlagt. Och inte heller hur länge.

Något stämde inte riktigt. Men jag ville inte vara närgången. Förresten höll han sig på avstånd från Slaktarn och mig. Eller om det kanske var tvärtom? Någon riktig jobbare uppfattade vi aldrig Björn som. Han var en som fikade uppåt.

Hans tjej började också på AMU-centret efter någon vecka. Det var en klädmedveten donna som tidigare varit hemsamarit men nu gick kursen Arbetslivsorientering. Hon var lång men inte särskilt ansiktsfager. Kläderna gjorde dock att hon drog blickarna till sig. Hon var utmanande, sexig. Hon verkade frigjord men på ett konstlat sätt. Hon gick bra ihop med Björn.

Något dumhuvud var inte Björn. Han var klipsk. Kunde väl föra sin tunga. Kaxigheten gjorde dock att många vände honom ryggen. Ändå fångade han en skock beundrare omkring sig. Ollie Nilsson hörde förstås till den skaran.

Kring honom svärmade en tunn skara på kafferasterna. Alltid hade han något äventyrligt att berätta. Som den fruntimmerskarl han var, dolde han inte sina erövringsplaner. Tjänsten på hotellet gällde tydligen inte enbart att ge uppässning till senkomna och hungriga nattgäster med sådant spisen förmådde frambringa.

Arbetare hade Björn ingen som helst lust att bli.

- Inte fan har jag börjat den här kursen för att sen ställa mig på en fabrik, sa han vid flera tillfällen.

Den inställningen var han inte ensam om. Mer än hälften av eleverna på snickkursen hade en rent negativ inställning till fabriksarbete.

Den som hamnade på verkstadsgolvet hade misslyckats. Det var en allmän uppfattning bland eleverna.

Nej, Björn fikade precis som en del av de andra, som gick grundkursen, efter att få börja på renoveringskursen.

Rätt snart försvann Björn från verkstadslokalerna. Han var sjukskriven, allvarligt sjuk.

Nästa gång jag mötte honom hoppade han omkring på kryckor.

- Det är reumatismen, jag ska opereras, sa han.

Det silade fram en droppe ur ögonvrån. Nu var han fjärran de stora orden. Han nämnde inget om erövringar.

- Du kan ju hälsa de andra, sa han. Det är inte säkert jag kommer tillbaka ...

Britt-Marie Andersson var bara 19 då hon påbörjade en ALU-kurs.

Sen hon slutat grundskolan, hade hon ströjobbat på olika ställen. Något stadigvarande fick hon inte. Arbetslös hade hon gått sen tidigt i vintras. Före det var hon tillfälligt anställd på en restaurang.

Det kunde förefalla underligt att någon redan vid 19 års ålder började en utbildning på ett AMU-center. Verkligheten var dock sådan. En allt högre procent var unga människor, en del var väldigt unga. Däremot var elever över 50 år sällsynta. Vid vissa avdelningar var så gamla elever så sällsynta att de helt enkelt inte förekom.

Under min tid vid centret fanns det på sin höjd tio elever som var 50 och däröver. Den äldste som började på vår avdelning var 58 år. Han började kursen mest för att komma ett år närmare pensioneringen.

Han saknade visioner, tyckte att han redan gjort sitt. Han hade sökt jobb på många håll. Det fanns ingen plats för honom längre.

Äldre personer som drabbades av arbetslöshet, hamnade oftast i beredskapsjobb, i skyddad sysselsättning, eller avfördes helt enkelt från listan arbetsbehövande och förtidspensionerades.

Klichén: så ung och redan i omskolning, den gällde inte här.

AMU-utbildningen var för många den första utbildningen till ett yrkesliv av mera kvalificerat slag.

På min avdelning fanns det elever som slutat grundskolan och gått på diverse jobb och på driven någon tid och som efter lumpen

skrevs in på AMU-centret.

Medelåldern var låg. Den kunde kanske ligga omkring 27 år. På min avdelning var den nog betydligt under det. Därför var det inget speciellt med Britt-Marie Anderssons ålder. Den kurs hon skulle genomgå frekventerades i hög grad av personer, som bara hade grundskola och som aldrig varit i något ordentligt arbetsliv.

ALU-kurserna var mycket eftertraktade. Inriktningen mångsidig, de flesta elever trivdes. Kursen var också efterfrågad av hemmfruvar, som efter några år med barnpassning och hemsysslor nu ville ut i arbetslivet. Det var en mjukstart, de fick personlig vägledning av yrkesrådgivare och arbetsförmedlare.

Britt-Marie Andersson hade kommit lite snett från början.

Hon ville leva livets glada dagar. Dagen skulle man ta som den kom, utnyttja varje stund av spänning och tillfredsställelse. Det hade gått, som det brukade. Ett par aborter. Myndigheterna hade tidigt fått ögonen på henne. Försörjningen kom från socialkontoret i hemkommunen. Från socialförvaltningen tyckte man nu att hon var mogen för yrkesutbildning.

Redan första dagen hon kom till skolan, drog hon uppmärksamheten till sig. Snygg kan man knappast säga att hon var. Hon var lite för fyllig. Men klädseln var lite överraskande, lite utmanande, om inte direkt oanständig, ändå med dragning åt det sexuella. Hon skylde dåligt de kurvor som fanns innanför kläderna.

- Jävla hagg men neka skulle man förstås inte göra, kommenterade Eero, sen han sett henne vifta med svansen mellan barackerna.

Fast ingen direkt sa något så såg nog en del av barackens hyresgäster fram mot en och annan herdestund med Britt-Marie.

Under de åtta veckor hon bodde i baracken så var det nog åtskilliga som fick sitt lystmäte tillfredsställt.

Men när hennes ”specielle” vistades i baracken, höll hon sig till honom. Det var en lång stilig kille, som utbildade sig till chaufför. Han drack för allt han förtjänade och flaskorna radade han högst upp på bokhyllan. Flaskorna bar sköna etiketter och dropparna som funnits i dem var inte de billigaste att inhandla på Systembolaget.

Britt-Marie hade inget sinne för pengar. Hon satte omgående sprätt på utbildningsbidraget. Sen lånade hon sig mot handslag fram till nästa utbetalning. Såvida hon inte gick till försäkringskassan och kvitterade ut förskott.

På småjobben på krogar och restauranger hade hon lärt sig ordna med kalas. Som regel blev kalasen riktiga fylleslag.

Russinet var närvarande på ett av dessa kalas och han refererade:

”När jag kom in till Blomman, hade han köpt ut brännvin. Jag var tarv på en kask. När jag kom in i grannbaracken så stod döra på glänt till Blomman. När jag glutta in, såg jag röva på honom, han låg och vicka på Britt-Marie. -Lugn ett tag så äre snart klart, sa Blomman.

Så jag lomma iväg ur baracken å in i våran och körka opp e flaska som jag hade ståendes. Sen gick jag dit igen efter e lita stunn och då satt Blomman där bara i kalsongerna och:med bröstet bart. Han skull hak på sig böxera. Sa jag gick ut i korridoren å då såg jag e lita springa var öppen till Rune på svets. Jag bulda på å klev in å tront du på fan jag såg Britt. Marie i bara trosera å pattarna hang och slag och Rune satt mitt emot mä slaker kuk. Under den tida jag var in å körka opp mi flaska så hadd ho vari in te Rune på svets å fått ett skjut. Å jag ge mig fan på dä va inom samma timme. För jag hann int dreck mer än en liten skvätt i mi flaska.

Så jag knalla åter in till Blomman. Då söv den fan. Men han

vakna när jag kom in i rummet och slog mig ned. - Hujaja, det där fruntimret får man lov å var två på, hon blir int nöjd med minder. Jag sparva över henne ett par gånger men sen vart jag sömnug å slaker. Men nu skä vi blask i oss ett par järn.

Och Blomman steg opp och pitten slang och hang på honom.

Den där har väl fått både bagg och dryparn, sa jag till Blomman.

Nä fan, hon är allt så dunig i fittan att det är riskfritt, sa Blomman.

Så vi blask i oss ett par glas. Blomman blev så där som han brukar. Lite sentimental. Satt och tala om farsin som stack ifrån mora, och hur han fick stryk i skolan. Han var så klen i växten. Så han börj å lip å gick å la sig igen. Nu söver du ett par timmar, sa jag åt en, sen kör vi igång med blasket. De där sjuttifemman skä vi fäll kunn skölj ned.

Jag knata in te våran barack. Men inna glutta jag in till svetsarn. Å såg int jag Britt-Marie som satt och red svetsarn å bröst hang å slang och Rune jucka mot. Ja jävla vilken fest. Jag öppna döra å skrek åt dom: När bli dä min tur!

Gå åt helvete, hojta Britt-Marie å jucka på. Så minst fyra nummer hade hon mjölka i sig å då va klocka int åtta en gång å klocka nie skull festen börja. Men hon ä sån, få ho lite brännvin i sig blir hon alldeles helvilder.

Jag geck till våran barack å la mig å sömna tå å vakna av att nån fick telefon å sprang i korridorn så dä döna. Jag hadd sovi e ordentlig stunn för klocka va halv elva. Jag känd ja behövd en sup å lomma över till Blomman. Då hade han bytt om och var på väg ned till stan, blicken var alldeles glansig och nyllet som ett stoppljus. Vi tog nära järn innan vi vandra ned på stan. Vi banka på hos Rune på svets å slog opp döra, å tro mig eller ej så där låg Britt-

Marie med svetsarns kuk i käften å en av de där nya chaufförerna göka henne bakifrån. Ja, jävlar i mej, den kvällen fick Britt-Marie kuk.”

Russinets referat kunde man kanske ta med en nypa salt. Men något låg det väl i hans vittnesmål från festen i grannbaracken.

Men Russinet var svårare på brännvin än han var på att ljuga. Sanningen var väl mer tragisk än så. Britt-Marie var inte så värst utvecklad i huvudet. Riktigt väl övervägt var det väl inte från myndigheternas sida att låta henne bo ensam i baracken bland alla dessa pilska främmande karlar.

Britt-Marie Andersson var den enda av kvinnorna som hyrde i baracken som uppträdde på det här viset under kurstiden. Förresten var det sällsynt att kvinnor hyrde i baracken.

Barackhoran benämnde någon henne. Men den benämningen var fel. Hon tog aldrig betalt för sina tjänster. Och förmodligen hade hon själv mer utbyte av samlagen än männen som hjälpte henne.

Ingen saknade henne efter kurstiden. Hon var ett tragiskt fall. När hon rätt påtänd en månad efter kursslutet kom tillbaka till baracken var det ingen som släppte in henne.

Hon hade fått ett beredskapsarbete i stan, sa en av de äldre gifta renoverarna på verkstan.

Vid grannbaracken hängde en lampskärm på trekvart. Jag upptäckte den redan första kvällen jag glodde ut från mitt fönster. Konstigt att ingen rätar till den, hade jag tänkt.

Samma tanke återkom varje kväll jag förseglade persiennen till mitt barackfönster.

- Skärmen på en gatlampa har hoppat på sniskan. Om det funnits en stege kunde jag räta till det, sa jag till en vaktmästare som påtade i en rabbatt med en grep.

- Jag vet, allt. Stan sköter det elektriska, sa vaktmästaren och fortsatte böka i rabatten.

- Jaha, ja!

Vintern blev svår. Den svåraste i mannaminne. Redan i december låg snön halvmeterdjup på gårderna.

Under all denna påvräktade snö såg man en lampa lysa som i en snögrotta.

Skärmen hängde lika snett den morgon jag lämnade skolan, som den dag jag anlant med min resväska.

Där snön smälte av värmen närmast lampan blev det som när en fontän fryser. Hela stolpen svällde till en isstod.

- Den får hänga så tydligt över vintern, sa jag.

- Det där kan du tolka symboliskt, sa en värmlänning med adligt påbrå från 1600-talet. Försmak till hur det går till i kommunistländerna. Ingen bryr sig, allt går till dess allt bryter samman.

Värmlänningen var stamanställd på omskolningskurser. Han hade nära nog gått allt som fanns i utbildningsväg. Tidigare hade han varit egen företagare med hotell och matservering. Företaget

hade gått omkull. Så var karusellen igång.

Skeptisk var han till allt socialistiskt. Ändå förstod han att den socialdemokratiska politik som kämpat för arbetsmarknadsåtgärder och -utbildningar, varit räddningen för många i hans situation.

Men värmlänningen ville ha det på ett annat vis. Hur visste han dock inte. När någon frågade honom hur hade tänkt sig det hela sa han bara:

- Man har väl för fan rätt att ha åsikter!

Varje kväll tog jag en promenad i grannskapet. Tog en tur ut åt gårderna där inte gatlysen fanns. Förstås skulle ingen ha sett mig ändå. Barackerna låg lite avsides. Förutom AMU-centret låg här också stans skyddade verkstad. Jag brukade stanna vid den nedhasade lampskärmen. Det var ett starkt vitt sken lampan gav ifrån sig. Kupan med smältvatten var vacker att skåda. Som att gå ned i en grotta med isiga väggar solen speglade sig i, kändes det.

Stundom kunde jag känna mig så där oskyddad mot världen som lampan måste känna sig. Jag försökte sprida lite ljus. Jag försökte tala med mina kurskamrater om de stora författarskapen.

Ändå blev det McBain som segrade. På sin höjd honom var det eleverna orkade läsa.

Lärare passerade under lampan, fritidsföreståndaren, rektorn, personalen på OT-kursen. Alla gick förbi under lampan med den nedhasade lampskärmen. Snön föll; vintern gick över.

Lampan berörde mig illa. Ändå gjorde jag inget åt den mer än att jag betraktade den. Jag kände jag stod i maskopi med lampan. Jag hade bara behövt låna en telefon, knappa in numret till eleverket och göra en felanmälan.

Men visst: lampan lyste ju! Det var väl ändå huvudsaken?

Mitt äldsta tidningsklipp om omskolningskurser och synen på yrkesarbete hade varit publicerat i Dala-Demokraten den 14 november 1970.

I ingressen stod: ”Det är inte fint att blir arbetare. Många ungdomar går hellre arbetslösa än utbildar sig vid yrkesskolor”.

1970 hade tydligen landets yrkesskolor plats för 36 200 elever men 6 100 platser stod tomma. 2 600 ungdomar under 22 år föredrog arbetslöshet framför att utbilda sig.

”Man frågar sig om de verkligen vill ha arbete eller hur de klarar livhanken, säger Bo Westling, skolöverstyrelsens byrå för yrkesskolorna. Hela problemet ligger i de praktiska yrkenas låga sociala status. Om inte arbetarnas sociala ställning höjs är det självklart att ingen vill bli arbetare. Det är en ruskig situation att sitta och planera för yrkesskolor när ingen vill ha utbildningen. De teoretiska linjerna överbetonas.”

Rektorerna vid landets yrkesskolor var allvarligt bekymrade. De som förr bar upp yrkestraditionerna och framstod som de praktiska yrkenas talesmän lockades över till teoretiska studier.

Nu började man planera för yrkestekniska högskolor att höja de praktiska yrkenas status. Den här tiden började man också propagera för att den som gått yrkesskola och eventuell påbyggnadskurs skulle få jämförbar kompetens med elever, som genomgått teoretiska studier.

Bo Westling tyckte då att vi gick mot en otrevlig utveckling i samhället. Han visade också på att statusen hade en stor betydelse. När man döpte om ”sjukhuskontoristen” till läkarsekrete-

rare steg intresset högst markant för yrket.

Ungdomsarbetslösheten ökar. Elever med teoretisk utbildning utan yrkesinriktning är ingen tillgång varken för sig själva eller samhället.

- De praktiska yrkena får inte fortsätta att underskattas på det sätt som nu sker, anser Bo Westling”.

Att bli knegare var inte fint längre. Jag mötte inställningen på ett utmanande sätt på Fornby folkhögskola en gång. En kille, som kallade sig socialist, ville absolut inte ta ett fabriksjobb. Han såg ned på knegarna. Han såg ned på sina tidigare jobb. Skitjobb, slav-göra, negersysslor!

Jag hade mött inställningen hos en tidigare bekant, som nästan tappade hakan, när jag berättade, att jag var byggnadsjobbare.

- Men fan, du var ju lokalkorre! Somliga går det utför.

Jag kommenterade inte hans påstående. Men noterade uttalandet. Skrev in det i dagboken.

Han såg mig som en lätting. En som misskött mig, ramlat dit, inte klarat jobbet.

Han kanske får se en dag, tänkte jag. Även om det kommer att dröja.

Småland stannade kvar på skolan sista veckan före juluppehållet. Han refererade julfesten:

”Det var sagt att vi skulle spela folkmusik som ett inslag i julfestandet. Men inte blev det många stråkdrag den kvällen.

Klockan elva plockade jag ihop och gick och la mig. Sova var det inte att tänka på. Sånt jävla liv har jag aldrig upplevt. Du skulle ha sett Russinet. Han var så ostadig i benen att han fick hållas av två killar för att inte dräsa i restauranggolvet. Också käringen hans var med. Men de kom kvickt undan.

Här hade Syndikalisten och OT-lärarn och jag tränat samspel i två veckor och så fort vi kliver opp på scenen så hojtar di jävlar-na:

Sluta med det där jävla gnilet, vi vill dansa! Syndikalistens tjej tyckte också det var synd och skam.

Det är ändå en skola, sa hon.

En fylleskola, det är vad det är. Att det var så bottenlöst, det kunde jag aldrig drömma om. Så inte råder det någon fattigdom bland AMU-eleverna, fast de kinkar om att utbildningsbidraget är skralt. Men är det så här de använder statens pengar, då jävlar i min småländska själ.

Till och med Boxarn sa att han aldrig upplevt något liknande. Han var bra packad men ändå så pass att han tyckte det barkade åt Häcklefjäll. Han har bondånger idag, han korn ju i säng med den han ville påstå var den dumaste av tjejerna på kontorskursen. En unge har hon visst också.

Nej, det gick inte att sova. Så jag satte mig i dagrummet med en

kaffekopp. Då kom de där två tjejerna från Mek upp och den ena började strippa.

Har du sett ett asfullt fruntimmer strippa?

Det trotsar all beskrivning. Men kläderna fick hon av sig. Sen försvann hon på muggen. När hon kom därifrån lukta hon spyor på fjorton meters avstånd. Och hon var blek i syna som ett lik.

Men Lars Elofsson han sa inte mycket. Han var nog luttrad. Han hade ju varit med nån vända förut. Han gillade i alla fall Slaktarns tårtor. Så Lars Elofsson var nog den ende nöjde på hela julfesten.

Och Slaktarn, ack. Han ser from ut när han står halvredd kring putsmaskinen. Men akta dig. Han var den otrevligaste av allesammans. Jag troppa av när jag förstod det skulle bli knytnävar och tomflaskor.

Det slutade med att han somnade av i en fåtölj där i dagrummet. På morron var han i vart fall borta. Och möblemanget var helt. Men det låg puteller och fimpar överallt och askat av hade de gjort varstans. Det första jag fick göra var att ställa mig vid diskbaljan och rota ur brännvinsskvättarna.

Malmberget var trummis och han förde sig som en hel orkester själv. Jävla va han for med trumpinnarna.

Nä, du ska inte ångra ett dyft att du for hem. Om dä inte blivit sånt snöoväder på natten så hade jag ock åkt hem. Men det vräkte ju ned 20 centimeter på några timmar. Och tur var väl det: nu får vi inte syn på tompavorna förrän snön smält.

Ja jesse jävlar. Nu sjönk min tilltro till detta AMU-centret nedanför nollstrecket”.

Småland drog handen över den tilltagna kranen och rev sig i det ståtliga skägget.

Arbetet hade jag alltid försökt ära. Skogsarbetet hade passat mig. Sämre trivdes jag på byggen. Där var så mycket som förväntades av mig att jag skulle klara. Och som jag klarade med dåligt resultat och tålmodig möda.

Ett yrkesarbete var dock något att hålla i helgd.

I mitten av 1960-talet inställde sig hos de unga ett hårdnackat motstånd mot knegartillvaron. Också jag hade tidvis funderat på att ”bli något”. Skogsyrket förvandlades. Inte en man på marken, var en slogan, som först alla ifrågasatte. Rätt snart var det genomfört. Skogsarbetaren blev maskinist med en traktorhytts glasruta som utkikspunkt på världen.

Resterande spillra av skogsarbetare hamnade inom andra näringar. En del blev inordnade som svårplacerad och överårig arbetskraft, som ägnade sina återstående dagsverken i röjningsskogar, på hamlingsarbeten i stadsträdgårdar eller som hopsättare av detaljer på landets många skyddade arbetsplatser.

Jag skulle förstås ha gått min egen väg, struntat i de kamrater som drog mig med till Stockholm. Från folkhögskolans tredje årskurs kunde jag hoppat in och läst de betyg jag inte tenterat av som privatist på gymnasium och realskola.

I Stockholm blev vistelsen kort. Efter några veckor kom jag därifrån. Den smärta, som drabbat mig ett par år tidigare, blev nu kronisk. Jag föll sönder. Fem resor behövde jag på dårhispan för att inse att psykvården endast gjort mig 20 kilo tyngre - men inte en dugg mindre galen.

Magnusson på arbetsförmedlingen hade också gjort sitt yttersta

för att ta ifrån mig det lilla usla självförtroende som återstod. Han såg det orealistiska i att jag skulle studera vidare. Först tyckte han jag skulle skaffa mig en ordentlig yrkesutbildning. Sen kunde jag kanske studera vidare, via kvällskurser och studier vid sidan av ett yrkesarbete.

- Det syns alltid på folkskolebetygen om man är begåvad, ansåg han.

I så fall kunde han åtminstone ha upptäckt mitt lilla a i gymnastik.

Jag hade hamnat i en återvändsgränd. Den kommunala vuxenutbildningen hade inte kommit igång i min hemort. Den här våren publicerade jag min första dikt i en tidning och erhöll för den 40 kronor. Snabbt trummade jag ihop en ny rimdikt.

Av för mig outredd anledning kom den i retur, trots att den var både innehållsligt bättre och mera rytmisk. Aldrig tillbaka till blåblusen, tänkte jag någon gång. Mina hundår är till ända. Betyg på betyg skaffade jag mig genom korrespondensstudier. Och jag fortsatte att beta av ämne efter ämne på gymnasiet. Ändå stod jag - inte bara - på samma fläck och stampade. Jag hade ramlat ur leden. Jag hade tappat rytmen.

Jag hade aldrig ifrågasatt arbetets mening, arbetets helighet; känslan av att vara en i ledet hade alltid betytt något för mig.

Det hände att unga män gick omkull. De fastnade i en lera, som var leda. Jag var en av dessa som gått omkull och behövt fem resor på dårhus.

Inom mig grodde ett hat, en outtalad längtan att en gång få visa dem: jag lever! Belackare, ni som trodde jag var död!

Också ledande inom socialdemokratin blev lågljuddare i sin hyllning av det ärliga arbetet. Folk falkade efter pinnar högre upp.

Av mitt eget folk och parti kunde jag lätt invaggas i uppfattningen att knegaren var en misslyckad, en ledd och lurad.

Arbetarna for utrikes på semester. Samtidigt kom rapportböcker om livet på fabriksgolvet, om tillvaron i de norrländska gruvorna. Kurt Salomonson hade i romanerna Mannen utanför och Sveket retat ombudsmän och inordnade socialdemokrater. Författare hoppade in och jobbade i industrin och skrev om sina år i produktionen. De granskade inställningar, solidaritens förankring. Ivar Lo-Johansson skrev om en nihilist och en arbetares vardag i en novellbok. Honom gav man sig inte på minsann utan vidare.

Själv läste jag de här åren en del böcker av både Lars Norén och Tomas Tranströmer. Han signerade en diktsamling åt mig vid en författarafton i min hemstad.

Här i elevhemmet i baracken gällde det att ha skåp och dörrar stängda. Allt löst hade en enastående förmåga att få fötter. Småstöder rapporterades aldrig. Men någon märkte att mjölken tagit överraskande fort slut. Ostbitar kunde krympa med förvånande snabbhet. Snabbkaffe som glömts kvar på ett bord eller arbetsbänk minskade i kornantal. Kläder som glömts kvar fick dock vara i fred; och skåpen ute på verkstaden hade ingen tillgång till. Ordentliga hänglås höll snattarna borta.

Ett par av eleverna flyttade ifrån baracken. De hyrde sig en liten men bristfälligt vinterbonad sommarstuga. Ibland gjorde de turer upp i baracken.

Jag satt ute i matsalen och skedade i mig soppa en kväll när de kom. Det var strax efter det de flyttat till sportstugan.

- Osthyvel, behöver vi en sån? hörde jag en fråga.
- Det har jag en, den kan ligga, sa den andre.

Den gången försvann det ingenting. Jag gjorde mig ingen brådska med soppan. Men jag ingrep inte heller.

Jag sa ingenting heller då de visade fram en kasse tvättade kläder. För alltfört tvättade de i barackens tvättstuga, fast det inte var tillåtet för annat än hyresgästerna. I botten av tvättkassen stoppade de ned dasspapper.

- Skithuspapper, det köper vi aldrig, det får skolan hålla med, hade jag hört en av dem säga.

Men jag satt tyst. Fast blodet kokade i mig. Själv hade jag svårt att stjäla en spik. Att jag teg var också ett brott. Jag var en menedare.

En av dem var av så kallad bättre härkomst. Han bar ett namn som förknippades med multum. Dock var han inte bättre än en simpel dasspapperstjuv. Och bättre var jag inte själv, då jag inte ingrep och hävdade min åsikt.

Men jag teg kurstiden igenom. Den ende jag kom i delo med var den mustaschprydda läraren. Jag ångrade det inte. Fast visst var det obehagligt.

Jag gick inte på snickarkursen för att agera bråkstake. Jag var där för att starta på nytt, och för att förverkliga en dröm. Om jag då vetat att jag inte skulle komma ut i produktionen förrän ett år senare, hade jag nog inte orkat en dag till på verkstadsgolvet. Men nu slevade jag soppa och kokade inombords.

Det finns ingen som står för trohet och är solidarisk, inte ens jag själv var solidarisk mot den skola jag kursade vid.

Dagarna fram till jul sniglade sig fram.

Den 23 december avslutade vi undervisningen klockan 15.

Sen varade juluppehållet fram till den 10 januari.

- Det är väl mest att se som ett socialbidrag, menade min hustru.

Och jag var själv förvånad över att uppehållet kunde bli så långt. Efter trettonhelgen började vanligtvis andra skolor sin undervisning.

Veckorna före jul frekventerade eleverna undervisningen dåligt. Då fanns det gott om utrymme vid maskinerna. Vid planhyveln eller justersågen, där tidigare rått ständig trängsel, kunde man ta god tid på sig. Sällan stod någon de här veckorna och väntade på sin sågtur.

Sista dagen ställde dock många upp. Ett rykte hade löpt ut att de som inte ställde upp avslutningsdagen, skulle mista helgersättningen.

Under dagens lopp troppade dock många av. Och när det var slut för dagen stod inte många själar och hängde på järndörren till omklädningsrummet. Dagarna före juluppehåll och semester brukade eleverna mest få ägna sig åt rengöring, smörjning och reparationer av maskinerna.

Sådant arbete skedde också rutinmässigt under kursen. Men nu gjordes det mera minutiöst. Rikthyveln plockades isär. Smörjsprutan kom fram. Hyveljärnen smärglades. Allt sågs igenom. Den nya terminen skulle inledas med vassa och fungerande verktyg och maskiner.

Till och med dammtorkade vi golvet med våt trasa. Eljest so-pade vi varje eftermiddag så att golvet blev rent. Maskinerna skulle också avplockas allt spillvirke och damm.

Städardagarna var trista och tråkiga, trots att vi lärde oss mera på dessa dagar än eljest om maskinernas funktion och skötsel.

Inte minst lärde sig Ingemar, en av kursarna, hur man skulle smärkla hyveljärnen till planhyveln. Han glömde nämligen att göra fast smärgeln ordentligt. Mitt under skärpningen av hyveljärnen hoppade smärgeln ur sitt läge och gjorde två fula spår i stålet. Snabbt rullade vi runt kuttern och övergick till att skärpa de övriga stålen.

En lång tid framåt märktes det en del ränder i träet. Vi teg samfällt om missödet och i slutet av januari skärptes järnen igen. Då sa den som skärpte järnen inget om de fula jacken på det ena kutterstålet.

Från grundkurserna var det bara tre elever kvar klockan tre, och från renoverarkursen fyra eller fem man. Smälänningen såg med bedrövelse på den tunna skaran:

- De är bara här för att få utbildningsbidraget. Åtminstone de flesta, tillade han och såg ned på oss, som fortfarande var kvar dagen ut.

Där hade nog Smälänningen fasen så rätt. Eljest hade jag åsikter som stred markant mot dem han framförde. Fast fel ville han sällan vidkännas.

I tio veckor hade jag tänkt stanna på AMU-centret.

När nio veckor var färdigkursade, fick jag reda på att jag redan fanns anmäld till kursen för maskinsnickare. Jag hade inte en aning om att arbetsförmedlare Gädda anmält mig till båda kurserna.

Däremot fick jag själv begära förlängning när jag småningom skulle vidare till kursen för verkstadssnickare. Den utbildningen omfattade ytterligare 24 veckor.

Men först gjorde jag tio veckor och på det 14 veckor, då hade jag kursat ett halvår och gjort betydligt längre tid än jag spekulerat med.

I rutinerna hade jag kommit in rätt bra. Fast visst upplevde jag perioder när kursen malde på tomgång. Nu var jag i vart fall inte skrämmd eller överraskad av maskinernas arbetssätt.

Trängseln i verkstadslokalen tilltog vecka för vecka. Sverige var i kris. En mätare på det var en markant ökning av antalet elever. Efter juluppehållet var vi plötsligt 30 elever på snickaravdelningen. Tillkom så allt fler som gick vidare till renoveringskursen. Också renoverarna skulle använda sig av samma maskinpark.

Uppgifterna tangerade ibland varandra. Tomgång kändes det också invärtes i mig. Jag skar till spånskivor. Skar till fanér. Limmade fanér. Klistrade fanér. Stod vid fanérpresen. Och justersågen. Vid bredbandsputsen. Vid tappmaskinen. Vid fräsen.

Nog för att det krånglade också sen jag lärt mig hantera maskinerna. Ibland kände jag mig ynkelig och ovillig. Höjde frässtål. Sänkte frässtål. Gjorde provfräsningar. Lade an skivan för att kon-

trollera djupet. Ställde om. Körde slutligen hela hyllpartiet.

Sist skulle grundlack anbringas. Ytan skulle putsas igen. Slutligen skulle sista lackskiftet påföras inne i sprutboxen.

Dagarna inne i hytten med lacker innebar huvudvärk och illamående. Detta trots att ventilationen var den yppersta och skyddsutrustningen av senaste design.

Det som höll mig kvar vid verkstaden var tanken på att jag skulle komma ut på öppna marknaden med kunskaper, som inte gjorde mig främmande för något moment. Jag skulle inte stå som en snorig småländsk smörsäljare, som tappat pengarna efter försäljningen.

Den 25 varje månad anlände utbildningsbidraget.

Stundom kändes bidraget vara enda skälet till att jag kastade bort mitt livs korta dagar i en verkstadslokal och levde munkliv i en barack fem av veckans dagar.

Om bidragen och traktamentena diskuterades ständigt. Det kunde skilja åtskilligt mellan olika elever. Skillnaderna i ersättning skapade ibland misstämning på verkstadsgolvet.

Syndikalisten hävdade att i det klasslösa samhället skulle alla ha lika mycket i ersättning. Han var färgad av gröna vågens funderingar och pratade under middagsrasterna om att var och en skulle ha rätt till en jordbit för att kunna odla det nödvändigaste till familjen. Syndikalisten var vegetarian och svärmade för ett samhälle utan våld.

En av invandrareleverna, Dave, tyckte att Syndikalistens tankar verkade vettiga. Och föreslog därför att vi skulle följa Syndikalistens tankar på vår avdelning. Dave hade nämligen 90 kronor mindre per dag i utbildningsbidrag än Syndikalisten.

- Vi gör så att vi slår ihop alla våra bidrag och så delar vi efter

antalet gubbar. Då får alla lika. Somliga får lite mer än idag, några lite mindre. Men alla får lika. Då kan vi bevisa att vi här på snickaravdelningen lyckats genomföra det klasslösa samhället. I den här lilla gruppen kan det ju inte vara några svårigheter.

Jag tyckte Daves förslag var vettigt. Ty också mitt utbildningsbidrag var lägre än många andras.

Nu fick Syndikalisten plötsligt en uppsyn, som hade han målat in sig själv i ett hörn. Nu började han argumentera för att han inte menat att hans förslag om det klasslösa samhället skulle tolkas så rent handgripligt. Han satte upp alla möjliga hinder i vägen. Själva kunde vi ju inte genomföra hans tankegång. Hela landets AMU-center skulle i så fall genomföra förändringen.

Så var det. När vi på vår avdelning ville genomföra det klasslösa samhället, ställde sig förslagsställaren utanför. Då brast han. Sådan var alltså hans socialism. Han såg innerst blott till sin egen verklighet och plånbok. Han skulle förlora ett par tior per dagsverke. Han var den förste att deklarerat att han minsann inte skulle avstå något av det han hade lagstadgat rätt till.

Ändå kunde han sitta vid sina vegetabiliska luncher och häva ur sig:

- Det är för jävligt hur folk med pengar bär sig åt. Del är snuskigt, man blir mörkrädd, skrämmd.

Resonemang av det här slaget tyckte jag alltid var intressanta att lyssna till. Sällan la jag mig i dem, men åtskilliga gånger var jag med och styrde dem. För något skulle jag ju få noterat i min dagbok på kvällen.

I en tid när borgare blivit ett skällsord, blev jag mäkta förvånad över att upptäcka att det fanns så många inbitna borgare bland socialdemokrater, kommunister och syndikalister.

Genom mitt sinne rann upp ett citat från Värmlands-Enar:

- Det finns inga personer som är så snorkiga, dryga, avundsjuka och jävliga mot varann som arbetarna.

Omdömena bland eleverna kunde framstå som dömande och onyanserade. De minsta bröderna hyste man sällan medlidande för. Många tyckte dessa kunde skylla sig själva.

Efter många raster i byggbodarna, vid middagsbrasor i timmer-skogen, lunchrum på postkontor och på stockändar vid irullning av timmer i Dalälven, hade jag ändå lärt mig att svenska arbetare sällan var elaka. De var bara obetänksamma i sina uttalanden.

Precis så var jag också själv.

Ty hur jag än vred mig, så kände jag att detta var min klass. Här fanns mina bröder. Ändå var jag nog innerst lite annorlunda. Allt som glimmade traktade jag inte efter. Men grejer som fungerade hade jag förkärlek för. Mitt viktigaste instrument var rese-skrivmaskinen.

Här på skolan var jag nog mest för bidragets skull. Jag var ju ändå lovad arbete i mitt hemlän! Och inom mig brann en dröm om ett annat liv, utan att jag ville lämna det på golvet.

Också i mig närdes drömmen om det klasslösa samhället. Men jag ville vara också i fortsättningen en bland dem i produktionsledet.

Att hålla resignationen på avstånd är en konst!

Broschyren i min hand förkunnade: I Dalarna finns jobb. Samma höst kom rapporterna slag i slag. I brett upplagda reportage.

Om stålkris, om skogskris, om gruvkris

Vi hade ställt oss i kö till en tomt. Redan skrivna i kommunen hade dock förtur.

Min hustru började redan före jul att stoppa prylar vi samlat på oss i kartonger. Hon brukade hamstra ett par från handlaren varje gång hon provianterade.

- Du hjälper mig att städa, tackade handlaren Nisse.

Den 15 maj senast skulle vi vara ute ur huset. Så stod det i köpekontraktet.

Vi skulle tillbaka till den första lilla stugan. Den vi bott i första tiden som gifta. Stugan stod på svärföräldrarnas tomt.

Visst trivdes jag i bygden. Fast det var omöjligt att stanna i den.

Jag hade kunnat fortsätta som frilansande reporter. Några inkomster att tala om gav det inte. Aldrig hade jag lärt mig att tala för varan och begära vettiga priser på levererade artiklar.

Å andra sidan hade jag lärt mig suga ur den minsta lilla möjlighet till att få en notis införd i tidningen. Ett sådant skrivsätt var dock riskfyllt. Redaktionen kunde stryka, omstuva och göra artikeln oigenkännlig. Många gånger hade jag tyckt att det inte lönade sig att hålla på. Skrivuppgifterna var jag dock sällan rädd att ge mig i kast med.

Åtskilligt ont på sig fick man förstås. Sanningen var farligast av allt!

Om att ha lite pengar att förvalta var jag inte ensam, men delad fattigdom gör ingen enskild rikare.

Här gällde det att hålla resignationen på armlängs avstånd. Nu hade jag försörjningen tryggad. Men jag såg också en framtid efter verkstadssnickarkursen.

Att spara undan kapital på ett utbildningsbidrag var i det närmaste ogörligt.

Anbudet vi lagt på Kråkslottet i dörrfabrikens närhet visade sig vara för lågt.

Och nog var det en låg summa vi lagt. Men reparationerna som skulle göras var omfattande. Huset var risigt. Ändå hade det atmosfär. Hemkänslan infann sig ganska omgående.

Men börja ett nytt liv med att reparera ett kråkslott kändes långt ned i tårna på mig.

Ibland tyckte jag att jag stod och trampade i en ävja upp till stövelskaften.

Kanske skulle en diakonitjänst vara räddningen?

Vi reste upp till Stockholm och träffade rektorn för Sköndal.

Vid långvårdsavdelningen skulle min hustru kunna få arbete.

Vi stod rådvilla när vi reste hem från Stockholm. Ändå sände jag veckan senare en bunt betyg och anmälde mig som sökande.

Förutsättningarna för antagning var dock minimala. Den nödvändiga förpraktiken saknades. Församlingsassistenttiden var för kort. De insända betygen kom också rätt snart i retur.

Alltså skulle jag framgent hålla mig till blåblusen. Möjligen förse någon tidning eller tidskrift med textbidrag någon gång. Men annat skulle jag också skriva.

Ändå kunde jag nog dåligt dölja känslan av att vägarna var stängda för mig. Återvändsgränder åt nästan alla håll.

Jag började känna mig som en som inte höll måttet. Jag var en förlorare. En person varken i privatlivet eller produktionen som någon räknade med. Jag var en medelmåtta i allt som jag företog mig. Inte ens till att försörja mig själv var jag kapaabel.

Dagen före kursuppehållet vid jul hade Eero kommit tillbaka.

Han kom dock inte för att återuppta studierna. Han kom resande från Göteborg bara för att visa upp sjukintyget för lärarna. Sen knallade han upp till baracken för att göra i ordning för återresan.

- Den här gången höll de honom länge på torken, kommenterade Slaktarn. Det är förbannat synd om karln, tillade han.

Han sa det utan spelat medlidande i stämman. Måntro inte Slaktarn den stunden talade om sig själv också. Hans ständiga tuggande på halspraliner vittnade om att det nog inte varit så nyktert hos honom på vardagkvällarna. Hans eget alkoholberoende höll på att bli allmänt känt.

Eero hade kommit i gasen på några öl under en helg. På måndagen uppsökte han Systemet. Så gick han lullande i baracken några dygn, for till Göteborg i plötsligt påkommet ärende. När han steg av tåget haffade honom polisen och satte honom på tillnyktring.

Det blev tre veckors avvänjning på mentalsjukhus.

Nej, återfärd till Göteborg blev det inte. Han gjorde sig en tur till Hemköp och kom åter med en kasse som skramlade. Det lukade öl i hela baracken.

Sista kursdagens morgon var han ändå så pass nykter att han trampade iväg till tåget:

- God jul! sa han. Få se om man överlever Göteborg.

Sju gånger var han frånvarande för fylla under kursens 12 månader. Det blev sammanlagt 15 veckors förlängning. Sista kursdagen var han så omtöcknad att han inte kunde ta sig ned till verkstaden.

Kuratoren hade hjälpt in Eero på en fortsättningskurs.

Han skulle få fortsätta sin utbildning till båtbyggare.

Han stod i kö till kursen.

Om han var i livet när den kursen startade var inte helt självklart.

Ordningsföreskrifterna förbjöd eljest alkohol i barackerna. Tydligt såg kursansvariga mellan fingrarna. Alkoholisterna var en grupp undantagna från regeln. Så kanske det skulle vara? Många retade sig på detta. Ordningsföreskrifterna blev bara tomma ord.

Eero tyckte alla bra om. Han var intelligent. Han arbetade för två de perioder han lät flaskan stå. Han hjälpte nya elever till rätta. Hetsade upp sig ibland. Mest på sig själv dock.

Sinne för pengars värde ägde han dessvärre inte. Således ägde han aldrig några pengar. Han visade upp en restskattsedel på 40 000 kronor. Den hade släpat med honom i 12 år.

Åke Qrans började sin AMU-utbildning den 17 januari.

Inskrivningsproceduren tog hela förmiddagen och en del av eftermiddagen i anspråk. Han hade då tillsammans med den kortväxte utbildningsmannen gjort sin runda på de olika avdelningarna och till sist blivit avlämnad på snickaravdelningen.

Han kom vid tvåtiden och stannade på verkstaden till kafferasten. Han begärde permission de sista 40 minuterna fram till 15, 40, då utbildningen slutade.

Skälet till att han begärde permission var att han skulle hinna till försäkringskassan. Han måste ha ut ett förskott på utbildningsbidraget. Han begärde att få ut det maximala förskottsbidraget. Det var nämligen möjligt att kunna få ut hela utbildningsbidraget för en månads kursande i förskott. Den regeln utnyttjade Åke Qrans.

Den 17 januari var både första och sista dagen vid AMU-centret för Åke Qrans. Åtminstone på snickaravdelningen.

- Kan de driva in förskottet av honom? undrade en av de mera trogna eleverna sen han läst deltagarlistan.

- Det är klart de kan, svarade en av handledarna. Men det lär väl inte finnas mycket att ta.

Ake Qrans förbryllade oss mycket. Han blev hållen både för hjälte och pajas. "Förskottarn" benämnde vi honom. Hans tidkort blev kvar ute vid stämpeluret i flera månader.

Även om Åke Qrans var en unik företeelse för oss under vår tid på centret, var han ingalunda unik för lärarna.

- Han är inte så unik och historisk som ni kan tro, skrattade

läraren på renoveringen. Det kommer någon sådan där nästan varje termin. Tursamt nog är de ändå rätt sällsynta .

För oss på snickaravdelningen slutade undervisningen vanligtvis 20 minuter i fyra. En timme i veckan hade vi avsatt till TTF - men den timmen till förfogande brukade vi använda till olika studiebesök.

Industrielektrierna slutade halv fyra. På verkstadsgolvet var industrielektrikerna aristokrater. I jämförelse med kontorskursens tider låg de dock klart efter. Kontorskursens elever var den verkliga noblessen på skolan.

Det fanns ingen undervisning som kunde jämföras med den de bedrev. Deras undervisning började också klockan 08, 00 och slutade lika exakt, klockan 15, 00.

Mest var det kvinnor som befolkade kontorskursen. Under mitt år vid centret upptäckte jag bara två manliga elever bland kontoristerna. En av dem var fysiskt handikappad och balanserade sig fram med hjälp av käppar.

Något agg mot kontoristkursen förekom dock aldrig. Mest berodde det väl på att det var kvinnor, som gick den utbildningen.

Efter avslutad kursdag reste de flesta hem i sina bilar. En vanlig dag brukade det stå ca 300 bilar på parkeringen utanför skolan. Ibland kunde det vara svårt att hitta en parkeringsruta inne på skolans område. Då ställde eleverna ifrån sig bilarna på återvändsgatan.

De flesta åkte enskilt i sina bilar. Men de långväga eleverna åkte oftast tillsammans. För att spara bensinpengar.

Sommartid var det högst tre eller fyra procent av eleverna som bodde kvar i barackerna. Vintertid var den siffran mer än fördubblad.

Sällsynt var det dock att barackerna var fullbelagda. Barackens inbyggare förblev en minoritet. Någon större sammanhållning mellan eleverna som bodde i barackerna kunde man inte tala om. Baracken var bara ett tillfälligt läger. Skolan var en tillfällig före- teelse.

Efter arbetsdagen skiljdes man ute i korridoren för att en kvart senare åter mötas ute i pentryt för att värma på kaffevattnet. Säll- synt var det att några fann varandra och blev kompisar också ut- anför verkstadsgolvet.

Mest möttes man i pentryt, i matsalen eller vid teve-apparaten.

Rytmen skiljde pendlarna och barackens boende åt. Pendlarna jäktade på för att hinna först ut på riksvägen. Ibland for någon av barackens inbyggare med pendlarna ned till stan. Oftast tog hy- resgästerna i baracken det lugnt upp till förläggningen.

De utgjorde ett sävligt gäng som i maklig takt rörde sig uppför slänten med en kaffeflaska eller en plastpåse i näven.

Sällsynt var det också att någon kommenterade dagsverket som avklarats. Möjligen kommenterade dalkarlen något, kommen som han var från en av de närliggande kommunerna i landskapet. Om jag inte känt till förhållandet, skulle jag kanske förvånats över hans ständiga repetition:

- Dåså, då är man en dagjävul fattigare och några hundralappar rikare!

Ibland hände det att någon kommenterade vädret. Eller gjorde en räkneoperation av kvarvarande dagar av utbildningen.

Om inte Russinet var i pentryt så brukade talträngdheten inte vara besvärande. Alla satt och väntade på att vattnet skulle koka i deras kaffegryta. Nästan enbart pulverkaffe var det som används. 38 öre koppen, påstod någon det kostade, om man slopade sock-

ret och mjölken till.

Skåningen, som dragit på sig en massa defekter som timmer- man och nu gick renoveringskursen, räknade sina återstående kurs- dagar. Det slutade alltid med att han konstaterade:

- Då får man komma hem till gumman å riktigt kokmalet kaffe!

Här sitter vi nu och läppjar vårt pulverkaffe och ser ned mot skolans parkering, som tunnare ut betydligt. Som vore det slut ef- ter en fotbollsmatch, känns det. Parkeringsrutan ligger ödslig. Några översnöade bilar kvar bara.

- Jaha ja nu har Norrland provianterat renkött, kan någon kom- mentera en inlufsande som varit till Hemköp. Sällan svarar nå- gon. Man hör någon blåsa på det skållheta kaffet. Över pentry- dörren knäpper klockan för var minut den hasar tiden vidare. Öv- riga ljud är lite skodrag mot korkmattan, en vattenstråle som sköljer en kopp. Så idel tystnad efter dagens id.

Kunnigheten ifråga om matlagning växlande starkt. Pul- versoppa eller en tallrik youghurt var vanligaste kvällsvarden. Men här finns en tjeck, som kommit till Sverige via Österrike och Västtyskland, och som arbetat på restaurang i Malmö. Det är han som lär mig tycka om lök. Ett par gånger följer jag med honom utanför stan till en affär, känd för sina låga priser. Själv har jag aldrig gjort mig tid för prisjämförelser. Men tjecken mäter och räknar på priser, lagar till kryddstarka såser men håller sig i övrigt till vanlig husmanskost.

Dessvärre klarar min mage dåligt av lökrätterna. Efter någon timmes förbränning är gaserna så ampra att jag får ha vädrings- fönstret öppet i flera timmar.

Den konkursade hotellägaren från Värmland visar aldrig upp sina matlagningskonster. Under de åtta månader vi är tillsammans

i baracken ser jag honom aldrig reda till ett riktigt mål mat. Han kokar sitt kaffe, steker så ett ägg, som han applicerar på smörgåsen. Samma mat äter han också till lunch: smögåsar med ägg på. Han går aldrig till skolans restaurang. Någon brådska gör han sig aldrig i pentryt. Han sitter stilla och äter sina limpsmörgåsar.

Han är mager som en rem. Ändå är jag förvånad över att han har så pass mycket på benen. Hans kosthåll är verkligen spartanskt. Om han inte åt äggen och drack mjölken skulle han nog fått skörbjugg. Grönsaker ser jag aldrig att han äter.

När Eero är nykter är han lättsam att ha i pentryt. Han lagar sig ordentliga middagar när han är på det humöret. Han piffar upp anrättningarna med lök och smaksätter med salt och peppar. Han sjunger ofta när han lagar till sitt käk.

Ibland händer det att han kommer hem med rostbiff i smörpapper. Då är han riktigt munter. Någon gång kommer han med en pizza från Hemköp. Han förstärker den alltid med att skiva på falukorv.

När han är på supen äter han mest anjovis och falukorv. Vid de tillfällena Eero är på supen är det inte så vanligt att någon sitter kvar i matsalen. Då vill han gärna slå käft. Det händer att han blir hotfull. Russinet har han ett par gånger bett fara till varmare trakter. Och helst per omgående!

Speciellt vidlyftiga blir inte resonemangen.

Rör det politik är det mesta dåligt underbyggt och oreflekterat. Svart eller vitt.

Hotellägaren, före detta, företräder en klart markerad borgerlig profil. Eero är socialdemokrat, knappast kommunist. Han glömmmer inte vinterkriget. Han talar ibland om det som hände i Karelen.

Resonemangen utgår oftast ifrån magens behov. Det gäller ekonomin.

För de flesta existerar knappast ekonomi. Och om den gör det, är den knappast värd namnet. Få äger nog en bankbok. Småland och de mera etablerade kanske har ett kapital utöver fast egendom, som hus och bilar, på högst 80 000 kronor.

Möjligen kan den före dette snickeriägaren från Tingsryd ha en tätare bankbok. Han går här mest för att närma sig utstämplingstiden. Han har några år kvar till pensioneringen. Han har svårt att förstå att han nu i slutet av sitt arbetsliv skall gå en omskolningskurs och därmed, som han ser det, enbart vara en last för samhället. Ty alla arbetsgivare han sökt jobb hos har enträget upplyst honom att han varit för gammal.

- Erfarenhet är inget värt idag, säger han och döljer inte sin desillusion.

Tingsryd är pingstvän och en hygglig prick. Men när han vill ta mig med på väckelsemöte tackar jag nej. Jag har inte något emot frimicklar. Men den här tiden är det något annat jag söker.

Telefonen inne hos utbildningsmannen stod till elevernas förfo-
gande. Här kunde den som ville ringa och höra sig för om tjänster
och vidareutbildningar.

Russinet blev intresserad av ett jobb och kom efter en stund
tillbaka och refererade samtalet:

- Jag ringde upp och då va nån sån där telefonissa som lät vän i
truten och jag vart hänvisad till gubben i annonsen. Då tuta e lita
stunn och så fick jag vänta och då knäppte i trån, men ätter e lita
stunn ropa en Andersson, och då sa jag vad jag hette.

- Jaha du söker jobb, ja vi har några platser kvar som skulle
besättas snarast. Va gör du nu?

- Jag går en sån där omskolningskurs på AMU, sa jag.

- AMS, jahadu, har du gjort, nåt, nåt kriminellt, setat inne eller
så? Ja hördu, det var tråkit det där att höra men det är nog så att vi
har nog ingen möjlighet att bereda dig arbete, vi har lite trista
erfarenheter på den här firman av AMS. Men tack för att du ringde
och hörde dig för.

Så small han på lum och jag stod där och halvgapa och såg väl
ut som ett levande frågetecken. Nog ä dä för jävligt va att man
blir tagen för kriminell för att ryggen braka ihop i tungjobbet och
man åkte på ischias? Kyss måg i arsle!, ropa jag in i lurn inna jag
small ned den i klyka. Ja ä man 50 år och man skulle ha minst tie
år kvar och ge men tro på fan om man int går å hungrer efter
pensionslappen. Så jävli är arbetsmarknan ida, då va fan i mig
sista gången jag ringde på AMU-telefon. Kriminell? Tjyvskjyte
en älg ä de enda jag gjort och pippa ena geft käring fast jag själv ä

gifter, dä ä de enda olagliga jag ha gjort. Sen har jag kört i fyllan
på småvägar, förstås!

Russinet vände sig bort, svart i ögonen. Han startade bänkfräsen
och tog ett fast tag om ett arbetsstycke som skulle få ett spår för
ett hyllfäste.

- Kriminell, sa han. Kriminell...

Hilding Johansson är under medellängd. Bara 157 centimeter i strumplästen. Han är lätt kuttryggig med ett suprött anlete.

Hilding Johansson stannar ingenstans länge. Mest driver han omkring. Han hoppar ikring i tillvaron efter myndigheternas inrådan. Åtskilligt har han fått hoppa under åren.

En eftermiddag dök han upp som inhoppare på AMU-kursen för verkstadssnickare.

Hilding Johansson var son till en verkstadsarbetare. Hilding säger att han är 47 år. Dock ser han betydligt äldre ut i vissa situationer. Någon gång får man också intrycket av han är betydligt yngre än sina 47. Mest ser han äldre ut. Vid de tillfällena vet vi, att han tagit några smygsupar och försöker hålla balansen, både i benen och i tungan.

Det är den tunna, lätta kroppen som gör att han ibland ser yngre ut. I överdragskläder och bakifrån ser han betydligt yngre ut. Men 47 uppger han sig vara.

Hilding var icke ovillig till att referera från sina eskapader. Fadern blev tidigt arbetslös. Han drog sig fram på tillfälliga handlån och småjobb. Hildings barndom handlade mest om att fadern fick gottgöra försummelse och återgälda lån. Hilding fick tidigt börja hjälpa till att försörja familjen.

Han gick i hamnen och letade kolstycken, som ramlat mellan rälsen. Han gick i parkerna och plockade nedfallna kvistar, som han bar hem i en säck till kasernen. Rätt snart blev det ont om grenar, ty Hilding var inte den ende pojkvaskern som strök omkring med en säck och samlade kvistar.

Ollon såg nästan ut som kol. Hilding, den unge Hilding, hade fatt en skimrande idé. Han skulle samla så mycket ollon han kunde bära i säcken. Så skulle han överraska fadern med en ny kolsort. Säcken blev rågad. Hilding kånkade och bar. Äntligen var han hemma i kasernen med ryggbördan.

Det var lördag eftermiddag. Fadern hade tagit några promenadsupar och låg nu förnöjd med livet och halvslumrade på pinnsoffan. När Hilding kom insläpande med säcken, sov fadern.

Säcken ställde Hilding intill kakelugnen.

Med några pappersrevor ur Ny Tid tände han kakelugnen. Förde på några barr och småkvistar. Småningom tog det sig. Han lade på några halvmurkna brädstycken. Elden tog sig. Så pass brann det att han kunde föra på ollon efter ollon. Det blev ett dåligt resultat. Det fräste mest. Sen verkade saften i ollonen koka ur.

Hilding kände sig bedrövad. Så mycken möda. Och så klen resultat. Han slöt till luckorna kring kakelugnen, bara en springa drag släppte han fram.

Hilding ställde sig vid fönstret och såg ut. Det var snart advent, gråväder, drivande skyar. Han kände sig misslyckad. Fadern låg på pinnsoffan och var pirum. Modern var på städning, eller hos systemen och sladdrade.

Han var ensam i världen, Hilding.

Plötsligt hände något som fick honom att hoppa jämfota. Det small. Inte som ett skott på avstånd ett kvarter bort. Det brakade till i hela rummet. Ekot låg ännu kvar, och i det ekot hörde han faderns röst från pinnsoffan. Gubben hade vaknat och låg nu och mumlade.

Då small det igen, och igen, och igen

Tio skott brann av inom loppet av några minuter. Kakelugnens

luckor hade slagits upp. Gubben stod i dörren och glodde. Hängslorna var nedhasade, byxorna säckade. Kalsongerna stack upp ur byxorna, håret reste sig på ända.

- Va i helvitta pöjk!

Hilding stod som förstenad. Snart hördes det bultningar i taket. Grannens Lovisa bankade på dörren och klev in utan att någon bett henne om det. Hela kasernen kom i rörelse.

- Vem i fåglarne skjuter med luftvärnskanoner, undrade gubben Eriksson, som haltat sig över gården och nu stod och glodde upp mot andra våningen i kasernen.

- Då va den största uppståndelse min ringa person åsamkat världen, sammanfattade Hilding sin historia.

Stryk skulle han få. Stryk på bara skinnet. Fadern hade lovat honom och han brukade, vad den detaljen gällde, aldrig svika ett löfte. Dock skulle ingen dömas utan att ha hörts. Och det förhöret räddade Hilding.

Hilding hade handlat i god tro. Han var ändå bara ett barn. I stället för stryk fick han beröm. Det där lilla lördagssmällandet munnades det länge om i kasernen.

Orsaken var att Hilding en kväll lyssnat på faderns litania över de höjda kokspriserna. Nu skulle Hilding hjälpa till att förbättra familjens ekonomi.

Sen den lördagen i den unge Hildings liv hade mycket vatten passerat under broarna.

Han hade arbetat med en mängd olika sysslor. Men aldrig speciellt länge. Bästa tiden hade varit när han kört lastbil.

Åkarjobbet slutade med att han körde stöldgods i fyllan åt en granne.

Det fanns ingen åkerirörelse i världen som efter den körningen

ville anställa Hilding Johansson. Han fick söka sig till andra branscher.

AMS var ingen ny företeelse för Hilding Johansson. Inte heller verkstadssnickarutbildningen var ny för Hilding. Redan för sex år sen hade han påbörjat utbildningen. Den gången höll han sig på skolan i några månader. Sen hade han helt enkelt bara försvunnit och efter en tid plockats bort ur matrikeln.

Efter första försöket kom han på skogshuggning åt AMS.

- Det var fina dagar, berättade han. Mesta tiden satt vi inne i en kur, eldade och spelade kort.

Efter skogshuggningen gick han sjukskriven. Sen blev han inskriven på en kurs, där han skulle lära till kock. Någon kock blev emellertid inte Hilding Johansson. Det hade han heller inte tänkt sig när han påbörjade utbildningen. Han hade nämligen inte tänkt sig att bli nånting.

Det var förresten hans enda och egentliga föresats i livet!

Han var nöjd med vad han var och vad han hade. Fast han hade väldigt lite av en sak - och det var pengar. Förresten kunde han inte hantera den varan.

Hilding Johansson var den i särklass mest utslagne, som påbörjade en omskolningskurs till verkstadssnickare under min tid på AMU-centret.

Han blev inte särskilt långvarig på kursen den här gången heller. Efter juluppehållet visade han sig inte mer på skolan. Någon hel effektiv vecka blev det inte för hans del. Men några dagar stannade han arbetsdagen ut.

Så snyggt i arbetslokalen som när Hilding Johansson var ordningsman blev det aldrig senare. Men så utförde han också ensam nästan all städning. Han började oftast redan en kvart i två. Sen

gick han och hasade sopkvasten framför sig till dess det var dags att fimpa ljuset i verkstaden.

Ingen lärare opponerade sig. Man såg i alla fall var han var, så länge han höll en kvast i nävarna.

Hilding var alkoholist i det yttersta stadiet. Han hade varit gift, påstod han. Han hade fyra barn, påstod han. Han hade ingen kontakt varken med hustrun eller barnen, påstod han.

Ingen brydde sig om att ta reda på fakta.

Förutom städningen tycktes Hildings slogan vara att göra minsta möjliga arbetsinsats. Det lyckades han utmärkt med.

Han gjorde det som han blev beordrad till - och knappt det. Fast städningen utförde han pedantiskt, utmärkt. Han kunde, bara han ville.

Och nu längre ville han inget.

Därför ägnade han en stor del av kurstiden åt att sitta i rökrummet och dra på sin sura pipa. Den lät som en astmatikers andning. Ständigt gjorde han sig ärenden ut till klädsåpet. Där hade han sina mediciner. Knappast var de utskrivna av någon läkare. Fast det fanns etiketter på flaskorna och läkares namn påsatta. Flaskorna innehöll dagens ranson av brännvin.

Den medicinen läppjade Hilding på minst en gång i timmen. Om inte pipan varit så sur så hade han kunnat självantända efter alla Hildings pipstoppar.

Släpphänt med pengar var han förvisso. Några år tidigare hade han ärvt 20 000 kr efter en ogift farbror. Den summan hade smulnit till noll på några få månader. Pengarna hade slösats bort på dricka och fala kvinnor.

Arbetet hade han sagt upp i samband med arvet. Åter fick han dra sig fram med stöd och förödmjukelser från socialbyrån. Och

handlån och smygsuppar av kumpaner i bostadskvarteret.

- Hördu, kan du låna mig en tia till efter helgen? sporde han en av de sista dagarna före jul.

- Jo det kan jag, sa jag. Men i stället för det bjuder jag dig på lunch

- Jahaja, fint!

Först hade Slaktarn bjudit honom på fika vid frukosten. En ordentlig skinkmacka drog han i sig. Sen gav jag honom en av mina lunchkuponger. Jag hade inte räknat med att han skulle ha en lättöl till maten. Jag fick betala extra för flaskan.

- Det är klart en ska ha en öl till maten, sa han.

Inga hämningar och skrupler här inte. Han stod bara och flinade när jag håvade upp portmonän. Själv tog jag förstås bara vatten till maten.

Hilding Johansson hade lärt sig fräckhet, finter och småtricks. Han hade lärt sig att ta tillfället i akt när det yppade sig. Allt för att med så liten insats som möjligt ordna sitt eget välbefinnande.

Samma dag sålde han ett hänglås till mig för 20 kronor. Kanske jag kunde fått det för 15 kronor på Tempo. Kanske Hilding hade norpat det där. Jag gav honom de två sedlarna. Det fick förhålla sig hur det ville.

- Ja, sa Hilding. Idag har jag fått tre julklappar. Det blir de enda jag får i jul. Först bjöd Slaktarn på fika. Sen bjöd du mig på lunch. Av läraren har jag fått två träbitar. Träbitarna ska jag göra ett pipställ av under jul.

Hilding Johansson sågs inte till efter juluppehållet. Någon elev hade emellertid sett honom bland några supbröder i källargången under Domus.

- Man lär så länge man lever, svarade Hilding en gång läraren

när denne instruerat honom vid en maskin.

På det svarade läraren honom med ett invant besked. Hilding var ju inte den förste eleven med spritproblem:

- Ja, man lär så länge man har en lever!

Syndikalisten, Pjungaerud, Dalsland och några till startade på en fotokurs i Studieförbundets regi. Jag hade ju plåtat för tidningar i många år. Men någon inskolning hade jag aldrig fått.

- Det är bara att knäppa, men akta dig för att få för mycket bakgrund på personbilder. Beskär bilden redan när du knäpper, sa min förste redaktör Berka på Bergslagsposten. De andra i kursen utsåg mig att gå in till rektorn för AMU och höra efter en bra lokal där vi kunde vara med fotolabbet: några burkar, bad, krokare.

Jag lade fram mitt ärende så sakligt jag kunde. Rektorn lyssnade uppmärksamt, nöp sig i hakan.

- Jaha. Ja men jag tror ändå det inte är realistiskt, sa han. För är det så att nu någon säger sig vara intresserad av att påbörja en kurs, så kanske intresset lagt sig om tre veckor. Och då står vi där med en lokal.

- Ja, det kan ju inte heller jag garantera, sa jag. Men om vi finge en lokal med tillgång till kran och där vi kan strypa ljusstillförseln, så kunde vi ju skapa förutsättningar för fotokurser även framgent.

- Jo, det är ju klart. Men jag tvivlar på om det är realistiskt. Om någon är road av foto så kan han ju komma hit och plåta oss, sa rektorn och skämtade bort hela resonemanget.

- Ja då får jag tacka för det här besöket.

- Ja det var ju inte mycket att tacka för, sa rektorn.

Till rektorn hade jag kommit sist. De andra i hierarkin hade tydligen ingen makt. Först hade jag talat med millimetern Alm, utbildningsmannen. Han hade hänvisat mig till elevhemsföre-

ståndaren.

Strax innan jag kom in till rektorn hade jag stött på ut bildningsmannen. Han frågade hur det gått hos elevhemsföreståndaren. Och jag berättade att denne hänvisat mig till rektorn.

- Det här skulle du inte behöva springa med, sa Alm. Det här är ju en fråga för Kjell.

När det blev stopp för oss att förlägga fotokursen inne skolans lokaler, beslutade vi oss för att ärendet skulle föras vidare. Rektorn hade tydligen ingen beslutanderätt om barackerna, som ägdes av AMS.

Det var Kjell, elevhemsföreståndaren, som förestod barackerna.

Vi beslutade oss för att förlägga kursen till den barack jag bodde i. Här kunde vi sitta i dagrummet. Om Eero eller dansken kom och var för stökiga, kunde vi snabbt retirera till mitt rum. Det skulle inte kunna uppstå några problem. Fotolabbet kunde vi förlägga till tvättstugan och sätta en skylt på dörren när kursen pågick.

Vi klistrade fast anslag på de olika avdelningarnas plåtdörrar. Dock gick det trögt med rekryteringen. Förutom en handfull intresserade från snickaravdelningen anmälde sig bara en kille från mekaniska och en från OT-kursen.

Rektorn var allmänt illa sedd av såväl lärare som elever.

Därför blev ingen speciellt överraskad när han sagt nej till att hålla lokaler i skolan för vår fotocirkel.

Däremot använde rektorn för eget bruk delar av skolans källarrutrymmen, där han förvarade gamla möbler.

Jag blev aldrig i tillfälle att kontrollera fakta. Men visst fanns det lärare som nickade instämmande när jag förde den uppgiften på

tal. Särskilt den här dagen den 7 mars när jag frågat rektorn om lokal.

En morgon hade jag sett rektorn komma körande till skolan i sin vinröda Volvo. Han hade backat ned bilen till en blå container, som skolan hade stående i nedfarten till källaren. Där hade rektorn vräkt i färgburkar och annat skrymmande skräp. Det var förstås inget brottsligt att dumpa eget skräp i en container. Han hade ju kunnat slänga det i skogen. Nu slapp rektorn undan en extra privat soptömningsavgift. Han nyttjade fiffigt det allmänna för egen del.

En av de sista kursveckorna jag var elev vid skolan hade jag också sett rektorn köra ned bilen i källaren. Det var inte något speciellt misstänkt med detta. Andra lärare kunde också köra ned i källarutrymmet och lasta på eller ur saker som tillhörde skolan.

Det fanns en del förordningar som irriterade skolans elever. De fick inte, under ledning av skolans skickligaste handledare, hålla en kurs i träslöjd och bruka snickaravdelningens lokaler. Däremot fick lärarna varje onsdag använda lokalen för att där hålla en slöjdkurs. En annan lokal fick de använda som träningslokal för gammeldans.

Rektorn motsatte sig alla initiativ eleverna kom med. Han gick målmedvetet in för att hålla eleverna tysta och knusta.

Fotokursen gick så småningom också åt skogen. Trots att vi började husera i baracken på kullen ovanför AMU-centret. Den ena efter den andra hoppade av kursen. När vi skulle starta den fanns bara tre intresserade kvar. Så vi fick förlägga kursen i stan. Också från denna kurs hoppade flera av under kurstiden. Till sist bröt kursen helt samma. Studieförbundet sände ut ett brev, där de beklagade den klena lärarkraft man ställt till förfogande. Samtidigt inbjöd man till en ny kurs under höstterminen. Nåväl kurs-

avgiften var inte hela världen. I gengäld och som kompensationsbestod Studieförbundet oss med kurslitteraturen. En liten tröst i bedrävelsen.

Största sorgen, som jag såg det, var att rektorn faktiskt fick rätt. Eleverna hoppade av. Ändå kunde jag inte neka till att rektorns tro att detta var givet från början verkade skrämmande på mig. Så usla var vi väl ändå inte? Eller var vi!

Dagen före juluppehållet hade jag skrivit in i studieplanen för Verkstadssnickare i den tomma rutan vid punkt 2 194: ”Läst berättelsen En underlig roman av Birger Vikström vid samkvämet före jul i barack 2. Troligen det enda kulturella jag kommer att bidra med på den här kursen”.

Och längre kom jag inte under hela tiden. Det var min enda insats för kulturen. Vid samma tillfälle läste Småland Pelle Näver och Skotten sjöng några ballader.

Böcker var det ingen som läste. Möjligen deckare. Och någon krigsskildring. Lyrik läste bara jag själv. Alltid bara jag själv -

Tidigare statssekreteraren Lennart Klackenbergs (s) avgick med pension 46 år gammal. Han fick en väl tilltagen pension på livstid.

- Jag hoppas verkligen ingen tror att jag är arbetsskygg, så han i en intervju i Svenska Dagbladet.

”Nej, hur skulle någon kunna tro något sådant? Att avvisa erbjudanden om att bli ambassadör i Ungern och Tanzania, två toppjobb inom FN, chefskapet på vädertjänsten och penninglotteriet samt en överdirektörspost i statskontoret, måste ha gett åtskillig sysselsättning under ett års tid”, kommenterade samma tidning.

Händelser av det här slaget diskuterades livligt på AMU..

- Man skulle ta mig fan skriva en insändare, så en från en melansvensk stad.

Men han skrev inte. Få protesterade med vettiga argument.

Dock slog några näven i plåtdörren eller i matbordet. Men det ekot slocknade utanför de murade väggarna. Till Stockholm nådde inte ljudet.

Den 25 februari utsände den aktuella Länsarbetsnämnden ett beslut/kallelse till mig. Där meddelades att också en kopia tillställts den lokala arbetsförmedlingen.

”Beträffande Er ansökan om arbetsmarknadsutbildning av den 17 nov. Genom arbetsmarknadspolitiskt beslut av distriktskontoret den 25 nov har Ni beviljats nedanstående utbildning: Verkstads-snickare. Ni hälsas välkommen till kursen som börjar den 21 feb klockan 10, 00. Kurslokal AMU-centret.”

Att reta upp sig tjänade förstås ingenting till. Det fungerade så här, samhället. Byråkratin visste inga gränser. Att lasta kontoristen för utskickat tjänade inget syfte. Hon kunde inte veta, att jag redan var elev vid AMU-centret. Utskicken gjordes av gammal vana, enligt en stadfäst formulering. Märkvärdigare var det inte. Värre fanns att bli syrak på.

Om jag åtlytt kallelsen hade jag kunnat stanna i baracken till klockan 10, 00; och sen ånyo genomgått den förestavade inskrivningsproceduren. Jag pratade med huvudläraren om det hela: var skall jag befinna mig den 25 februari?

Det hela handlade om omsorg. Och som omsorgen såg ut på den utsända blanketten, såg den inte för vacker ut. Den var avpersonifierad, kall, förestavad.

Jag var kallad men uteblev. Jag skulle förstås ha gått dit. Och blivit utskrattad. Jag gick och tänkte på det hela förmiddagen. Och hur förhöll det sig med detta att kursen sades börja den 21 och kallelsen var utskrivnen den 25? Datumfel, får man hoppas. Även kontorister har måndagsskift!

I de här dagarna framlade Urban Bergsten från Mariestad en doktorsavhandling. Syndikalisten och jag diskuterade tidningsartikeln länge efteråt. ”Ett tråkigt arbete kan inte kompenseras av rik fritid”, löd rubriken. ”Ett tråkigt och monotont arbete kan aldrig kompenseras av en rik fritid. Så länge arbetet ses som en ond parentes, något hemskt som man bara måste stå ut med, kan inte heller fritiden bli meningsfull”.

Här diskuterades utbildningar och utbildningens mening. Bergsten hävdade att de som ville utbilda sig inom det egna yrket ofta var de som trivdes bäst. Han såg det också som det primära att de flesta som studerade inte gjorde det för att avancera, utan för att bättre kunna klara jobbet och därmed också få ännu större glädje av arbetet.

”Arbetsrollen är den mest dominerande och den påverkar allt annat”, hade Urban Bergsten hävdat.

Syndikalisten som inte ville dela med sig av sina höga bidrag till dem som hade det lägre bidraget, var lite fogligare på den här punkten:

- Det är för jäkligt att hela tiden samma ena ska gå i samma ena trökiga kneg. Här borde vi alla gå in och dela på skitjobben. Åtminstone någon tid.

- Hur långt tycker du? förhörde jag mig.

- Det beror välan på, sa han. Men man kunde ju tänka sig att man hade en månad eller några veckor per år då man gick in och gjorde det sämsta.

- Och vi som gjort en del monotont redan innan?

- Tja, sa han, det blir förstås inte lätt att få det hundra procentigt rättvist, summerade han.

- Kanske det skulle bli mer administration än arbete utfört, sa jag.

- Den risken finns förstås alltid, sa Syndikalisten.

Att vricka tungan kring solidaritet och lika lön och rätten att äga var ofantligt lätt. Det skulle vara så, kunde någon säga. Men oftast var det en kilometer bort till att få det så. Och alla måste titta till sin portmonä. Räkningar kom månadsvis flera stycken. Små summor men sammantaget dryga utlägg för den som knegade eller gick utbildningar.

- Att folk bara örkar, sa Hilding Johansson en gång när han gick och drog sopkvasten framför sig dagarna före juluppehållet.

- Dä ä allt en jävla kamp för fetta å bröbiten, sa Russinet och gick ut och tog sig en rök.

Hemma på Bruket hade jag sett många slitna arbetare. Gubbar som var mera robotar än människor. De trampade ned till valsverket eller tråddrageriet och gjorde sina skift.

Johansson gick dagtid på reparationsverkstan. Varenda dag kom han hem på lättviktaren och åt lunch. Han hade tröttnat på matdosan och kallsnacket.

Han andades vantrivsel.

Det gick en ramsa vi lärde oss tidigt på Bruket, den började så här: ut till fyra, jobbar nere, kör travers -

I den rytmen låg Johansson liv. Han var en vana, en rytm. Om trivsel sa han sällan något. Svarta Helvetet talade man ofta tyst om. Bröd på bordet och sött i kaffet fick man åtminstone.

Ändå fanns en stor händelse i familjen Johanssons liv. Det var semestern!

Tanken på semestern, alla förberedelser, blev det som höll hans arbetsliv uppe. Han stod ut med verket därför att han kunde förvilla det enahanda med de där fria veckorna i familjebilen. Bakom månaders slit och umbäranden, kyla, sot och olja, reste sig en hägring.

I elva månader talade han om semestern och vart de skulle fara nästa år. Fack och politik struntade Johansson fullständigt i. Men han blåste trumpet i Metalls orkester. För att blåsa lungorna rena från sot, brukade han skämta.

- Nästa år blir det Öland, sa han.

Det var när första snön kom och semestern låg flera kvartal bort.

Det mesta hade jag sagt nej till den sista tiden. Ibland kände jag mig snubblande nära fatalistens världsbild. Jag deltog utan att vara med. Jag var en inordnad som på ett oroväckande sätt flöt med.

Jag orkade bara inte leva under befattningsbeskrivningar och kommandon. Jag var innerst en annan. Jag ville något annat med mitt liv. Jag visste klart vad. Men jag teg som muren kring detta.

Jag hade hoppat av som lokalredaktör. Jag hade fortsatt med tjänsten som församlingsassistent. Jag hade åtminstone tagit chansen som studieorganisatör.

Egentligen ville jag allt det där. På samma gång. Eller i andra proportioner.

Tjänsten som filialföreståndare hade jag fått nej till. Den hade gått till en äldre dam. Hon hade lång livserfarenhet. Det räckte som merit. Man kunde bita sig i läppen.

Hade kommunen stått pall för en överklagning?

Knappast!

Här i min hustrus län skulle vi inte längre stanna.

Den 15 mars tänkte jag också: ett halvår kvar, sen ...

I de stunderna översåg jag med vad jobbet kunde innehålla och innebära. Jag kunde börja med skitjobb. Jag hade mest sysslat med tungt och skitigt jobb i mitt liv, skulle inte dra mig undan.

Från detta satans län skulle jag. Jag skulle åter få rätt känna mig som människa. Jag skulle inte behöva ständigt gå och reta upp mig. Jag skulle bli min egen lyckas smed.

Värdet på en arbetare var inte högt. Inte minst märktes det vid

långvariga konjunktursvackor. Då fanns folk att ta av. Företagen behövde inte krusa. Främlingshat låg då inte längre under ytan, då kom rasistiska åsikter i öppen dager. Avundsjukan blottades. Det räckte med att vara från ett annat län!

Nu på vårkanten talades det om uppgång i konjunkturerna. Det skulle vända uppåt, stabiliseras. Jag läste och lyssnade. Men riktigt säkert kändes ingenting längre. Jag var på väg att bli en sådan person som andra fick styra och ställa med. Jag var ömkligt tom invärtes på åsikter.

Mer och mer började jag inse att det var blott för bidraget jag gick den här kursen. Maskinparken hade jag lika bra kunnat lära mig på industrin under en skicklig handledare.

Ekonomiskt redde vi oss skapligt i familjen den här tiden. Jag hade mera kvar på kontot nu än när jag arbetade som kyrkväktare. På så vis var kursen habil.

Redan i slutet av mars hade vi fraktat ned de första kartongerna till sommarstugan på svärföräldrarnas tun. Senast den 15 maj skulle huset vara inflyttningsklart för den nye ägaren.

Från mina föräldrars hemkommun hördes inte ett knäpp. Vi stod i kö för en tomtplats. Men besked uteblev. Den 2 september skulle mina dagar vara slut här på AMU-centret. Då skulle jag sänka tidkortet för sista gången i stämpeluret. Och jag skulle få ett nytt intyg, som betygade att jag genomgått en 38 veckors lång utbildning till verkstadssnickare. Då skulle jag ha samlat på mig ytterligare två papper till min betygsbunt, som nu innehöll mer än 30 intyg av olika valörer och värden.

Ett var säkert: jag fäste mig inte längre vid papper av det här slaget. Jag började inse vikten av att göra något annat i livet. Och att betygen från året på AMU-centret aldrig skulle leda mig till

någon anställning inom verkstadssnickriet.

Men jag var försörjd under kurstiden. Det var faktiskt det huvudsakliga. Jag hade anpassat mig till lunken och utbildningssystemet.

Alldeles uppenbart var att många AMU-elever hade svårigheter i sitt sociala liv. Den som dömdes, skulle bli dömd själv, hette det i Skriften.

- Det kan inte röra sig om ett genomsnitt av svenska arbetare idag, hade jag sagt till min kamrat Per Holm under juluppehållet.

Frågan kvarstod dock hur mycket en "arbetare" i utbildning på AMU skilde sig i plikttrohet från dem som arbetade i öppna marknaden?

Ibland kom inte en elev förrän kvart över åtta, i stället för kvart över sju. Somliga begärde permission för eftermiddagen, eller delar av den.

Det fanns bland oss "normala" elever, som skulle passat mycket bra i ett vanligt arbetslag. Sällan tog dessa en extra ledig dag.

Jag började föra en privat närvarokontroll. Jag var framme vid stämpelklockan varje morgon klockan 09, 15. Då passerade jag tiduret efter frukostrasten. Jag stannade till och räknade alla kort som inte förts över till motsatt sida av klockan.

Noteringarna förde jag i en liten anteckningsbok, som jag förvarade i hängselbyxorna. I baracken förde jag över det i en större dagbok.

Min statistik gällde från onsdagen den 27 april till och med fredagen den 1 juli. Under den tiden hade verkstaden mellan 21 och 25 elever inskrivna på snickaravdelningen.

Onsdagen 27 april 7 frånvarande
torsdagen 28 april 7 frånvarande
fredagen 29 april 10 frånvarande

torsdagen 5 maj 7 frånvarande
fredagen 6 maj 9 frånvarande
torsdagen 12 maj 9 frånvarande
fredagen 13 maj 9 frånvarande
måndagen 16 maj 6 frånvarande
tisdagen 17 maj 9 frånvarande
onsdagen 18 maj 7 frånvarande
måndagen 23 maj 8 frånvarande
tisdagen 24 maj 6 frånvarande
onsdagen 25 maj 8 frånvarande
tisdagen 31 maj 5 frånvarande
onsdagen 1 juni 5 frånvarande
torsdagen 2 juni 9 frånvarande
fredagen 3 juni 8 frånvarande
måndagen 6 juni 7 frånvarande
tisdagen 7 juni 6 frånvarande
onsdagen 8 juni 5 frånvarande
torsdagen 9 juni 9 frånvarande
fredagen 10 juni 10 frånvarande
måndagen 13 juni 9 frånvarande
tisdagen 14 juni 7 frånvarande
onsdagen 15 juni 6 frånvarande
torsdagen 16 juni 8 frånvarande
fredagen 17 juni 7 frånvarande
måndagen 20 juni 9 frånvarande
tisdagen 21 juni 5 frånvarande
onsdagen 22 juni 7 frånvarande
måndagen 27 juni 10 frånvarande
tisdagen 28 juni 4 frånvarande

onsdagen 29 juni 7 frånvarande
torsdagen 30 juni 9 frånvarande
fredagen 1 juli 10 frånvarande

Många reservationslappar kunde förstås fogas till en statistik som denna. För statistik ljög, som bekant. Det var inte säkert att de som var närvarande kvart över nio stannade hela dagen. Å andra sidan kunde det anlända elever efter kvart över nio och som sen stannade troget resten av arbetsdagen.

På ett ungefär motsvarade min kontrollräkning den som lärarna bokförde och översände till försäkringskassan.

Att döma någon ohörd är vanskligt och felaktigt. Men varje dag var nästan 25 procent av elevstyrkan inte närvarande i undervisningen. Siffran föreföll hög. Hur jämförde man med anställda på öppna marknaden?

Såg verkligen en normal svensk arbetsplats ut på samma sätt? Var lika många frånvarande som på AMU?

Jag kände mig rätt beklämd. Skulle kritikerna ha rätt i sin bedömning av klientelet vid skolan? Var också jag en förtappad, och vorden i den rollen för all framtid?

Från dörrfabriken hördes inget mera!

Det här året började semestern den 2 juli.

- Räkna med stor mansspillan, varnade man dagen innan. Redan från början var den utomordentligt stor. Tio elever var frånvarande. Siffran steg dock allt som dagen framskred. Klockan 15, 40, då man stängde för fyra veckor framåt, stod bara fem av verkstadssnickarna kvar. Totalt antal inskrivna var då uppe i 25. Frånvarande var alltså fyra femtedelar: 80 procent!

Om det funnits ett grövre ord än skandal, hade man måst tillgripa detta.

Tre man gick berusade hela dagen. En av dem var i sådant bakrus att han måste göra sitt yttersta för att hålla sig dold. Han hette Tärn och hörde hemma i Göteborg.

Tidigare hade han studerat vid en folkhögskola. Där hade han i det närmaste misslyckats. En fri studieform kräver disciplin. Någon sådan var inte Tärn i besittning av.

Tre dagar hade han varit anställd på ett bryggeri. Arbetsuppgiften bestod där i att kontrollera att kapsylerna satt ordentligt fast på de fyllda flaskorna.

Han stod inte ut med monotonin längre.

Sen hade han drivit omkring.

Närvarosiffrorna på snickaravdelningen tydde inte på något speciellt intresse för yrket. Han höll sig borta från verkstaden så ofta han kom åt.

Till Tärns försvar må anföras att han var något fysiskt handikappad. Han upplevde svåra smärtor under olika pedioder. Han led av ischias. Han hade en lång kutig rygg och således mycket smärtan

kunde hämta kraft ur.

Psykiskt sett led Tärn av att finnas till på jorden. Han gick i ett ständigt tillstånd av spleen. Därför simmade han omkring i dranken och kom ofta till undervisningen glosögd och i obalans.

Fredagen före semestern kom han alldeles förfärligt bakfull. Ögonen var ett par stora sår, gången slingrig. Han for omkring som ett sladdrigt, uttjänt slippapper på en bandputsmaskin.

Tärn språkade jag en hel del med. Han tillhörde den stora massan av ungdomar som hamnat fel direkt i starten. Tidigt tappade han aptiten på livet. Han närde inga drömmar, dagssituationen var så prekär att han aldrig orkade hålla tankarna två dygn bortanför ett veckoslut.

Nu vid 26 års ålder var han en bräckt, desillusionerad människa. Han verkade åldring trots sin låga ålder. Framförhållningen var lika obefintlig som ekonomin.

Tärn var färdig för förtidspension.

Knappast ens ett fruntimmer skulle ha kunnat rädda honom. För han träffade några kvinnor på krogarna ute på stan. Han använde dem bara som liggunderlag.

Tillvaron intresserade honom inte.

Endast en frälsningsupplevelse kunde ha räddat honom

Verkstaden var indelad i två avdelningar. Den ljudliga och den ljuvliga. I den ljudliga fanns virkesförrådet, virkestorken, kapsågen, klyvsågen, rikthyveln och planhyveln. Här fanns också den skrymmande listhyveln, som putsades från damm varje kväll. Den demonstrerades ett par tre gånger om året. Listhyveln hade något ödsligt över sig, var mest ditsatt som statussymbol. Värre ljud än det som hyveln åstadkom, uppnådde inte samtliga maskiner tillsammans.

I det ljudliga rummet skulle hörselkåpor bäras. Ljudnivån var vanligtvis öronbedövande därinne.

I ena hörnet av lokalen förvarades spånskivorna. De tjockaste längst ned och därefter efter tjockleken i lager efter lager enligt ett millimetersystem.

Fredagen den 2 juli fanns det bara tre spånskivor kvar av den tjockaste sorten längst i botten av skivfacket.

Det passade utmärkt för Tärn.

Sen han kastat upp en sista gång ute på toaletten vid omklädningsrummet, skruvade han in sin gängliga lekamen i spånskivefacket.

Ute på verkstaden fortsatte arbetet. Maskinerna skulle smörjas och lokalerna städas. Tärn hade inte gjort sig känd för att åsamka maskinparken någon större åverkan, så ingen av lärarna kom på tanken att sakna honom.

Klockan vara lite över tio, då han kröp in i spånskivefacket. Tio minuter över elva började lunchen. Tärn låg fortfarande därinne och snarkade. Någon var avdelad att titta till honom när ingen lärare var i faggorna.

Jag hade en kompis, Båt-Gösta, som kvävts av sina egna spyor utanför en affär i Dalarna.

Förresten var huvudläraren ledig denna dag och hans ersättare var en gammal kunnig elev vid skolan, Gustav. Redan vid lunchen hade arbetsstyrkan decimerats från 17 till tio man. Den skulle komma att krympa ytterligare. Bara fem elever härdade ut till slutet. Det var en skröplig skara.

Kvart över två ålade sig Tärn ut ur spånskivefacket. Han var neddammad av det fina spånskikt som samlat sig ovanpå de lagrade spånskivorna. Han erinrade om en forna tiders mjölnare. Skjortan stack utanför hängselbyxorna, håret var draget åt ena sidan och

stod rakt upp som en kam. Tärns uppsyn undgick lärarna, men vi elever hade roligt åt Tärns uppenbarelse resten av arbetsdagen.

Tärn stegade direkt ut till stämpeluret. Ingen såg honom mer den dagen.

Emellertid kom han mot alla profetior tillbaka efter semesteruppehållet. Men i början av september försvann han. Någon avskedsansökan hade inte inlämnats. Så småningom ströks han ur elevstocken. Egentligen var det sällsynt att sådant hände. Under min tid förekom det bara vid tre tillfällen.

Tärn minns jag dock som en hygglig prick. Han var desillusionerad, deprimerad. Han hade hamnat fel, tappat rytmen. Själv var han ur stånd att räta upp sitt liv. Han hade inget livsmål, ingen tro, inget hopp.

Blott ett under skulle ha kunnat rikta Tärns unga liv rätt. Men tillvaron uppvisar otaliga exempel på människor, som aldrig drabbas av under, dessa går därför också - under!

Tärn hade bara en förtidspensionering att se fram emot. Den skulle rädda hans ekonomi. Men någon livslust kunde den knappast tillföra honom.

Eleverna kom till AMU-centret med skilda bakgrunder. De som kom var aktörer i ett stort utdraget drama i många scener. Konjunkturer och strukturer låg förstås bakom. Alla var inte obegåvade lättingar. Fast mest focuserades debatten på dessa.

Oftast kom man till skolan efter en tids arbetslöshet. Stämplingsdagarna växte och utbildning fördes på tal. Yngre människor som hamnat i arbetslöshet hade dålig ersättning. En kurs höjde statusen.

Sällan kom man direkt från ett annat jobb till en arbetsmarknadsutbildning. Nästan alltid fordrades en period av arbetslöshet.

Arbetsförmedlare och yrkesrådgivare styrde i en större utsträckning än man i förstone förstod. För dem var det ett sätt att få bordet rent.

Man slussade folk vidare till åtgärder. En AMU-kurs sågs som en åtgärd.

Anlagsprövningar kunde ibland verkställas. Sällan ledde resultaten därifrån till den yrkesutbildning testen påvisat anlag för. Oftast var det de bristyrken som förelåg det beviljades kurspengar till.

I botten fanns också ekonomin. Att så snabbt som möjlig bli av med någon genom en åtgärd, innebar en samhällsekonomisk vinst.

Blanketter fylldes i och sändes vidare. Så maldes papperen i papperskvarnarna. Antingen antogs man till en utbildning, eller inte.

Själv blev jag först anmäld till en kurs för fritidspedagoer. Till den kursen blev jag inte antagen. Jag hamnade i reservlaget. Betygen kom i retur från Länsarbetsnämnden. Då var de så inpyrda av

cigarrluktt att jag fick kassera betygskopiorna. En betygsbunt som enbart på lukten kunde klassa en som nikotinslav var i sig en negativ företeelse.

Jag hade aldrig rökt mer än okynnesrökt för formens skull. Ett sätt att få kontakt med det motsatta könet var att fråga efter eld!

För min del var det helt naturligt att jag sökte till en kurs som verkstadssnickare. Jag skulle lämna ett mer framskjutet arbete, där jag ständigt var iakttagen. Jag skulle sjunka ned och vila i friheten av att vara en i trälhavet. På min fritid skulle jag utveckla mitt skrivande - och förstås mer och mer tränga in i världslitteraturen.

Sällan märkte vi elever att politikerna fjärran från vår verksamhet var de som bestämde över våra öden. Först efter juluppehållet märkte vi deras insats, då ökade nämligen bidraget med en spottstyver.

Någon gång diskuterade vi det stora vidlyftiga spel, som pågick ovanför våra huvuden. Ändå var vi rollinnehavare i ett spel, vars utgång var oviss långt efter det spelet avslutats.

Mest kändes det som att vi var med för att fylla upp antalet statistiker. Vår roll var bara att fylla upp antalet för statistikens skull.

Maktlösheten drev oss aldrig till förtvivlans brant. Vi följde våra studieplaner, kryssade för utförda objekt och gick vidare.

Någon gång hände det att någon öppet deklarerade sin tacksamhet över AMU-centrets existens:

- Hur fan skulle det ha blivit? Jag höll på att knäckas helt av att trampa runt i bostaden, sa en skåning.

Kurserna innebar för de flesta en språngbräda ut i arbetslivet. För några innebar kursandel att de efter kurs och ny instämplingsperiod var mogna för en förtidspension.

Vägarna till AMU var skiftande och individuella.

Och det spel som försiggick ovanför våra huvuden var vi som regel fullständigt ovetande om. Vi hade övernog med att klara oss flytande mellan utbetalningarna den 25 varje månad.

Vid sjutiden på kvällen den 28 april kom Eero hemdragande till baracken med tre män och en kvinna.

Hela följet var starkt påverkat av alkohol.

Värst i gungning var förstås Eero. Han hade gått i fyllan ett par dygn vid det här laget.

De slog sig ned i teverummet. Den som ville höra nyheterna den kvällen fick ge sig av till grannbaracken.

Själv höll jag på med att diska av det sista när de kom in-sluddrande. Jag låste mitt skåp och försvann.

Jag kände mig illa berörd. Jag var också rädd att det skulle bli dispyt och tråkigheter i baracken under natten. Stryk så man aldrig mer kunde gå på sina ben kunde man råka få. Det var onödigt.

Stryk kunde man förstås vara betjänt av. Men invalid för några fyllhundars nycker var det inte värt.

Att nattsömnen skulle bli störd insåg jag genast. Och eldfaran var stor. De rökte friskt och askade inte alltid av på fat. Baracken var visserligen försedd med brandvarnare i alla rum och offentliga utrymmen. Men en brand kunde få ett hastigt förlopp. Träbaracken skulle säkert brinna bra.

Samtidigt föddes ett visst intresse för de utslagna i pentryt. Jag hade levt några år skyddad från fester. Därför satte jag mig intill min ytterdörr med dagboken i knät för att notera sällskapets resomang under pokulerandet.

Slagsmål höll vid flera tillfällen på att utbryta. Tonfallen var hotfulla och råa. Jag hörde hur de drog i varandras kläder men till handgemäng kom det aldrig.

Eero verkade vara den aggressivaste.

Tvisten tycktes gälla huruvida Eero hade brännvin eller inte. Tydligt hade han lockat männen och kvinnan med upp i baracken med förespegligen att han hade en flaska brännvin stående i en skrub.

- Jag har brännvin, skrek Eero. Och så fyllde han i med lång räcka svordomar på finska.

Sällskapet fortsatte dock att tvivla på Eeros påstående,. de knalade in i Eeros rum. Teven lämnade de påslagen. Den stod och dånade i sitt hörn på högsta volym. Tydligt hade följet börjat glo på en amerikansk deckare men tröttnat och börjat kivas om brännvinsflaskan i stället.

Så är det knäpptyst en stund. Men så trampar de livligt samtalande tillbaka i korridoren.

Någon av dem försöker härma en dalmas och gör det. mycket skickligt. Dalmasen berättar om sitt yrke och hur han lyckas i affärer. Jag kan inte hålla tillbaka skrattet. Samtidigt är jag rädd att någon skall höra mig där jag sitter och tjuvlyssnar med brevinkastet lite på glänt.

- Jag ska ha brännvin, sen ska jag lägga mig, säger Eero. Vill du bråka så åk hem, säger han. Varför ska man bråka.

- Ät vindruvor, säger käringen. Hon har setas tyst tills nu.

- Jag dricker brännvin, svarar Eero.

- Vill du slåss satana, svarar Eero stunden senare.

- Lugna ned dig, säger käringen.

- Håll käften, vi har bara skojar. Vi kan väl sjunga en bit föreslår Eero. Han sitter förmodligen vänd mot käringen.

- Vill du ha stryk? Hick. Håll käften då! Jag kan döda er på en gång. Jävla grabbar!

- Nu slutar ni och tjarar, säger kärigen. Vi sjunger, föreslår Eero ånyo.

- Halleluja, halleluja, min Gud är stor och vis, sjunger kärigen. Hon sjunger falskt. Det är sällsynt med en så falsk kärigröst.

- Vill du ha bråk igen? Eero sitter smålömsk inklämd i ett hörn.
- Du ska ge fan i att tjata på mig, säger en i gänget.
- Han vill vara trevlig, svarar någon i gänget.
- Vi är vänner, säger Eero.
- Jag hade en gång en båt ...
- ... var är du nu? fyller kärigen i.
- Har ni lite brännvin över? Det är Eero som ännu inte fått nog.
- Det var på den tid då de benlösa sprang och de fingerlösa spelte på piano så det klang ...

De kan sin Ekelöf, tänker jag. Och vet förstås att ingen av dem hört namnet på den författaren. Ändå tycks det vara "Sent på jorden" för dessa försupna människor. För att nu haffa en av Ekelöfs många titlar.

Jag sitter och blir sömnig. Hör till slut bara röster som korsas utan egentligt sammanhang. I Platons klassiska stycke talades det om att rösterna härrörde från skuggor. Men för mig är rösterna nu knappast skuggor.

Det är bara fem steg in till teverummet. Jag kommer inte att få någon fridfull natt i detta härbärge.

Eeros röst hör jag allt mera sällan. Ibland slinker dock hans stämman igenom med en fras på finska. Han somnar nog strax.

Själv lägger jag mig fullt påklädd på min slaf. Det kan börja brinna när som helst. Jag törs inte krypa ned. Jag drar överkastet på benen.

- Är du tuff nu? hör jag Eero grymta.

- Ni är bara så stora i käften, säger kärigen. Tänk att få dansa med Andersson, sjunger hon stunden därpå.

- Tänk att få knulla med en sån ... tar Eero fatt i sången. Så är det tyst en stund.

- Jag går nog in och lägger mig, påstår Eero. Men tydligen är han för full för att kunna resa sig.

- Vi hitta inga rena glas, så vi tog fram koppar, säger kärigen.
- Vill du knulla? spørjer Eero.
- Vet du vem du pratar med? snäser kärigen. Tror du jag vill ligga med dig?

Så drar någon en stol över golvet och någon annan tömmer en askkopp genom ventilationsrutan.

Det är tur det är rått och fuktigt utanför. Om det varit längre fram på året hade det torra gräset på baksidan kunnat ta eld och antända ytterpanelen.

- Jag är lapp och jag har mina renar, sjunger Eero med fyllebas. Klockan har hunnit bli ett på natten. Ännu har jag ine sovit en blund. Men det är tyst därute.

Förmodligen slumrar jag till en stund. Men vid tresnåret brakar det lös igen. Åter sitter fyllkajorna och falkar kring de tomma buteljerna.

Klockan fem går paret ned till taxin de beställt. Jag har tagit fram kameran. Det är ljus därute. Jag knäpper bilder just då de passerar mitt fönster. De ser mig inte. Men de tultar vingligt vidare och stöder sig mot varandra.

Mannen är lång och grov, bär en kort mustasch. Hon är kanske något äldre med ett ganska trevlig utseende. Hon är späd och faktiskt vacker. Men om nattens tal har röjt hennes själs egenskaper, så är skalet oerhört praktfullt mot det tomrum hon släpar på inom sig.

Jag tänkte meddela elevhemsföreståndaren att så här fick det inte gå till i en barack, som man faktiskt erlade hyra för att bebo. Men jag ångrade mig. Skrivelsen jag formulerade fick hänga kvar i dagboken. Ingenting hade ju brunnit, en störd natt kunde sovas igen, jag hade både tänder och ögonbryn i behåll.

Egentligen tyckte jag oändligt synd om en hygglig man som Eero. Jag hade ju inte gjort ett dyft för att rädda honom och få ut ur baracken de oönskade nattgästerna.

Eero kom inte till verkstaden den dagen. Han försvann ned på stan men kom tillbaka till baracken med en kamrat från Göteborg. De förde ett oherrans liv på kvällen. Men två åstadkommer mindre buller än fyra.

Jag sov ganska gott den natten. Men min tilltro till arbetarnas bildningstörst hade fått sig ännu en kängspark över smalbenen. Med ökad fritid och ekonomi steg inte törsten efter kunskap. Det var när människan var som mest klämd och stängd hon hungrade efter bildning. Alla klarade inte av friheten. Om ens jag?

Vissa lärare vid snickaravdelningen uttryckte sig mer än en gång sarkastiskt över elevernas ersättningar. I synnerhet gällde det två av de äldre lärarna, som sysslat med omskolningsverksamhet mycket länge. Den ena av dem hade jublat den dag i september då socialdemokraterna besegrats.

Läraren hade svårt för sig. Han var helt enkelt på fel arbete. Någon borde ha sagt till honom:

- Du borde skola om dig!

Det var tragiskt när en handledare gick och spred misstämning på verkstaden.

Men det var läraren för renoverarna, som satte upp den lilla dikten på ett strategiskt ställe, tillgängligt för alla.

”En faders undran”, hette dikten. Och den fanns att köpa på mindre nogräknade varuhus.

Texten löd:

”Vi som föddes med barnmorskehjälp
utan moderskapspenning och barnbidrag
och aldrig blött socialkommunala blöjor
men som fick lära att snyta oss
vara hövliga och veta hut.

Vi som med lappade byxbakar och
spikslagna sveciakängor i skrabbiga skolhus
skrev på egna griffeltavlor och läste ärvda läxböcker
(var rädd om läxböckerna)
utan fria skolfrukostar - skolskjuts - tandvård -

rökruta - sexualundervisning
och absolut utan mindervärdeskomplex
och aldrig hade en aning om kuratorer
beteenderubbning - missanpassning - konsulenter - kontrollanter
och andra socialakrobater.
Hur fasen klarade vi oss?"

Smälningen uppskattade högljutt denna text. Han kunde skriva under på alltsammans. Och lättast var förstås att ställa sig och hålla med. Tog man texten under en rättvis betraktelse, så var svaret bara ett: dessa hade aldrig klarat sig.

Texten var en bubbla, uppbyggd med väggar av såpa. Man kunde få bubblorna att ta en annan riktning eller svälla ytterligare. Men de var i grunden uppbyggda av såpa. Blåste man för hårt på dem, så brast de. Det var lätta bubblor, lättflyktiga bubblor. Oftast blåste de ut från någon högerkäft, som påstod ha klarat sig. Ändå kunde man av texten utläsa resultatet. Man hade inte lyft sig en tum, inte lärt sig någonting. Den som så trodde på sin egen förmåga var oftast en osolidarisk anpassling, en kaxe, som trampade ned andra för att själv, och blott för egen del, ta sig framåt och förbi.

Jag tänkte på min egen farsa, som inte hunnit få något av det jag fått under min uppväxt. Jag tänkte på hur han fått klara sig. Men hade han klarat sig? Nej, farsan hade inte klarat sig. Fast han inte var skyldig någon ett enda rött öre och aldrig kommit undan med en enda krona i skatt.

Kulturellt sett hade han inte klarat sig. Han fick bara arbeta men aldrig ta del av det höga liv, som ett riktigt engagerat kulturliv kan ge. Så var det. Farsan fick tidigt komplex och det var något som alla självkritiska jobbare fick när de kom till den stora insikten att

de var lurade och förda bakom ljuset.

Att några tjänade på deras okunskap och undfallenhet, visste de. Men de kom ändå inte att ändra på förhållandena. De kunde inte starta om. De hade försörjningsplikt. Och de lyckades nu blott tillfredsställa blott de primära materiella: behoven. Aldrig - eller sällan - de andliga och kulturella.

Farsan hade inte klarat sig. Trots att han aldrig erhållit en krona i samhällelig omsorg. Men klarade sig gjorde han inte. Därför att de som härskade inte ville ge ifrån sig och dela med sig av utbildning och kunskap. Farsan kunde sitt arbete. Men människan levde inte allena av bröd. Farsan var hänförd över Fröding. Men själv kunde han inte formulera den enklaste inlägga till en myndighet.

Dikten som renoveringsläraren hängt på lärarnas dörr var bara ett tarvligt försök att slå mot en socialdemokrati, som lyft arbetarklassen upp ur gruset och talat om allas rätt och likhet.

Moderskapsspenning och barnbidrag utgjorde två viktiga sociala reformer, som kom sent in på 1900-talet. Utan dem skulle i det närvarande samhället allt färre ha vågat skaffa sig barn. Och de som ändå gjorde det, skulle få uppleva fattigdomen in på bara kroppen. Barnbidraget hade underlättat försörjningen oerhört för de mest utsatta barnfamiljerna.

Det fanns också gränser för detta att veta hut. Jag mindes grov-arbetare Öhrn, som arbetat in med farsan och mig under mina år som byggnadssnickare, och hans berättelse om disciplinen på Ulfshytte bruk. Oavsett om det fanns någon på herrgårdstunet eller inte, så tog han och hans skolkamrater av sig mössan och hälsade nedåt allén. Flickorna i sin tur neg. Så var det att tidigt lära sig veta hut!

Jag kände ett besinningslöst hat när jag såg folket kräla för herrarna. Men vissa av lärarna på AMU-centret anammade detta. Att

krusa var tydligen ett rättesnöre för dem.

Lyd och håll käften! var deras evangelium.

De spikslagna sveciakängorna kunde jag på min farsas berättelser ha uppehållt mig länge vid, om jag offentligt skulle tvingats hålla ett försvarstal. Dåliga skor och ärvda skor var minsann ingen sinekur. Min mor hade krokiga liktornstår långt upp i åren.

Ortopeder och historiker kunde också lägga ut texten när det gällde dåliga skodons inverkan på folkhälsan.

För att nu inte tala om tandvården, som också dikten ifrågasatte.

Jag är nog gammal för att minnas min mormors och mina mostrars och min mors usla tandgaddar. Jag upplevde i min tidiga barndom hur de gamla satt och bröt brödet, för att få det lent mot gommen i de tandlösa käftarna. Och visst förekom löständer. Men sällan satt de bra och att tugga med var de inte alltid lämpade för.

Slå inte mot tandvården. Sällan är något så viktigt som god tandhygien och en tandgård i prima skick. Ett gap med svarta, snedställda tänder var inget att gapa över.

Och hade läraren på renoveringen läst något av Elsie Ottesen-Jensen eller Inga-Lena Larsson hade åtminstone raden om sexualkunskap strukits. Inga-Lena Larssons roman Videung var verkligen ingen god reklam för den sexualundervisning som bedrivits i vårt fosterland.

Svaret från min sida på denna dikt var helt enkelt: dessa människor klarade sig inte.

De blev undertryckta, de blev identitetslösa, de blev fångar i ett system av en hierarkisk likriktning, som bara de fräcka och förslagna kunde spränga sig igenom. Det fanns också ett andens liv, som krävde en annan sorts underkastelse och gemenskap.

Bristen på bildning, medkänsla och utbildning, hade fått dessa

lärare att oreflekterat anta diktens budskap. Och budskapet gällde också lärarna själva. De hade helt enkelt inte klarat sig. De var missanpassade, ögonlösa och oreflekterade.

Också jag gjorde ständigt detta misstag. Jag dömde utan att sätta mig in i mina medmänniskors speciella öde och kamp för invärtes rening!

En förmiddag hängde den moderate läraren med mustasch upp en insändare på dörren till lärarrummet. Den påstods vara skriven av någon annan AMU-lärare i landet.

I insändaren påstods att eleverna tjänade mera än lärarna. Naturligtvis kunde ett sådant påstående inte få stå oemotsagt. I synnerhet som lärarna inte ville omtala sina egna löner.

Jag var dessvärre den ende som vågade bemöta påståendet. För insändaren satt där mest för att markera lärarens egna åsikter om eleverna: vi var en värdelös fänad!

Således skrev jag ett kort inlägg och placerade min skrivelse precis som läraren gjort - men på den dörr som ledde in till vårt teori- rum.

Så här löd min skrivelse:

”Lägre betalning
trots längre
arbetstid!”

Förhållandet var ju detta, att trots en dags mera arbete i veckan, så hade läraren en vida högre ersättning än oss.

Jag hade alltid hävdat, att lönen skulle vara densamma oavsett arbetets art.

- Alla finns till bara för statistiken i kyrkogårdsboken, brukade jag påstå i de svartaste stunderna.

Jag såg livet bara som en vandring fram till en gravkant och en förruttnelse.

Effekten på min skrivelse uteblev inte. Min tanke hade från början bara varit den, att kunde den ena arbetstagaren sätta upp en kommentar på sin dörr, så kunde väl också den andra arbetstagaren, inom samma verkstad, göra det.

Men den moderate läraren blev fly förbannad.

- Det trodde jag inte om dig, sa han.

Så påstod han, att jag skulle ha frågat om lov först, innan jag satte upp skrivelsen.

Jag hade förstås inte frågat om lov. Och jag kunde inte erinra mig att läraren frågat om lov när han tejpats fast sin provokativa skrivelse.

Förstås hade jag sett det hela som ett skämt och ingenting annat. Samtidigt ville jag testa var gränserna låg i demokratiskt hänse- ende här på verkstaden.

Men visst kände jag till att lärarna vid AMU-centret arbetade i samma rytm som lärarna vid gymnasieskolorna. De hade tid avsatt för förberedelser av lektionerna.

Det var dock sällsynt att lärare i arbetspraktiska ämnen hade så- dana förberedelser. Åtminstone tycktes det aldrig gälla lärarna vid det AMU-center jag själv var elev vid.

Eljest var det meningen att lärarna skulle rätta elevernas skriv- ningar på denna femte dag i arbetsveckan. Sällan förekom detta. Det var bara en lärare som bodde i baracken som påstod att han brukade rätta skrivningarna denna ”femte” dag. Mest gjorde han det för att han tyckte det var trist att gå arbetslös och hade för långt till hemorten. I stället för hemresa blev det rättningar.

De skrivningar jag hade lämnat in i t ex yrkesekonomi kom ald- rig rättade i retur. Jag hade frågat efter dem - men läraren hade påstått att det inte funnits några mallar att följa för att kunna ut-

föra en rättning.

Därför förblev också skrivningarna orättade.

När jag den 2 september lämnade AMU-centret, så hade jag ännu inte fått någon rättning på skrivningen jag lämnat in.

Det var den 9 juni som jag satte upp den privata skrivelsen för att bemöta lärarens provokativa insändare.

Läraren ansåg att jag brast i fråga om källkritik. Ändå vägrade lärarna att lämna ut sina löner.

Läraren krävde en ursäkt. Och den formulerade jag sålunda:

- Jag ber så mycket om ursäkt, men jag kräver samtidigt en ursäkt för att du inte tagit reda på fakta om våra utbildningsbidrag.

Den moderate läraren blev vitstrimmig av raseri. Han tog mycket illa vid sig.

Samma dag hotade han att rensa upp på avdelningen. Läraren plockade ned skrivelsen jag tejpats fast på dörren till elevernas teori-rum. Han visade upp den för de andra lärarna.

Efter några dagar tog jag reda på skrivelsen, där den låg slängd i papperskorgen, läraren hade med rött strukit under flera för honom tydliga ömma punkter. Han hade också satt ett kryss där det hette att AMU-eleven arbetade en dag längre. I marginalen hade han skrivit: ”arbetar vem?”

Alltså ytterligare en provokation mot eleverna: dessa arbetade inte!

Konfrontationer av det här slaget var ytterst ovanliga. Det hände dock att elever rök ihop med lärarna; och just den moderate läraren fick genom sitt otrivsamma sätt utstå både mot- och svinhugg.

Småland hade klart visat sin ovilja mot läraren genom att helt frankt gå fram till kapsågen och såga kortbitar av ett arbetsstycke.

Den duktige, lite svårmodige, långlöparen, som tidigare varit

inom ett helt annat arbetsfält, sa honom rakt i ansiktet: jävla polis!

Mest mothugg fick han ändå av en av lärarna på finsnickeriet. Där fanns en tydlig rivalitet. Men båda fruktade en person på skolan: rektorn!

- Han har väl rätt att få hävda en åsikt, kommenterade en av de äldre renoverarna, då en tvist uppstått mellan den moderate läraren och Syndikalisten.

- Det är så jävla mycket åsikter ni har, sa den moderate läraren och snodde om på klacken.

EA-dagarna, en förkortning på ”enskild angelägenhet”, tog jag ut den 2-4 maj.

Då städade vi ur det sista i huset. Sen länge var möblerna utplacerade i alla möjliga bodar hos mina svärföräldrar.

”Vita Huset äntligen färdigstädet”, noterade min hustru i kalendern.

Den 4 maj ringde min mor och meddelade att en avlägsen släkting ringt och erbjudit oss köpa en fastighet.

Söndagen den 8 maj, mitt i den svåra vårfloden då flera tillfartssvägar i Bergslagen var översvämmade, for vi upp till Dalarna.

Den 9 maj, på min hustrus födelsedag, sammanträffade vi med advokaten som förestod affären. Priset hade vi redan före avfärden träffat överenskommelse om per telefon.

250 000 kronor.

I handpenning hade vi med oss 25 000 kronor. Min hustru hade stoppat pengarna i en strumpa, som jag bar innanför skjortan.

Onsdagen den 11 maj reste jag tillbaka till baracken och snickarutbildningen. Länssparbanken kunde inte bevilja oss något lån. Trots att jag redan tidigare hade ett lån där som jag skött utan klander. Vi reste ifrån Dalarna något dystra till sinnes. Nu hade vi ordnat bostad. Och så kanske alltsammans skulle stupa på ett uteblivet lån.

Fredagen den 27 maj var vi tillbaka i Dalarna. Klockan tio på morgonen skrev vi på köpehandlingarna. Handelsbanken ställde upp med lånesumman; och vi lämnade över ytterligare 25 000 kronor.

Den 1 juni skulle vi tillträda huset. Men vi lyckades flytta fram tillträdesdagen till den 1 augusti.

För oss innebar flytten av tillträdesdag att vi kunde få ytterligare ränta på de pengar vi erhållit för den fastighet vi försålt. Och vi skulle slippa ifrån den höga räntan på den nya fastigheten ytterligare några månader. Vi hade ändå inte tänkt flytta in förrän på höstsidan. Ränteintäkterna skulle bli ca 2 000 kronor.

Helt plötsligt hade vi en ny bostad!

Och märkligt nog hade vi en ny bostad samma månad som vi lämnade den gamla. Bara 14 dagar av vårt äktenskap hade vi varit bostadslösa och hyresgäster. Det kändes lite komiskt; all oro vek.

Den ekonomiska situationen såg dock inte alltför ljus ut. Vi hade räknat med alla möjligheter. Endast en svårare olycka skulle dock kunna slå kalkylerna helt i spillror.

Den 1 augusti gjordes köpet klart, min hustru levererade ytterligare 100 000 kronor till Handelsbanken.

Villkoren hade kunnat vara bättre. Men jag var ju lovad arbete!

Skulden på den tidigare kåken i Tiveden hade uppgått till 40 000 kronor, redan den summan kändes betungande. Nu hade vi tre gånger så hög skuld.

Ingen av oss hade ju något arbete när vi flyttade från Tiveden. Och minst 2 000 kronor måste vi ut med varje månad bara för fastigheten.

Frågetecknen hopade sig. Ännu hade jag några månaders utbildningsbidrag. Om jag inte fick arbete skulle jag fortsätta stämpla. Om jag fick arbete kunde jag planera ekonomin bättre. Den totala tystnaden från dörrfabiken kändes oroväckande.

Först hade jag levt i en tid när jag hade hur lätt som helst att få arbete. Plötsligt ville ingen anställa mig.

Fabrikens företrädare hade skylt på konjunkturerna och att ingen längre sa upp sig och pensionsavgångarna nu var få. Den sena våren hade hindrat leveranserna. Valutakrisen spädde på.

Jag var överflödig. Det hade jag känt länge. Jag behövdes inte. Jag var icke önskvärd.

Ändå var hoppet det sista som flydde mitt bröst.

Den 4 juli blev ändå den lilla låga som brann i mitt bröst slutligen kvävd. Ett sågverk i Insjön tackade nej till min anställning, trots att de varit positiva veckan innan när jag talat med chefen i telefon.

- Jasså, du har utbildning, då ska du in på snickeriet, du kunde kanske sköta listhyveln!

Men när jag lite senare ringde upp, sa chefen:

- Tyvärr, konjunkturerna är för tillfället sådana att vi inte vågar nyanställa!

Jag åkte upp till det andra sågverket samma dag som jag fått negativa besked från det större sågverket på orten.

- Det var mycket det här, sa sågverksfaktorn, när han bläddrade igenom betygsbunten.

Han lovade höra av sig. För tillfället var dock arbetsstyrkan fulltalig.

Sågen i Insjön annonserade flera gånger under hösten efter folk. Men faktorn, som lovat höra av sig, hörde faktiskt aldrig av sig.

Senare ryktades det att han flyttat utomlands med en i kvinna.

Inte det sketnaste lilla jobb dög jag till längre.

Under de två år som gått hade jag sökt mer än 200 arbeten. I bästa fall kom betygen i retur med tack för visat intresse.

Men i minst 20 fall hände det att jag aldrig mer hörde något från företagen som annonserat efter arbetskraft. Det var inte sextiotalet

längre.

Detta var arbetsgivarnas årtionde. De behövde inte krusa någon sketen AMU-utbildad verkstadssnickare. Åtminstone krusade ingen längre mig!

I mina öron ringde ständigt några rader av den fintandssvenske lyrikern Gösta Ågren:

”Oroa dig inte.

Det ordnar sig
aldrig!”

Länsarbetsnämnden betalade ut ersättning för resekostnad och traktement vid det tillfälle jag besökt sågverket i Insjön.

Summan jag erhöll kändes svindlande. Så mycket fick man inte för en novell i en fackförbundstidning den tiden. Jag tordes inte nämna summan för någon.

Farsan och dennes bröder hade under 1930-talet cyklat till Uppsala och Stockholm i hopp om att finna byggnadsarbete.

Ibland lyckades de få arbete - men ofta fick de cykla samma sträcka tillbaka med oförrättat ärende.

Reste de kollektivt fick de betala resan själva.

Jag nämnde aldrig för farsan vilka regler som gällde idag. Ändå var jag lika arbetslös när jag återvände till AMU-centret som när jag reste.

Men vi hann göra lite privat nytta på tomten. Min hustru klippte häcken och jag gick några timmar bakom gräsklipparen och ansade den tuviga mattan. Här hade tydligen ingen gräsklippare gått fram på flera somrar.

Dystert såg det ut. Bara några månader återstod av utbildningen. Tydligen hade jag helt i onödan utbildat mig till något, som marknaden hade dålig nytta av.

Eller också var det min fysiologi och mitt sätt som stötte på patrull.

Långt ifrån allt var guld och gröna skogar.

Om jag erhållit ett arbete kunde Länsarbetsnämnden också betalat flytten för oss.

Nu fick vi bekosta den själva.

Starthjälpen uteblev naturligtvis också.

Och nu slog vi oss ned i en ort som tydligen inte ville ha mig som arbetare.

Söndagen den 7 augusti tog jag tåget tillbaka till utbildningsorten. Det var en dag med tryckande värme. Jag hade inte mycket packning med mig. I stort sett bara skrivmaskinen. Den kunde jag inte undvara. Så gott som varje dag skrev jag någon stump på den.

Efter en svettig resa kom jag på eftermiddagen fram till stan. Jag sparade in taxipengarna. Det var drygt två kilometer ut till baracken. Jag bar maskinen. Armarna längdes. Jag fick stanna och byta hand.

Baracken stod där i solen och lyste, öde och tom. Rummet lukade unket -

Eero slutade en fredag.

Han stack utan att bjuda på kaffe. Eljest var det en regel. Självt hade jag kostat på bröd och kaffe för halvannat hundra.

Men Eero bara stack. Han som en del andra.

Kanske han hade svårt att säga adjö. Man kunde inte döma någon. Eero hade varit en fin kamrat - men på fyllan var han otrevlig.

Han hade just avslutat en period och kommit i gängor igen. Kanske saknade han kontanter till fika. Förskotterat slutbidraget hade han tvingats göra.

Sista veckorna på utbildningen hasade jag mig fram som en snigel över en skogsplanta. Jag låg kvar i baracken de flesta helgerna. Jag läste och skrev. En helg reste jag upp till byn och svärföräldrarna och la om ett tegeltak. Svärfar hade nyss opererats för en tumör på tarmen. Han var medtagen efter ingreppet.

Lördagen den 20 augusti demonstrerade jag för Tjeckoslovakiens folk. Vi var en liten trupp som tågade genom stans gator. Jag var också ned i vänsterbokhandelns källare och köpte en bok om Finlands röda garden av Carsten Palmaer.

Framme vid torget träffade jag en snickare som börjat samtidigt med mig och som varit på byggsidan. Han var ute på ett storbygge och trivdes ganska bra. Han hade hustru och en liten son med sig.

Jag tänkte fika ute på stan innan jag for hem - men i stället gav jag en tia till kampfonden.

Under demonstrationen mötte jag en som varit på samma golv som jag under utbildningen. Han var etiopier och gift med en svensk sjuksköterska.

På fritiden sysslade han med karate.

Snickarutbildningen hade han slutat för att i stället lära sig ett värdeyrke. Under kursen hade han varit ordentligt påpassad. I synnerhet den mustaschprydda läraren ansatte de färgade invandrareleverna hårt.

Etiopiern Ali tyckte jag mycket bra om. Han hade ett mjuk sätt, lätt till skratt, alltid hjälpsam. Med den moderate läraren kom han ständigt ihop sig.

Den irakiske eleven retade ofta Ali:

- Ali, du blir ingen snickare!

De munhöggs och trivdes bra ihop.

Baracken var ödslig och tom. Dansken var tydligen borta igen. På tork eller sjukhus, ingen visste.

Sista helgen kamperade jag ihop med en finne, som gick kursen för industrielektriker.

Han var 40 och skild. Han delade frikostigt med sig av sina livserfarenheter.

Han sörjde uppriktigt sitt havererade äktenskap.

- Men när kärningen hittat en ny gubbe, vad gör man då? Han var lessen. Det stänkte plötsligt en tår ned på matbordet.

- När jag var gift, knulla jag varenda natt, påstod han. Perkele!

Att han tog till det grövsta var liksom bara ett svepskäl. Han blandade ihop känslor och bitterhet. Till sist grät han.

Jag lät honom gråta ut. Jag visste att gråt hjälpte. Åtminstone för stunden.

En gång hade han träffat en annan kvinna och när de skulle gå och lägga sig stod kvinnans barn i dörren och grät.

- Jag gick därifrån, sa Perti, jag kände att så här har mina barn det med min kärning och deras styvfarsa. Det är för jävligt att ungar

som är oskyldiga ska ha det så jävligt.

Så han ringde upp kvinnan och de kom överens om att bara vara vänner framgent.

- Men fan, vänner, man är ju skapt som en karl!

Sista momentet i kursplanen behandlade tillverkningen av ett förvaringsskåp. Då arbetade jag ibland tillsammans med en av de vetigaste killarna på hela kursen.

Han hette Ingmar Jansson och hade tidigare skottat strö i en torvmosse. Han var inte direkt arbetslös när han började skolan - men han drömde om ett mera handfast arbete.

Slöjdläraryrket hägrade.

Dit verkade dock vägen i längsta laget. Att han skulle kunnat bli en prima lärare rådde inget tvivel om. Han hade en pedagogisk förmåga, bra handlag med verktygen, var prydlig att se på.

Det kom också framgent att gå bra för Ingmar Jansson. Han avancerade inom snickeribranschen, blev verkmästare och småningom rektor.

Ett par dagar före kursslutet blev jag hembjuden till den ångermanländska handledaren. Han var en ljusgestalt på golvet sen den halvvarmländske läraren överflyttats till annan utbildning. Till skillnad från de andra lärarna läste han också skönlitterära böcker.

Han hade en trevlig hustru med tyskt påbrå. Hon var sjuksköterska men hade inte lyckats få något arbete. Familjen hade flyttat omkring åtskilligt i landet. Hon verkade ensam, utanför. Jag kände med henne. Jag var egentligen lika utanför.

Det var klart och vackert väder den fredag jag lämnade skolan. Boråsarn och jag hade varit in på ett bageri och köpt ett par gräddiga tårtor. Jag höll ett litet tal där jag sa en del som kom inifrån - men jag utelämnade också annat som plågat mig under året på AMU-centret.

- Det var bra du sa det där, att det är meningen att man ska komma ut och få ett jobb efter kursen. De flesta tycks ju gå här bara för bidraget. Åtminstone verkar det så, sa en av lärarna.

Det var då jag skulle velat säga:

- Också jag gick nog här mest för bidraget!

Men jag knep käft. Det kändes nog eländigt att efter ett helt års utbildning komma ut från skolan utan att ha erhållit något arbete.

Det verkade som om jag aldrig skulle få något arbete inom den här sektorn. Jag hade lika gärna kunnat gå hemma i skogsbyn och stämplat och skrivit ytterligare något kapitel på min påbörjade bok.

En kurskamrat skjutsade mig till stans busshållplats. Där stod jag med skrivmaskinen, resväskan och en putande plastkasse.

En epok var tillända. En erfarenhet rikare var jag. Mycket slutade. Något vemod närde jag inte. Stan hade jag sällan tagit mig in till. Baracken var det sista härbärge folk valde i fredstid. Utbildningen kunde man kanske småningom ha en del nytta av.

Men just den fredagen den 2 september kände jag mig som en av jordens onyttigaste inbyggare. Jag var överflödig.

Jag hade låtit arbetsförmedlaren ett drygt år tidigare leda mig i en fälla.

Jag försökte med huvudräkning komma fram till hur många återstående stämplingsdagar jag ägde rätt till.

Efter det återstod så bara en förtidspensionering. För mig fanns ingen möjlighet längre, i arbetslivet.

Märkligt nog tittade både Hannu och Nilsson, Dryparn, in samma dag som jag slutade kursen.

Hannu hade slutat kursen tidigt på våren och gått direkt på arbete 17 kilometer norr om centret. Där fanns ett snickeri med specialenheter.

Hannu var sjuklig. Eksemer, allergier, allehanda krämpor fäste vid honom. Ändå var han kroppsligt i god kondition, spelade aktivt inom olika lagsporter på korpnivå.

Första tiden efter kursslutet brukade han ganska tätt besöka oss på verkstaden. Han gick på behandlingar på sjukstugan en kvarts gångväg från skolan.

Den här gången frågade jag honom hur han trivdes på snickeriet.

- Var?

- Där du jobbat sen du slutade hos oss!

- Gosse, det var månader sen jag slutade på det kneget. Jag var där den tid, som vi kom överens om. Jag fick ju stå vid samma dammiga putsmaskin dagarna i ända.

Jag frågade inte mer.

Hannu stod alltså åter i kön av arbetssökande. Jag kände starkt för hans öde. Han var en hjälpsam kamrat. Hade aldrig något skit för sig. Jag kände som en kramp inom mig: mitt öde skulle bli som Hannus. Ingenstans skulle jag riktigt platsa i arbetslivet.

- Solklart, summerade Russinet, de ville inte ha honom. Hade firman varit angelägen skulle han förstås fått alternerna på flera-avdelningar, det där är ju ett stort företag. Nu tröttade man i stället ut honom genom att låta honom stå vid samma bandputs.

Jag kommenterade inte Russinets åsikt. Men jag bevarade hans funderingar i mitt hjärta.

Dryparn Nilsson däremot hade inte ens kommit så långt som till en provanställning. Han gick hemma och stämplade, tittade inte ens i platslistorna som förmedlingen sände honom.

- Förresten var det ju bortkastat att gå den här kursen ett helt år. Läkaren har förbjudit mig att ta tunga jobb. Själv hade jag tänkt komma in på finsnickeriet - men där var det stopp. Det är för jävligt att de tar in folk och sen inte låter dem fortsätta på den kurs de anmält sig för, va?

Killen som sen blev verkare och rektor på en privat snickarskola inom kontorsbranschen, rynkade sin näsa under de hornbågade brillorna:

- Dryparn kommer alltid att klara sig, med det utseendet och den framfusigheten. Någon nationalekonomisk insats kommer han dock inte att göra

- Man bygger inte samhällen på sådana, travesterade jag Stig Sjödin ur samlingen Sotfragment. Dryparn var ingen Kolskjutare.

Dryparn verkade inte särskilt andfådd över sin situation som arbetslös:

- Jag tar inget arbete förrän förmedlingen lägger ett lämpligt i mina händer, till dess stämplar jag. Sen får det väl bli en ny kurs. Den dagen den sorgen.

Sen plockade han med sig ännu en hög pall ur förrådet, satte sig i bilen och försvann med en rivstart så att gruset sprutade kring verkstadens plåtport.

Hannus kommentar var mer samhällstillvänd:

- Jobb, nog finns det jobb. Men skitjobb. Skitjobb har jag haft tillräckligt av på Volvo. Hade jag sluppit skitjobben så hade jag

sluppit eksemet. Jävla Gyllenhammar!

Hur det gick för dem vet jag inte. Till sist kanske de hittade en lämplig arbetsplats där de kände sig hemma. Sista gången jag såg dem presenterade de bara varsina versioner av bitterhet och utanförskap.

Listan på elever jag kamperat ihop med under året på AMU-centret kunde göras lång. Ansikten försvann, intryck sopades i glömskans sopsäck; nyare och starkare trängde sig på.

Mest var det udda beteenden som stannade. Särplingar fastnade lätt i mitt minne. Det normala och salongsfäiga flydde sin kos.

En resumé kunde lätt få ett fyrkantigt överslag, bli som bisarra äventyrsberättelser.

Ofta tänkte jag på vilka anledningar det var som förde folk till AMU-kurserna. Ingen hade i detalj samma anledning och behov.

Eleverna med sociala problem var i stark minoritet. Få drogs med defekter eller arbetsskador.

Ändå drog fåtalet till sig blickarna. Det ”normala” glömdes, som skulle det normala icke ha existerat.

Vad skiljde de här arbetarna från dem, som var satta i produktionen? Skulle man kunna åtskilja dem?

Måhända?

Slutsatserna kunde bli förhastade.

Det fanns ändå elever, som gick här för att lära sig ett yrke. Kanske var särplingarna så få att de inte kunde uppmätas i statistiska tal?

Riksgenomsnittet av svenska arbetare i arbetsför ålder och dessa som studerade här vid centret, skiljde de sig i uttryck, i verbal, i konstnärlig förmåga etc?

Jag hade inte någon tillgänglig statistik. Jag registrerade det mest iögonfallande. Dansken var en extremer. Slaktarn var också en särpling, liksom Drypam.

Sen fick man se tidsfenomenet. Konjunkturerna hade drastiskt ändrat sig.

När jag lämnade skolan stod 22 elever i kö för att komma in!

Året innan hade första tiden bara någon enstaka droppat in. Rätt nu rasade bara folk in till utbildningen. Det hade varit som att öppna en dammlucka.

Killen som kom för att bara begära permission och få ut förskott var en särpling. Hyveln likaså. Etiopiern hade slutat för att läraren varit ifrågasättande och rent av taskig. Kanske också för att han insett att han kommit till fel utbildning.

Gun från Tibro hade slutat för att hon höll på att hålla limpan över läraren med den lilla mustaschen.

Hon vågade gå så långt att hon besökte både kuratorn och utbildningsmannen och anförde sina problem.

- Det är ju visset att en sån där ska få så mycket makt, fick hon till svar.

Kuratorn hade kommenterat det hela med orden:

- Ja, vi vet om det. Du är inte den första som klagat men vi har enormt svårt att få rätsida på problem av det här slaget.

Lärarna höll ihop som ler och långhalm mot eleverna, fast de så var oense ibland. Eleverna stack ju förr eller senare ifrån skolan. Ju förr de gjorde det, tycktes vara det bästa.

Under min tid på avdelningen inträffade det bara vid ett tillfälle att arbetsförmedlaren kom in på verkstaden och lyssnade om någon kunde ta ett knog ett par mil norr om utbildningsorten. Företaget hade kommit i akut kris.

Ingen anmälde sitt intresse. Inte ens de tre som bara hade några veckor kvar av utbildningen.

- Så bra som vi har det här, får vi det aldrig mer, sa Slaktarn lakoniskt.

Läraren försökte få mig att hoppa på knoget men jag hänvisade till det muntliga löftet från dörrfabriken. Att jag inte hört något av dem låtsades jag inte om.

- Ja jävlar om de bjöd mig pension, så skulle jag inte tveka en sekund, fy fan för att ut i arbetslivet med den här ryggen, sa Russinet som fyllt 50 men såg ut som vore han pensionär sen ett årtionde tillbaka. Hans spritproblem mildrade tillfälligt ryggvärken. Men grundproblemet ruckade spriten inte på.

En verklig särpling var Gitarristen. Han var en av de största egoister jag någonsin mött. Spela gitarr var det minsta han kunde. Men full volym satte han på förstärkarna. Väggar vibrerade i baracken. Eeros westernböcker damp i golvet och låg utspridda som en kortlek på korkmattan.

Gitarristens tid på centret blev kort. Första helgen misshandlades han på en festplats i stans utkant. Den favören utnyttjade han till fullo. Taxin beordrade han köra ända upp till förstukvisten på baracken.

Krämporna han ådragit sig vid misshandeln visade sig vara av ringa art. För Gitarristen sprang som en sprinter för att komma förbi alla i matkön, samma dag som han haltande tagit sig ur taxin.

Efter ett par veckor blev vi honom kvitt. Ingen saknade honom.

Några veckor bojkottade vi restaurangen. Det var skotten på snickaravdelningen som fick igång kampanjen. Samtliga elever bojkottade restaurangen. Industrielektrikerna var enda undantaget. Deras lärare motsatte sig bojkotten. Då industrielektrikerna var de enda eleverna, bland de praktiska yrkesutbildningarna, som fick betyg, så verkade det som om alla elektrikererna av den anledningen försökte hålla sig väl med läraren.

De här veckorna fick matsalen besök av högst tio elever.

Matbojkotten myglades bort. Länsarbetsnämnden fördröjde utredningen, eleverna splittrades. Rektorn motsatte sig bojkotten, det liksom det mesta annat. Restaurangägaren framhöll att eleverna skulle ersätta honom det åsamkade inkomstbortfallet.

Bojkotten resulterade dock i att maten blev bättre. Portionerna ökades på. Ett halvår senare höjdes ändå matpriset. Ledaren för matbojkotten hade då sen länge slutat äta restaurangmat. Han fyllde på dosan hemma. Eftersom han hade det sämsta utbildningsbidraget kostade en lunch honom tio procent av bruttolönen.

Skotten tyckte det var horribelt att han skulle betala tio procent av sin bruttolön för en lunch han inte blev mätt av. Plåtslagaren/elevkårsordföranden från Mullsjö hade ordentliga bataljer med rektorn, som försökte manövrera ut honom genom att ironisera över vår kårordförandes dåliga skolkunskaper. Vid ett möte blev Mullsjö så blek att jag trodde han var en nybadad och nyss uppstigen från ett bårhus. Vid det tillfället var han bara återkommen från ett samtal med skolans rektor.

Håglösheten bredde lätt ut sig. Den kollektiva glädjen sattes ständigt på spel. Efter bara några veckor bröts framåtanda och frejdighet ned.

Saknades starka intressen utanför arbetslivet blev förhållandet svårt. Utbildningsbidraget kändes för många som enda anledningen till att fullfölja kurserna. Det personliga initiativet försvann, därmed också lusten till att arbeta.

Det fanns en romantisk bild av att vara verkstadsnickare eller renoverare. En romantisk lokal med fanér, lacker, gamla handverktyg, rejäla möbler att betsa och förstärka, förnya med bräckta ben eller sönderskurna skivor.

Ett studiebesök vid en möbelindustri, där en av de kvinnliga

jobbarna monterade stolsben vid en vibrerade maskin, fick en av eleverna att utbrista:

- Här skulle man inte stå ut många dagar!

Och sen verkarna gått lite från maskinen, sa kvinnan också, så viskande som det gick för allt maskinbrus:

- Jag skakar i flera timmar sen jag kommit hem. Jag kan inte hålla i ett mjölkglas utan att skvimpa.

Syndikalisten kom ifrån skolan och fick ett vikariat som slöjdlärare. Om den kollektiva samhörigheten och glädjen talade han allt mindre.

- Man måste tänka på sin egen framtid i första hand. Det är jävligt cyniskt men alla gör ju det

Tidningsjobbet kändes fjärran för mig. Snabbt hade jag invagats i tidsbundenheten, arbetstakten, matrasterna, trängseln kring maskinerna. Jag hade känt mig samhörig med arbetskamraterna. Och samtidigt känt mig oändligt fjärran dem.

Jag kände mig ensam i min klass. Mer nu än någonsin.

Ja-sägarna, jamarna, egoisterna och slickarna, kämparna för krombilen och färgteven fanns här - men de talade med kluven läpp. Kollektivet betydde något, men mer betydde den egna välfärden.

Bengtsfors hade en kommentar till allt dumt som skedde och sades på det här centret:

- Det är bättre på andra ställen!

Måndagen den 5 september stegade jag in på min hemstads arbetsförmedling.

Jag kände en instinktiv olustkänsla. De magra åren radade sig i bild på bild på min näthinna. Jag hade inte behövts tidigare heller. Egentligen hade jag aldrig behövts. Ändå var också jag vorden en jordevarelse och inräknad i befolkningsstatistiken.

Kanske var jag den ende, som inte räknade med mig själv?

Men alla dessa då som inte anställde mig? Alla som tydligen blivit tvehågsna inför min uppsyn? Räknade dessa med mig?

Jag får understödskortet stämplat.

Halvt på skämt, uppfattade nog arbetsförmedlaren det, men från min sida formulerat med djupaste allvar, säger jag:

- Det kanske är lika bra jag anmäler mig till en ny kurs!

- Det tror jag ändå inte, säger denne, och tror att jag driver med honom.

Torsdagen den 8 september börjar jag mitt första arbete. Det är ett tillfälligt påhopp åt en försöksgård med en gigantisk potatisodling. Plötsligt duger jag så till den milda grad, att jag också tingas för att göra skift på helgdagarna.

Jag har blivit skräprensare på en potatisupptagare. Inte ett enda betyg hade jag behövt uppvisa.

Ändå hade jag, efter de två jag erhållit vid AMU-centret, nu 37 papper att uppvisa.

Verkstadssnickare hette jag på det ”sista” papperet.

Det var bara ett aber. Nu när jag skaffat mig titeln så behövdes plötsligt inga verkstadssnickare -

Första tiden på ny ort och som arbetslös ramlade på rasande snabbt.

I tre veckor stod jag och plockade jord, småsten och skräp, som kom upp på matarbandet samtidigt med potatisen.

Förmiddagarna använde jag till att skrapa färg och måla om husfasaden. Den flagniga gula färgen rasade lätt av för den nyvässta skrapan.

Den gula huset blev falurött!

Efter potatisupptagningen, som gav mig några tusenlappar, återupptog jag stämplingen. Jag hade skjutit fram utstämplingsdatum ytterligare tre veckor. Tiden när jag skulle stå på bar backe närmade sig dock med oroande hastighet.

Några dagar var jag åter anställd på brevbärieriet. Men avslutningen kom snabbt. Den gamla världen steg tillbaka in i mig. Krafterna upphörde, magen krånglade, jag miste sömnen.

Jag fick gå ut en morgon och tackade nej till fortsatt arbete. Det kändes kymigt. Jag klarade inte längre för nervernas skull av jobbet.

Dagarna som följde såg jag bara en lösning på min fortsatta existens, om jag nu inte skulle göra det mest radikala och avsluta mitt liv. Min enda utkomstmöjlighet skulle eljest vara en sjukpensionering.

Jag kände mig djupt deprimerad några veckor framåt. Men jag sjukskrev mig inte. Jag var slutkörd, uppgiven. Allting hade plötsligt blivit för mycket. Redan den veckan jag varit ledig och flyttat in i huset hade jag fallit ihop och legat i hög feber några dygn.

En kort tid senare fick jag besvär med bihålorna. Arbetet på

potatisupptagaren hade varit dragigt och stillastående. Trots att jag byltade på mig allt jag kunde rymma innanför rocken, så trängde kylan in.

Jag måste uppsöka en privatläkare av ungersk härkomst. Han intervjuade mig grundligt. Plötsligt säger han:

- Och hur har du det med spriten?

Jag hade inte tagit så mycket som en matsup på flera år. Och full så jag känt det i knäna hade jag inte varit på över fem år. Sprit hade aldrig attraherat mig. Jag har ändå druckit vid fester och dans-tillställningar. Men det var länge sedan.

Jag kände att jag blev svarslös. Mitt liv spelades åter upp inom mig. Såg jag nu också ut som en alkoholist? Kanske? Jag blev lätt röd om näsan i blåsväder!

Min hustru hade fått arbete i min hemstad. Dit pendlade hon tre dagar i veckan. Jag var hemma och skötte sonen. Bara det var mer än ett heltidsarbete. Ingen räknade dock med att en man skulle vara barnpassare. Hemmamän hade aldrig någonsin räknats.

Jag stämplade och for ned till förmedlingen en gång i månaden.

Stämplingsdagarna krympte. Jag räknade ständigt efter hur många dagar jag hade kvar att leva på jorden. Jag var en obehövd, en som saknade uppgift och existensvärde.

Den 1 juli skulle jag vara utstämplad, om inga tillfälliga arbeten råkade dyka upp och förlänga min stämplingstid.

Varje år måste vi lägga undan en stor summa pengar på huset. Enbart min hustrus lön skulle komma att gå åt till ränta och amortering.

Vi måste därför varje månad tulla på vårt lilla sparkapital. När skattsedeln så kom några veckor före jul åkte jag på en restskatt på 1 127 kronor.

Vi hade räknat med att få ett bostadsbidrag på 430 kronor. Därför kändes det som ett slag på kinden när kommunens uträkning visade att vi bara var berättigade till 180 kronor.

Det värkte ständigt inom mig; jag var rastlös. Tidigare hade jag kunnat sitta vid skrivmaskinen någon timme. Nu stod den dag efter dag i en vrå med skyddskåpan överdragen. Det kunde gå tre, fyra dagar utan att jag knappade på maskinen. Och när jag gjorde det var det bara för skriftliga redogörelser i samband med flytten. Byråkratiuppgifter för hemmet.

Radioekot lyssnade jag på varje morgon. Dag efter dag följde samma rapporter. Nya orter, nya industrier. Kriser, nedläggningar, strukturomvandlingar.

Förvisso skulle jag inte behöva känna mig ensam och personligen utsatt. Men jag var ensam.

Ingen kan känna sig så ensam som den som är arbetslös. Där finns ingen kollektiv gemenskap. Arbetslösheten drabbar alltid individuellt.

I kollektivet finns alltid en arbetsglädje. I ett misslyckande finns alltid en individ. Jag kände det där redan som fotbollsspelare. Det var inte laget som förlorade, det var min individuella insats, som gjorde att laget förlorade.

- Du har varit i skogen också? Har du lagt det på hyllan? sporde arbetsförmedlaren med ring i örat.

- Det kan man nog säga, redan 1964 började det bli magert med arbete på den fronten, sa jag. Inte ska jag väl i ett sådant knog nu när allt där sker maskinellt?

- Ja jag menar bara som förslag, urskuldade sig arbetsförmedlaren. Man får ju gripa det halmstrå som finns.

Jag kommenterade inte hans utspel. Jag erinrade mig bara vad arbetsförmedlarna sagt när jag gick sista året på folkhögskolan 1966:

- Skogen ska ni akta er för. Där kommer de verkligt stora, revolutionerande rationaliseringarna att göras de närmaste årtiondena.

Telefonen ringde hos förmedlaren. Han svarade och la ned luren.

- Ja vi kan tyvärr inte göra mera idag. Du får en ny tid ute vid kassan.

Jag knäppte ihop jackan och gick. Ute på stan var julruschen igång.

Jag åkte hem till mina föräldrar.

- Vad sa de på förmedlingen? undrade morsan.

- Ja vad ska de säga, det finns ju inget.

- Du skulle aldrig berättat om kursen, att du gick en sån där Ams-utbildning.

- Kanske det. AMU är ju något skamfilat, tydligen. Men jag har ju ändå gått en kurs. Den kommer man inte förbi.

Jag fick allt mindre att säga till mina föräldrar. Jag tyckte jag tystnade, som skämdes jag. Också för min hustru skämdes jag. Jag var en krake och en obehövd, som skulle satts ut till vargarna redan vid födelsen.

Vecka efter vecka lusläste jag platsjournaler och annonser i dagstidningarna. Men de utlysta tjänsterna rörde mest byrådirektörer, ekonomer och sjuksköterskor.

Aldrig någonsin dök ett arbete upp som skulle passa för mig.

En dag ringde ändå arbetsförmedlaren upp mig. En firma som utförde fastighetsreparationer var beredd att anställa mig. Företaget skulle få 25 kronor i timmen om de ordnade en anställning.

Jag ringde följande dag upp förmannen.

- Hörru du, vi har tänkt på saken, men det blir nog inte så. Du vet, det är många kostnader som tillkommer utöver de 25 kronorna vi får i bidrag för en anställd, vi har inte råd för tillfället serru. Jag är ledsen

- Tack!

Det blev allt svårare för mig att vistas utanför huset. Tursamt

nog gick vi mot vinter och den mesta tiden var mörker. Jag kunde ta kvällspromenader ut på åkern efter den väg som inte var upplyst. Jag kände mig inte bara skygg och utanför, jag var skygg. Jag ville inte synas alls. Jag ville vara en osynlig skugga i byn.

Nu visste jag det säkert. Vid 34 års ålder skulle jag bli pensionär.

- Har du inte fått nåt arbete än?

Det var den halte och humoristiske sockenbibliotekarien som frågade.

- Det är smått om arbete, sa jag.

Visste alla att jag gick hemma utan arbete? Nu kunde jag inte ens besöka biblioteket utan att känna mig kontrollerad. Ändå visste jag att frågarna inte var elaka människor, bara lite nyfikna, undrande.

Jag duger ingenting till längre, det är så det förhåller sig!

Den här hösten sov jag bara några timmar varje natt. Jag gick som i en halvvala. Skötte sonen, skottade snö, högg ved, lagade mat och diskade. Jag ville inte visa mig på byn. Min hustru fick handla de dagar hon inte for till min hemstad och arbetade.

Jag blev kallad till en intervju på Länsbiblioteket. Men fick efter några veckor en lapp där det stod att tjänsten ”tillsatts av annan sökande”.

Sådana papper hade jag erhållit i myckenhet vid det här laget. Jag hade satt in dem i en pärm. Pärmen över min oduglighet kallade jag den.

Oväntat kom det ett brev från AMU-centret och från Jansson, han som sen blev verkmästare och småningom rektor, åt en stor firma i kontorsmöbelbranschen.

Slaktarn hade brunnit inne. De frågade om jag ville vara med på kransen. Jag sände dit en tia, trots att Slaktarn när jag reste ifrån centret den 2 september var skyldig mig 40 spänn.

En natt med stark blåst över berget, där Slaktarn hade sitt lilla hus, hade brand utbrutit. En långtradarchaufför som färdats förbi hade sett ett starkt ljussken, som knappast kunde härröra från ett lysrör. Chauffören försökt komma in i huset. Men eldslagorna slog emot honom.

När brandkåren anlände var allt redan försent.

Elden hade börjat i köket och i den starka vinden hade den spritt sig explosionsartat.

Det hade varit en onsdagsnatt det hände. Slaktarn hade fått förlängning på kursen. Han skulle ha avslutat sin utbildning på freda-

gen. Till den dagen levde inte Slaktarn. Han fick aldrig ut sina betyg efter halvannat års studier vid AMU-centret.

Jag skrev senare ett brev till Jansson: ”Du ska inte tro att jag tror att det låg en olyckshändelse bakom denna brand. Jag förstår Slaktarn till fullo. Jag har upplevt en höst som aldrig tillförne. En olyckshändelse kommer kanske utredningen fram till att det rör sig om. Men jag kommer aldrig att tro på detta.”

En månad senare kom ytterligare ett brev från Jansson. Där talade han om att skotten tagit stryppgrepp på rektorn och tvingat ned denne mot en hyvelbänk.

Skotten hade fått lämna utbildningen omedelbart. Men något åtal väcktes inte mot honom. Skolans anseende ansågs kanske viktigare än att göra en utredning om förhållandena.

Ett stycke in på det nya året fick jag äntligen ett positivt besked. Jag som ratats tvenne gånger av Thorsell när det gällt biblioteksarbeten, blev nu plötsligt antagen till ett filialföreståndararbete. Visserligen var arbetstiden bara åtta timmar i veckan.

Ändå var det ett arbete att gå till.

Plötsligt släppte en del av plågorna inom mig. Jag kunde kanske gå vidare. Jag var inte död: jag behövde inte göra så som förmodligen Slaktaren gjorde.

Åren sniglade fram. Efter tio års biblioteksarbete anmälde jag mig till Bibliotekshögskolan i Borås. Med studierna gick det dåligt. Jag fick ta om skrivningar vid flera tillfällen. Först på slutet av den fjärde teminen lade jag på ett kol och klarade av kursen på utsatt tid.

Den 17 januari året därpå annonserade dörrfabriken efter folk. De skulle ha ett par presentationsdagar på ortens arbetsförmedling.

Jag gick förstås dit. Och tog med mig mina två intyg från AMU-utbildningen.

Jag räckte fram intygen till platschefen, som hette Granath. Han tittade på dem en stund. Jag hann skjuta in en fråga:

- Vilken status har dessa papper idag?
- Det är bra papper, intygade Granath. De är visserligen tio år gamla ...

Så börjar han intervjua mig vad det var för slags jobb jag kunde tänka mig inom företaget.

Den nye platschefen visste förstås inte ett dyft om mina tidigare förehavanden med företaget. Ändå hade han ansett mina AMU-intyg vara ”bra papper”.

Jag drog lite på svaret om vilket arbete jag ville ha på dörrfabriken, där man inte ville ha mig anställd för 14 år sen, trots att jag då hade samma papper att uppvisa. Den gången hade jag dock varit mera intressant före arbetsmarknadsutbildningen till verkstadsnickare än efter utbildningen.